

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI

ORTAÖĞRETİM KADEMESİNDE GÖREV YAPAN YÖNETİCİ
VE ÖĞRETMENLERİN SİBER ZORBALIĞA YÖNELİK
STRATEJİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ

DOKTORA TEZİ

Kezban OZANSOY

Lefkoşa

Mayıs, 2018

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI

ORTAÖĞRETİM KADEMESİNDE GÖREV YAPAN YÖNETİCİ
VE ÖĞRETMENLERİN SİBER ZORBALIĞA YÖNELİK
STRATEJİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ

DOKTORA TEZİ

Kezban OZANSOY

Danışman: Prof. Dr. Zehra Altınay GAZİ

Lefkoşa
Mayıs, 2018

JÜRİ ÜYELRİNİN İMZA SAYFASI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Kezban OZANSOY'un "Ortaöğretim Kademesinde Görev Yapan Yönetici ve Öğretmenlerin Siber Zorbalığa Yönelik Stratejilerinin Geliştirilmesi" isimli çalışması, Mayıs 2018 tarihinde jürimiz tarafından Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda Doktora Tezi Olarak Kabul Edilmiştir.

Adı- Soyadı

İmza

Başkan : Prof. Dr. Hasan KARAL
 Üye : Doç. Dr. Tolgay KARANFİLLER
 Üye : Doç. Dr. Fezile ÖZDAMLI
 Üye : Doç. Dr. Hüseyin BİCEN
 Üye (Danışman): Prof. Dr. Zehra ALTINAY GAZİ

(Handwritten signatures of the jury members)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

(Handwritten signature and date) 06.07/2018

Prof. Dr. Fahriye ALTINAY AKSAL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Bu tezin içeriğinde sunulan bilgiler, veriler ve dokümanlar akademik kurallar ve bilimsel etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm bilgi, veri, düşünce ve sonuçları bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Kezban OZANSOY

.../.../2018

ÖNSÖZ

Ortaöğretim kademesinde bulunan yönetici ve öğretmenlerin siber zorbalıkla ilgili farkındalık oluşturulması ve siber zorba davranışlar karşısında nasıl stratejiler geliştirilebileceği konusunda bilinçlendirilmeleri amaçlandığı araştırma süreci, beş ana bölümden ele alınmıştır. Birinci bölümde araştırma konusunun neden seçildiği, neden problem olarak görüldüğüne değinilmiştir. Sonrasında araştırmanın amacı, önemi, tanımlar ve kısaltmalara yer verilmiştir.

İkinci bölümde araştırmanın kavramsal çerçevesi ve alan yazında yer alan daha önce yapılmış ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın modeli belirtilerek, veri toplama araçları, öğrenme ortamlarının hazırlanması, veri analizi ve geçerlik ve güvenirlik aşamaları birlikte verilmiştir. Dördüncü bölümde elde edilen bulguların betimlenmesi ve yorumlanması yapılmıştır. Beşinci bölümde ise araştırmada elde edilen sonuçlara ve bu çerçevede gelecekteki ilgili çalışmalara dair öneriler sunulmuştur.

Çalışmanın sonunda, ortaöğretim kademesinde görev yapan yönetici ve öğretmenlerin siber zorbalık algılarına yönelik farkındalıklarında etkisi olduğu ortaya konulmuştur.

Tüm bu sonuçlar doğrultusunda çalışmanın, diğer disiplin alanlarına etki edebileceği ve özellikle ortaöğretim kademesinde bulunan yönetici ve öğretmenlerin seminer süreci sonundaki farkındalıklarını farklı kademelerdeki eğitimcilere olumlu yönde örnek teşkil edeceği öngörülmektedir.

Kezban OZANSOY

TEŞEKKÜR

Çalışmam boyunca desteğini hiç esirgemeyen, bana yol gösteren ve her zaman yanımda olan kıymetli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Zehra Altınay Gazi'ye teşekkürlerimi sunarım.

Tez hazırlama süreci boyunca engin bilgisini ve desteğini esirgemeyen değerli hocam Enstitü Müdürümüz Prof. Dr. Fahriye Altınay Aksal'a teşekkürlerimi sunarım.

Doktora eğitim süreci boyunca bana katkı sağlayan tüm hocalarıma ve her konuda bana yardımını esirgemeyen, beni destekleyen ve uzman görüşünde bulunan değerli ofis arkadaşım Yard. Doç. Dr. Sezer Kanbul'a teşekkürlerimi sunarım.

Jürimde bulunup yapıcı eleştiri ve önerileriyle tezimin kalitesini artırmaya yardımcı olan Prof. Dr. Hasan Karal, Doç. Dr. Tolgay Karanfiller, Doç. Dr. Fezile Özdamlı ve Doç. Dr. Hüseyin Bicen'e teşekkür eder; saygılarımı sunarım.

Son olarak eğitim hayatım boyunca gerek maddi gerekse de manevi hiçbir desteği benden esirgemeyen, her koşulda arkamda duran hayattaki en değerli varlıklarım; annem Nilgün Ozansoy ve babam Abdullah Ozansoy'a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Gösterdiği sabır ve anlayıştan dolayı sevgili eşim Mertsoy Karabıyıklı ve kızım Derin Karabıyıklı'ya teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Saygılarımla,

Kezban OZANSOY

ÖZET

ORTAÖĞRETİM KADEMESİNDE GÖREV YAPAN YÖNETİCİ VE ÖĞRETMELERİN SİBER ZORBALIĞA YÖNELİK STRATEJİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ

OZANSOY, Kezban

Doktora, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Zehra Altınay GAZİ

Mayıs, 2018-116 sayfa

Bu araştırma Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaöğretim kademesinde görev yapan yönetici ve öğretmenlere bilinçli teknoloji kullanımı ve siber zorba davranışlara yönelik bilgiler sunarak farkındalık yaratmak ve olumsuz davranışlarla karşı karşıya kaldıkları zaman ne yapmaları gerektiği ile ilgili stratejiler geliştirmelerinde katkı sağlamak için gerçekleştirilmiştir. Günümüzde teknolojik araçların kullanımının artması sonucunda bilinçli teknoloji kullanımının önemi de artmış bulunmaktadır. Bu konuda yönetici ve öğretmenler bilgilendirilerek gelecek nesillere de yol göstermeleri bakımından büyük önem arz ettiği düşünülmektedir. Çalışma Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Bakanlığına bağlı ortaöğretim kademesinde görev yapan 20 yönetici ve öğretmen ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara 5 hafta boyunca bilinçli teknoloji kullanımı ve siber zorbalıkla ilgili seminer verilmiştir. Seminer süreci boyunca yönetici ve öğretmenlere siber zorbalığa yönelik bilgiler verilerek başa çıkabilme yöntemleri gösterilmiştir. Bu çalışmanın genel amacı ortaöğretim kademesinde bulunan yönetici ve öğretmenlerin siber zorbalığın önlenmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesi belirlemektir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin seminer öncesine göre bilinçli teknoloji kullanımı ve siber zorbalık ile ilgili farkındalıklarının arttığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Bilinçli Teknoloji Kullanımı, Siber Zorbalık, Siber Mağdur, Zorbalık

ABSTRACT

DEVELOPING STRATEGIES FOR MANAGERS AND TEACHERS WORKING AT SECONDARY EDUCATION REGARDING CYBER BULLYING

OZANSOY, Kezban

Ph.D., Department of Computer Education and Instructional Technologies

Advisor: Prof. Dr. Zehra Altınay GAZİ

May, 2018-116 pages

This study is carried out to make contribution to raise awareness by providing school managers and teachers who work at secondary education affiliated to the Ministry of National Education of Turkish Republic of Northern Cyprus with information regarding conscious use of technology and cyber bullied manners as well as develop strategies to guide them know how to cope with the negative behaviour they face. Today as the use of technological devices has increased, the importance of conscious use of technology has also increased. Therefore, it is thought that it is considerably significant to provide managers and teachers with information about all these in order to make them able to lead the way for future generations. The study is conducted with 20 managers and teachers working for secondary education affiliated to the Ministry of National Education of Turkish Republic of Northern Cyprus. The participants of the study were given a 5 week long seminars concerning conscious use of technology and cyber bullying. The participant managers and teachers were introduced with techniques of coping with cyber bullying throughout the seminars. The main purpose of this study is to identify developing strategies for preventing cyber bullying for managers and teachers working for secondary education. The results obtained from the study have shown that awareness of school managers and teachers towards conscious technology use and cyber bullying raised after the seminars.

Keywords: Conscious Technology Use, Cyber Bullying, Awareness of Cyber-bullying

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	ii
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	iii
ÖNSÖZ	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Sınırlılıklar.....	5
1.5. Tanımlar	5
1.6. Kısaltmalar	5

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
2.1. Kavramsal Çerçeve.....	6
2.1.1. Geleneksel Zorbalık	6
2.1.2. Zorbalık Türleri	7
2.1.3. Siber Zorbalık.....	8
2.1.4.Siber Zorbalık Türleri.....	13
2.1.5.Siber Zorbalık Araçları.....	14
2.1.6.Siber Zorbalığın Sebepleri.....	16
2.1.7.Siber Zorbalığın Etkileri.....	17
2.1.8.Siber Zorbalıkla Başa Çıkabilme Stratejileri.....	18

2.1.9. Siber Zorbalığın Önlenmesi	21
2.2. İlgili Araştırmalar	23
2.2.1. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	23
2.2.2. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar.....	25

BÖLÜM III

YÖNTEM.....	29
3.1. Araştırmanın Modeli	29
3.2. Çalışma Grubu.....	30
3.2.1. Eğitim Verilen Grubun Demografik Özellikleri	30
3.3. Veri Toplama Süreci	30
3.4. Veri Toplama Araçları.....	31
3.4.1. İhtiyaç Analizi Formu	31
3.4.2. Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık Ön Değerlendirme Formu	31
3.4.3. Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık Son Değerlendirme Formu	32
3.5. Araştırma Süreci ve Uygulama	32
3.5.1. Eğitim Ortamı ve Materyallerin Hazırlanması	34
3.5.2. Qustodio Professional Business Programı	38
3.5.3. Uygulama	46
3.6. Verileri Analizi ve Yorumlanması	47
3.6.1. Geçerlilik ve Güvenirlilik	48
3.6.1.1. İç Geçerlik (İnandırıcılık).....	48
3.6.1.2. Dış Geçerlik (Aktarılabilirlik)	48
3.6.1.3. İç Güvenirlilik (Tutarlılık).....	48
3.6.1.4. Dış Güvenirlilik (Tekrar Edilebilirlik)	48
3.7. Araştırmacı ve Araştırmanın Rolü	49

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR.....	50
4.1. İhtiyaç Analizi Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular	50
4.2. Ön Değerlendirme Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular	58
4.3. Son Değerlendirme Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular	63

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	73
5.1. Sonuçlar.....	73
5.1.1. Yönetici ve öğretmenlerin siber zorbalık algılarına yönelik bilgileri	73
5.1.2. Bilinçli teknoloji kullanımı ve siber zorbalık eğitiminde elde edilen deneyim ve tecrübelerin yönetici ve öğretmenlere siber zorbalığın önlenmesine yönelik, strateji geliştirilmesine yönelik kazandırdığı becerilere yönelik görüşleri	74
5.2. Öneriler.....	74
KAYNAKÇA.....	76
EKLER.....	90

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Eğitim verilen Çalışma grubunun demografik özellikleri	30
Tablo 2. Seminer programı	33
Tablo 3. İhtiyaç analizi formundaki “siber zorbalık nedir?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular	50
Tablo 4. İhtiyaç analizi formundaki “siber zorbalığın sebepleri nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular	51
Tablo 5. İhtiyaç analizi formundaki “Öğrencilerinizin siber zorbalıkla karşılaştığını düşünüyor musunuz? Nasıl?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular	53
Tablo 6. İhtiyaç analizi formundaki “siber zorbalıkla başa çıkabilme yolları nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular.....	54
Tablo 7. İhtiyaç analizi formundaki “siber zorbalık eğitime ihtiyacı var mıdır?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular.....	56
Tablo 8. İhtiyaç analizi formundaki “eğitime ihtiyacınız var mı? Var ise nasıl bir eğitim gerçekleştirilebilir?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular	57
Tablo 9. Ön değerlendirme formundaki “siber zorbalık kavramı hakkındaki görüşleriniz nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular	58
Tablo 10. Ön değerlendirme formundaki “siber zorbalığı kısaca tanımlayınız?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular.....	60
Tablo 11. Ön değerlendirme formundaki “siber zorbalığın çocuk ve insan hayatına etkileri nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular	61
Tablo 12. Ön değerlendirme formundaki “siber zorbalığı önleme konusunda neler yapılmalıdır?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular	62
Tablo 13. Son değerlendirme formundaki “siber zorbalığın ne olduğuna dair ayrıntılı bilgim var?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular	63

Tablo 14. Son değerlendirme formundaki “bir kişinin siber zorba davranışlarda bulunup bulunmadığını kolaylıkla anlarım?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular	65
Tablo 15. Son değerlendirme formundaki “siber zorba davranışların insan hayatı üzerindeki etkilerini biliyorum?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular	66
Tablo 16. Son değerlendirme formundaki “siber zorbalığı önleme konusunda neler yapılmalıdır?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular	67
Tablo 17. Son değerlendirme formundaki “siber zorbalık konusunda ebeveynlere önerilerde bulunma?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular	69
Tablo 18. Son değerlendirme formundaki “bilinçli teknoloji kullanımı ve siber zorbak hakkında kazandığınız bilgi ve becerileri yazınız?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular	70

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Sistemde yeni hesap oluşturma görüntüsü.....	35
Şekil 2. Seminer klasörünün sistemdeki görüntüsü	35
Şekil 3. Seminer linkinin sistemdeki görüntüsü.....	36
Şekil 4. Seminer klasörünün sistemdeki görüntüsü	36
Şekil 5. Yönetici tarafından sistemdeki öğrenci sayı görüntüsü	37
Şekil 6. Qustodio Professional Business üye girişi.....	38
Şekil 7. Qustodio Professional Business ana sayfa görüntüsü	39
Şekil 8. Etkinlik buton görüntüsü	40
Şekil 9. Sosyal aktivite ekran görüntüsü	41
Şekil 10. Web aktivite ekran görüntüsü	42
Şekil 11. Etkinlik zaman ekran görüntüsü	44
Şekil 12. Ayarlar ekran görüntüsü	45
Şekil 13. Camtasia Studio 9 ekran görüntüsü	46

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi ve sınırlılıkları belirtilmiştir. Ayrıca, araştırma kapsamında geçen bazı kavramların tanımlarına da yer verilmiştir.

1.1. Problem

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen hızlı değişim ve gelişmeler insanoğlunun hayatında önemli bir yere sahiptir. Bilişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler sayesinde teknolojik araçların maliyetlerinin düşmesine aynı zamanda ulaşılabilirlik ve kullanılabilirliklerinin de önemli oranda artmasına neden olmuştur. Bilişim teknolojileri insanoğlunun hayatının her alanında yer edinmeyi başarmıştır. Evlerde, eğitimde, devlet hizmetlerinde, sağlık hizmetlerinde, ticaretle ve daha bir çok alanda kullanımı gittikçe artmaktadır (Çelik, 2007).

Günümüzde yaşanan en önemli gelişmelerden biri elektronik iletişim ağı olan internet'tir. İnternet, bilgiye hızlı bir şekilde erişme, bilgiyi anında paylaşma, bilgiyi depolama ve bilgiyi üretendir (Çubukçu ve Bayzan, 2013). İnternet sayesinde bireyler sosyal ortamlarda rahatlıkla arkadaşlık kurmalarını, bu arkadaşlıkları devam ettirmelerini, düşüncelerini ve duygularını özgürce, kendisini tanıma korkusu yaşamadan rahatlıkla ifade etmelerine olanak sağlamaktadır (Willard, 2007). Bireylerin cep telefonu, internet, bilgisayar, tablet gibi teknolojik araçları kullanarak arkadaşlıklar kurmak, sürdürmek ve diğer sosyal ilişkilerini de bu ortamlarda gerçekleştirebilmektedirler (Yaman ve diğerleri, 2011). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2017)'nin yapmış olduğu araştırmada, internet kullanan bireylerin (%83,7)'si sosyal medyayı, profil oluşturma, mesaj gönderme, fotoğraf paylaşma vb. içerikleri paylaşmada kullandıkları ifade edilmektedir. Bireyler yaşamlarının büyük bir kısmını sosyal paylaşım sitelerinde geçirerek internete dayanan bir sosyallik yaşamaktadırlar (Baykal, 2016).

İnternetin sağladığı faydalarının yanı sıra bazı problemleri de beraberinde getirdiğini söylemek mümkündür (Çelen ve diğerleri, 2011). Bu bağlamda Ceyhan (2011), internetin yaygınlaşması ve kullanım sıklığının artması gençlerde olumsuz davranış bozukluklarına neden olduğunu ifade etmektedir. Teknolojik araçlar ile

gerçekleştirilen olumsuzluklar, virüslü mesajlar göndermek, cinsel taciz, birilerini tehdit etmek, hakaret etmek, başkalarına zararlı materyaller göndermek, kimliğini gizleyerek ya da başka kişilerin fotoğraflarını kullanarak tanışma sitelerinde sohbet etmek, izinsiz olarak başkalarının fotoğraf ve görüntüsünü sosyal medya ortamında yayınlamak (Juvoven ve Gross, 2008; Özbay, 2013; Patchin ve Hinduja, 2006; Vandebosh ve Van Cleemput, 2008). Bu olumsuz davranışlardan biri de siber zorbalık adı verilen sanal ortamlardaki olumsuz davranışlardır.

Eğitim psikolojisinin en popüler konuları başında zorbalık gelmektedir. Teknolojideki gelişmeler ve teknolojinin bireyler tarafından daha yaygın kullanılmaya başlaması, öğrencilerin okullarda göstermiş olduğu zorbalık davranışlarını teknoloji sayesinde gerçekleştirmesine neden olmuştur (Serin, 2012). Bu bağlamda Aksaray (2011), Okullarda daha önceleri yaygın olarak bilinen geleneksel zorbalık, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde hayatımızın her alanında karşımıza çıkmasına neden olduğunu ifade etmektedir. Okullarda yaşanan zorbalık türleri iletişim araçlarının yaygınlaşması ile gençler tarafından artık teknolojik araçlarla yapılmaktadır (Süslü, 2016). Teknolojinin bilinçsiz bir şekilde kullanılması sonucu ortaya çıkan siber zorbalık, son yıllarda oldukça gençler için yıpratıcı sonuçlara yol açtığı görülmektedir (Gezgin ve Çuhadar, 2012). Klomek ve diğerleri (2011)'e göre zorba davranışlar gençler üzerinde depresyon, intihar düşüncesi ve intihar girişiminde bulunmalarına neden olduğunu belirtmektedir. Erdur-Barker (2010), ise zorbalığın, akademik başarının düşmesi, okul devamsızlığı, iletişim bozukluğu, şiddet, depresyon, stres, kaygı, üzüntü gibi olumsuz sonuçlara sebep olduğunu ifade etmektedir.

Literatürde elektronik zorbalık, sms zorbalığı, çevirim içi zorbalık, siber taciz, e-zorbalık, dijital zorbalık ve internet zorbalığı gibi farklı terimlerle ifade edilen siber zorbalık 2004 yılında ilk kez Kanadalı eğitimci Bill Belsey tarafından kullanılmıştır. Bilişim ve iletişim teknolojilerini kötü niyetle kullanan birey veya grupların diğer bireylere zarar vermek amacı ile kullanmaları siber zorbalık olarak ifade edilmektedir (Belsey, 2004). Olweus (2003)'e göre siber zorbalık bir birey ya da grup tarafından kasıtlı olarak diğer bireylere zarar vermek amacıyla yapılan ve tekrarlanan davranışlardır. Başka bir tanımda ise sanal zorbalık sanal ortamlarda kimliğini gizleyerek veya başkasının kimliğine bürünerek yalan söylemek, başkaları ile alay etmek, yalan yanlış dedikodular yapmak, başkalarının şahsi fotoğraflarını bireylerden

habersiz ele geçirerek yayınlamak, tehdit etmek, aşağılamak, hakaret edici laflar söylemek, virüslü yazılımlar programlamak, bilgisayar korsanlığı yapmak ve virüslü e-postalar göndermek gibi olumsuz davranışları içermektedir (Arıca ve diğerleri, 2008).

Sanal ortamlarda bireyler kimlik bilgilerini kolaylıkla gizleyebildiklerinden bu ortamlarda sanal zorbalığın gerçekleşmesi daha da yaygınlaşmıştır. Bir davranışın siber zorba olarak tanımlanabilmesi için sürekli olarak tekrarlanmasının yanında davranış şiddetinin önemi de göz önünde bulundurulmalıdır (Yaman ve diğerleri, 2011). Siber zorba davranışlarda bulunan bireylerin kişilik özellikleri ele alındığında, ebeveyn ilişkilerinin yetersiz olduğu, seilmeyen, kendini beğenmeyen, özgüvenlerinin düşük, sosyal kaygılarının yüksek, okul yaşamlarının problemlili, ders notlarının düşük olduğu, saldırgan davranışlarda bulunan, silah kullanma eğilimi gösteren ve diğer insanlara zarar verme gibi davranışlarda bulundukları söylenebilir (Ybarra ve diğerleri, 2006). Siber zorba davranışlara maruz kalan bireylerde gözlemlenen özellikler ise, ebeveyn ve arkadaşlık ilişkilerinde problem yaşadıkları, duygusal, öfkeli, saldırgan davranışlarda bulunan, çevresine uyum sağlayamayan, mutsuz ve kendilerini koruyamayan kişiler oldukları söylenebilir (Beran ve Li, 2005). Hem siber zorba davranışlarda bulunan hem de bu davranışlara maruz kalan bireylerin sergiledikleri kişilik özellikleri ise; aile ve arkadaşlık ilişkilerinde problem yaşadıkları, fiziksel şiddete maruz kaldıkları, sigara ve alkol kullanma eğiliminde bulundukları ve sorunlu davranışlar sergiledikleri görülmektedir (Yaman ve diğerleri, 2011; Ybarra, 2004).

1.2. Araştırmanın Amacı

Son yıllarda siber zorbalığın önemli bir sorun haline gelmesi, bu konuda gerekli önlemlerin alınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Buradan hareketle araştırmada ortaöğretim kademesinde bulunan yönetici ve öğretmenlerin siber zorbalıkla ilgili farkındalık oluşturulması ve siber zorba davranışlar karşısında nasıl stratejiler geliştirilebileceği konusunda bilinçlendirilmeleri amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda araştırmada şu sorulara yanıt aranacaktır:

1. Ortaöğretim kademesinde bulunan yönetici ve öğretmenlerin siber zorbalığa ilişkin bilgileri ne düzeydedir?
2. Bilinçli teknoloji kullanımı ve siber zorbalık eğitiminde elde edilen deneyim ve tecrübelerin yönetici ve öğretmenlere siber zorbalığın önlenmesine yönelik, strateji geliştirilmesine yönelik kazandırdığı beceriler nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

21. yüzyılda bilişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler internet kullanımının da giderek yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Teknolojide meydana gelen yenilikler ve gelişmeler sayesinde bireyler her yaşta teknolojiye kolaylıkla ulaşabilmektedir.

Ülkemizde ortaöğretim kademesinde bulunan yönetici ve öğretmenlerin karşılaşabilecekleri siber zorba davranışlar ve bu davranışların önlenmesine yönelik stratejilerle ilgili farkındalık kazandırmak araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

Bu araştırma sonucunda belirlenecek olan bulgular, küçük yaş grubunda karşılaşılacak siber zorbalıkla baş edebilme stratejilerini belirlemeye yönelik okul yöneticilerine, öğretmenlere, öğrencilere yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Ayrıca “Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık” seminer süreci sonunda edindikleri deneyimleri meslektaşları, velileri, öğrencileri ile paylaşarak bu konuda farkındalık yaratacaklarına inanılmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma aşağıda belirtilen sınırlılıklarla içerisinde yürütülmüştür:

1. Araştırmanın örnekleme çalışma grubu ile sınırlıdır.
2. Araştırma “Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık” eğitimi ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

İnternet: Dünya çapında yaygın bilgisayar ağlarına dayalı bir iletişim sistemi.

Problemlili İnternet Kullanımı: İnternet kullanımından dolayı yaşamlarının aile ve eğitim gibi önemli boyutlarında yaşanan bozukluklar nedeni ile internet kullanımını kontrol edememe.

Geleneksel Zorbalık: Bir kişinin veya kişilerin başka bir kişiyi ya da kişileri kasıtlı, tekrarlı ve en azından bir süre devam eden olumsuz davranışlara maruz bırakması.

Siber Zorbalık: Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanan birey ya da grupların teknik ya da ilişkisel tarzda yaptıkları olumsuz davranışlar.

1.6. Kısaltmalar

YDÜ: Yakın Doğu Üniversitesi

UZEM: Uzaktan Eğitim Merkezi

M.E.B: Milli Eğitim Bakanlığı

K.K.T.C: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırmanın kavramsal çerçevesi ve konuyla ilgili araştırmalar özetlenmiştir.

2.1. Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde araştırmanın problemine ilişkin kavramsal temeller verilmiştir. Bu amaçla geleneksel zorbalık, zorbalık türleri, siber zorbalık, siber zorbalık türleri, siber zorbalık araçları, siber zorbalığın sebepleri, siber zorbalığın etkileri, siber zorbalıkla başa çıkabilme stratejileri, siber zorbalığın önlenmesi ile ilgili literatüre yer verilmiştir.

2.1.1. Geleneksel Zorbalık

Zorbalık fiziksel ve psikolojik açıdan güçlü olan kişi veya grupların kendinden daha güçsüz kişi ya da gruplara belli bir süreç doğrultusundaki zarar verici davranışlarıdır. Zorbalık kavramı genellikle okul çağındaki öğrencilerde daha yaygın olarak görülmektedir. Yapılan araştırmalara göre zorbalık çalışmaları öncelikle 1970’lerde İskandinav ülkelerinde görülmeye başlamıştır.

Literatür incelendiğinde birçok araştırmacının zorbalık kavramını farklı şekillerde tanımladıkları görülmüştür. Olweus (1991) zorbalığı, “bir kişinin veya kişilerin başka bir kişiyi ya da kişileri kasıtlı, tekrarlı ve en azından bir süre devam eden olumsuz davranışlara maruz bırakmasıdır” şeklinde tanımlarken, Sharp ve Smith (1994) zorbalığı; güçlü bireylerin psikolojik ve fiziksel olarak kendinden zayıf olan mağdurunu belirleyip onu tekmelemesi, itmesi, tükürmesi, tehditlerde bulunması, laf atması vb. davranışlar şeklinde ifade etmiştir. Roland (1989), ise zorbalığı, güçlü birey ya da grupların güçsüz olanlara karşı sürekli bir şekilde psikolojik veya fiziksel olarak uyguladığı bir şiddet türü olarak vurgulamıştır.

Olweus (1991)’e göre, bir davranışın zorbalık olarak tanımlanabilmesi için bazı özellikleri taşıması gerekmektedir. Bunlar;

1. Bilinçli olarak karşısındaki birey ya da gruplara zarar verme isteğinde bulunması,

2. Birey ya da grupların fiziksel veya psikolojik açıdan mağdurundan güçlü olması,
3. Zorba davranışların tekrarlanarak devam etmesi beklenmektedir.

Yapılan araştırmalarda zorba ve mağdur olan kişilerin sergiledikleri bazı karakteristik özelliklerinden söz edilmektedir. Genelde zorbalık yapan öğrencilerin sergilediği kişilik özellikleri; öfkeli, saldırgan, mutsuz, yenilgiyi kabullenmeyen, kaygısız, anti-sosyal, kurallara uymayan vb. davranışlardır. Mağdurların sergilediği kişilik özellikleri ise; özgüveninin düşük olması, kendisini güvende hissetmemesi, aile baskısı altında yaşayan, içe dönük, çekingen ve ürkek olması gibi davranışlardır (Çınkır ve Kepenekci, 2003; Kartal ve Bilgin, 2007; Pişkin, 2002).

Zorbalığa maruz kalan öğrencilerde fiziksel ve psikolojik yönden bozukluklar büyük travmaların oluşmasına yol açmaktadır. Üneri ve Tanıdır (2011), mağdur öğrencilerin zorba davranışlarla nasıl başa çıkabilecekleri konusunda fikir sahibi olamamaları ve kendi geliştirdikleri yöntemleri kullanarak zorba öğrencilere tepki vermekte ya da duyarsız bir şekilde davranmaktadırlar. Yapılan araştırmalara göre mağdur öğrencilerin genelde yaşadığı bu problemi öğretmenleri ile paylaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Okulda zorba mağdurunu seçerken öğretmen veya idarecinin bulunmadığı ortamlarda yani; teneffüs, koridor, okul bahçesi, tuvalet, kantin vb. yerlerde mağduruna ulaşabilmektedir (Çınkır ve Kepenekci, 2003; Kartal ve Bilgin, 2007).

Okul zorbalığında görülen bazı kişilik özellikleri, başarıda düşüş, depresyon ve intihara kadar uzanan olumsuz davranışlardır. Burada öğretmen ve ailelere çok büyük sorumluluklar düşmektedir. Aileler çocuklarının kişilik özelliklerindeki gösterdiği farklılıkları dikkate alarak, çocuklarının kaygılı olması, içine kapanık olması, iştahsız olması, kekeleme, uyku düzeninde farklılaşma ve okula gitme isteğinin azalması durumunda davranışlarından şüphelenmeleri gerektiği ifade edilmektedir (Çınkır ve Kepenekçi, 2003; Kartal ve Bilgin, 2008).

2.1.2. Zorbalık Türleri

Olweus (1993)'e göre zorbalık doğrudan zorbalık ve dolaylı zorbalık olarak iki şekilde tanımlanmıştır. Doğrudan zorbalık, kişinin fiziksel ve sözel olarak uyguladığı davranışlardır. Fiziksel zorbalık; tükürme, itme, vurma, tekme atma vb. davranışlar

olarak tanımlanır. Sözel zorbalık; alay etme, isim takma, yüzüne vurma, küsme vb. davranışlardır. Dolaylı zorbalık ise; zorba olan kişilerin yaptığı davranışları bilerek veya isteyerek uygulamasıdır (Collins ve diğerleri, 2004). Dolaylı zorbalığın kanıtlanması çok zor ve güçtür. Sebebi ise doğrudan zorbalık da olduğu gibi fiziksel ve sözel davranışlar göstermemesidir. Crick ve Grotpeter (1996)'e göre bireylere dolaylı yollarla zarar verme, ilişkilerini yönlendirme ve bireylerin toplumdan dışlanmasına neden olma biçimlerini dolaylı zorbalık olarak ifade etmektedir.

Ayas ve Horzum (2010), zorbalık türlerini aşağıdaki gibi sınıflandırmıştır;

- Fiziksel zorbalık
- Sözel zorbalık
- Duygusal zorbalık
- Tehdit edici zorbalık
- Mobing

Fiziksel Zorbalık: Tükürme, itme, vurma, tekme atma, yumruklama, tehdit etme vb. davranışların uygulanmasıdır.

Sözel Zorbalık: laf söyleme, küçük düşürme, aşağılama, alay etme, isim takma, kötü şakalar yapma vb. davranışların yapılmasıdır.

Duygusal Zorbalık: Duygusal işkence, samimi olmayan şekilde davranma, kaba mimik hareketlerinde bulunma, ırkla ilgili aşağılama vb. davranışlarda bulunulmasıdır.

Tehdit Edici Zorbalık: Hakkı olmayan şeyleri istemesi, emretme, kaba kullanma vb. davranışlarda bulunmasıdır.

Mobbing: İş yerinde psikolojik baskı, korku, yıldırma vb. davranışlar da bulunma.

2.1.3. Siber Zorbalık

Siber zorbalık kavramı Kanadalı eğitimci Bill Belsey tarafından 2004 yılında ilk kez kullanılmıştır (Belsey, 2004). Türkiye’de ise 2006 yılında literatürde yer almıştır (Dilber, 2013). Siber zorbalık kavramı araştırmacılar tarafından farklı terimlerle ifade edilmektedir. Bunlar; elektronik zorbalık, internet zorbalığı, çevirim içi zarar verme, siber taciz, sms zorbalığı, dijital zorbalık ve e-zorbalık gibi terimlerdir (Hinduja ve

Patchin, 2009; Kowalski ve Limber, 2007). Yetim (2015) ise, “siber” kelimesi geniş ve kapsamlı olduğundan dolayı bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak yapılan zorbalık türünün “siber zorbalık” olarak adlandırılmasının daha uygun olduğu görüşündedir.

Literatür incelendiğinde siber zorbalık kavramının farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Belsey (2006) siber zorbalığı, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir kişi ya da grup tarafından kasıtlı olarak başkalarına zarar vermek amacı ile tekrarlanan davranışlar olarak tanımlarken, Patchin ve Hinduja (2006) siber zorbalığı, elektronik metinler yoluyla kasıtlı ve tekrarlayan tarzda zarar verici davranışlardır şeklinde ifade etmiştir. Li (2010) ise siber zorbalığı, bilgisayar, tablet, cep telefonu ve diğer elektronik araçları kullanarak yapılan kasıtlı ve tekrarlayan tarzda zarar verici davranışlar olduğunu vurgulamıştır. Tüm bu tanımlardan hareketle siber zorbalık “bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümüdür” şeklinde tanımlanabilir (Arıcak, 2011).

Arıcak (2011), siber zorbalığı, elektronik zorbalık ve e-iletişim zorbalığı olarak iki türde açıklamıştır. Elektronik zorbalık; internet sitelerine izinsiz girmek (‘hack’lemek), kişilerin şifrelerini ele geçirmek ve istenmeyen gönderiler içeren e-postalar göndermek (spam) gibi davranışlardır. E-iletişim zorbalığı ise; bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak kişilerin izinsiz fotoğraflarını yayınlamak, sürekli rahatsız etme, dedikodu yayma, küfürlü sözler kullanma ve alay etme gibi davranışlardır.

Hinduja ve Patchin (2008)’e göre bir davranışın siber zorbalık olarak tanımlanabilmesi için bazı özellikleri taşıması gerekir bunları şu şekilde sıralanabilir;

- *Israr Edicilik*: Bir davranışın önceden tasarlanarak yapılması ve sürekli bir şekilde devam etmesi gerekmektedir.
- *Tekrar Etme*: Zorba davranışlar aynı biçimde süreklilik göstermelidir.
- *Zarar Verme*: Siber zorba davranışlarda zarar verme amacı güdülmelidir.

Siber zorbalık yüz yüze yapılan geleneksel zorbalık türüyle benzerlik göstermektedir. Her iki zorbalık türünde de bireylerin tehdit edilmesi, alay edilmesi ve küçük düşürülmesi gibi davranışlar vardır. Siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayıran en büyük özelliği bilgi ve iletişim teknolojik araçları kullanılarak iletişimin gerçekleşmesidir (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007). Siber zorba davranışlarda bulunan bireyler bu davranışların sanal ortamlarda gerçekleştirebilmeleri için teknik beceri ve güce sahip olmaları gerekmektedir. Slonje ve Smith (2008)’e göre siber zorbalığın gerçekleştirilmesinde kullanılan güç kavramından kasıt kurbanın kaçma imkânının olmamasını işaret etmektedir.

Willard (2007)’e göre siber zorba davranışlar, zorbalığa yol açan mesajların bir kere gönderilmesi bu mesajların farklı kişilerce, çeşitli zamanlarda ve yerlerde tekrarlanması etkisini yitirmemesine neden olmaktadır. Siber zorba davranışlarda tekrarlanabilir özellik aransa da davranışın bir kez gerçekleşmiş olması insanlar arasında günlerce veya aylarca paylaşılmasına neden olmaktadır.

Sanal ortamların oluşturulması ve iletişimde teknolojik araçların kullanılmaya başlaması siber zorba davranışları da beraberinde getirmiştir (Arıcak, 2011). Eroğlu ve Peker (2011),’e göre bireyler sanal ortamlarda arkadaş edinerek duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilmekte ve arkadaşlıklarını sürdürerek kendilerine ait video ve fotoğrafları paylaşabilmektedir. Siber zorba, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak istediği zaman ve mekânda birden fazla kurbanı ulaşılarak tehdit edici, zarar verici ve küçük düşürücü davranışlar da bulunabilir. İnternet ortamında denetim sisteminin yetersiz olması bu gibi davranışların artmasına neden olmaktadır. Hinduja ve Patchin (2009); Williams ve Guerra (2007)’e göre anlık mesaj ve elektronik postaların denetim dışı kalması siber zorba davranışların artmasına sebep olmaktadır. Hazler (1996)’ya göre bireylerin evlerinde bile siber zorbalığa maruz kalmaları özellikle çocuklar için güvenli alanların azaldığını göstermektedir.

Zorbalık kendi içinde “zorba” ve “kurban” olarak iki farklı grup da yer almaktadır. Zorba saldırgan davranışlarda bulunan kişi olarak ifade edilmektedir. Kurban ise bu saldırgan davranışlara maruz kalan kişi olarak ifade edilmektedir (Özen ve Aktan, 2010).

Siber mağdur, “bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığı ile bir birey ya da grubun, özel ya da tüzel bir kişiliğin, teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verici davranışlara maruz bırakılarak maddi ve manevi olarak mağduriyet yaşaması durumudur” (Arıcak ve diğerleri, 2012). Serin (2012)’ye göre siber mağdur, zorba davranışlara sürekli olarak maruz kalan, güç eşitsizliği bulunan, savunmasız ve karşılık vermeyen bireyler olduğunu ifade etmektedir. Siber zorba mağduruna istediği zaman ve mekânda ulaşabilir olması, mağduriyetin derecesini ve kitlesinin genişlemesine neden olmaktadır (Blair, 2003).

Olweus (2003)’e göre siber mağduru; pasif mağdur ve kışkırtıcı mağdur olarak ikiye ayırmaktadır. Pasif mağdur; kendine güvensiz, kaygılı, sosyal becerilerde yetersiz ve kendini yeteri kadar savunamayan bireylerdir. Ayrıca sessiz bir kişiliğe sahip olduklarından zorba davranışlar karşısında kendilerini duygusal olarak ifade etmektedirler. Kışkırtıcı mağdur ise; endişeli, saldırgan, konsantrasyon problemi olan, arkadaşları tarafından istenmeyen kişilerin olduğunu ifade etmektedir.

Dölek (2002)’ye göre Siber mağdurların özellikleri 4’e ayrılmaktadır. Bunlar;

- Kişilik özellikleri
- Okul özellikleri
- Fiziksel özellikler
- Aile özellikleri

Kişilik özellikleri: Ailesi ile yakın ilişkiler içinde bulunan, ev ortamından hoşlanan, başkalarına az ilgi gösteren, iletişimi zayıf, endişeli, çekingen ve pasif olan bireylerdir.

Okul özellikleri: Arkadaşlık ilişkisi kuramayan, arkadaşları tarafından dışlanan, yalnız ve okula karşı tutumlarının olumlu olduğu bireylerdir.

Fiziksel özellikleri: Fiziksel güçleri zayıf, sosyal becerileri olmayan, güvensiz kişilerdir.

Aile özellikleri: Aşırı koruyucu aile sahip, ebeveynlerine bağlı, ebeveynlerinin beklentilerini karşılayamayacaklarına inanan bireylerdir.

Mağdurların siber zorba davranışlarla karşı karşıya kaldığında yaşadığı etki boyutları değişim gösterebilmektedir. Bunlar; siber zorbalığın süresine, yoğunluğuna, mağdurun psikolojik durumuna ve mağdurların gösterdiği dirence göre değişebilmektedir (Šléglová ve Cerna, 2011). Fiziksel, duygusal ve davranışsal etki boyutlarının yanında sağlık problemleri, depresyon, kronik yorgunluk, intihar girişimleri, odaklanma güçlüğü, uyku problemleri, öfke, düşük özsaygı ve güven, kendinden nefret etme saygısızlık gibi davranışlar sergiledikleri sıklıkla rapor edilmektedir (D’Cruz ve Noronha, 2013).

Olweus (2001)’e göre zorbalıkta farklı roller bulunmaktadır. Bunlar; zorba, takipçiler ve yandaşlar, destekleyiciler ve pasif zorbalar, pasif destekleyiciler, olası zorbalar, izleyiciler, olası savunucular ve savunuculardır.

Zorba: Saldırgan davranışlarda bulunan ve eylemi başlatan kişi.

Takipçiler ve yandaşlar: Zorbalığın gerçekleşmesinde önemli rolleri vardır. Fakat zorbalar gibi lider değildirler.

Destekleyiciler pasif zorbalar: Zorbalık olaylarını destekleyerek kişileri motive ederler. Fakat zorbalık eylemine katılmazlar.

Pasif destekleyiciler, olası zorbalar: Zorba davranışlardan hoşlandıklarını belli etmezler.

İzleyiciler: Zorbalık olaylarına dahil olmazlar. Sadece olayların sonucunu merak ederler.

Olası savunucular: Zorba olaylardan hoşlanmazlar ve zorbalığa uğrayan kişilere yardım etmeyi düşünürler.

Savunucular: Zorbalıktan hoşlanmayan ve zorba olaylar karşısında maruz kalan kişilere yardımcı olanlardır.

2.1.4. Siber Zorbalık Türleri

Willard (2006)'ya göre siber zorba davranışlar farklı şekillerde görülebilmektedir. Bunlar;

- Kızdırma/ kışkırtma
- Taciz
- İftira
- Başka bir kişiliğe bürünme/gizlenme
- İfşa etme/açığa çıkarma
- Dışlama
- Siber tehdit

Kızdırma/Kışkırtma: Tartışma sayfaları ve sohbet odaları gibi kullanıma açık ortamlarda kaba, öfkeli ve saldırgan bir dil kullanılarak iki ya da daha fazla birey arasında gerçekleşen zorbalık türüdür.

Taciz: Müstehcen içerikli ve küfürly mesajların e-posta, anlık mesaj ve yazılı mesaj yoluyla sürekli ve tekrarlı olarak gönderilmesidir.

İftira: Bireylerin başka bireyler hakkında doğru olmayan söylentileri çıkarması ve yayması kişinin özgüvenini zedelemekte ve küçük düşürölmesine yol açmaktadır.

Başka bir kişiliğe bürünme/Gizlenme: Bireylerin kimlik bilgilerini gizleyerek başka bir kişiliğe bürünerek karşısındaki kişilere zarar verici, küçük düşürücü ve karşısındakini kötü hissettirecek mesajlar göndermesidir. Aynı zamanda kimliğine büründüğü kişiye de zarar vermektedir.

İfşa etme/Açığa çıkarma: Bireylerin başka kişilere ait özel bilgileri ve resimleri kullanıma açık ortamlarda yayınlayarak kişileri utanç verici duruma düşürmesidir.

Dışlama: Bireyin bir grup tarafından dışlanarak gruba alınmaması ya da gruptan çıkarılmasıdır.

Siber tehdit: Bireylerin e-mail ya da metin mesajı yoluyla bir kişiye sürekli olarak tehdit içerikli ve müstehcen mesajlar göndererek taciz etmesidir.

2.1.5. Siber Zorbalık Araçları

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler çeşitli dijital araçlar kullanılarak siber zorbalığın gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktadır (Rogers, 2010; Ybarra ve diğerleri, 2006). Siber zorbalık araçları aşağıdaki kategorilere göre gruplandırılmıştır. Bunlar;

- Telefon Zorbalığı
- Yazılı Mesaj Zorbalığı
- E-posta Zorbalığı
- Fotoğraf/Video Zorbalığı
- Web Sitesi Aracılığıyla Zorbalık
- Sosyal Paylaşım Siteleri Zorbalığı
- Anlık Mesajlaşma Yoluyla Zorbalık
- Sohbet ve Oyun Odaları Zorbalığı

Telefon zorbalığı: Bilişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler bireyler arasındaki cep telefonu kullanımını gün geçtikçe artmaktadır. Buda siber zorbalığın gelişmesine olanak sağlamıştır. Bireyler cep telefonlarını kullanarak tehdit edici mesajlar gönderebilmekte, izinsiz bir şekilde başkalarının fotoğraflarını paylaşabilmekte ve kişileri defalarca sessiz bir şekilde arayarak rahatsız edilebilmektedir (Bhat, 2008; Rogers, 2010).

Yazılı mesaj zorbalığı: Willard (2007), yazılı mesaj zorbalığını; bireylerin cep telefonlarını kullanarak başkalarına kısa mesajlar göndermesi olarak tanımlamaktadır. Gönderilen mesajlar sadece yazılı olarak değil aynı zamanda görüntülü olarak da gönderilebilmektedir. Rogers (2010)'a göre siber zorba, mağdura küfürlü ve tehdit edici iletileri defalarca gönderebilmektedir.

E-Posta zorbalığı: Kişi ya da kişilere gönderilen iletileri içermektedir. E-posta zorbalığında kişiler kimliklerini kolaylıkla gizleyerek sahte hesaplar oluşturulabilir ve böylece yakalanma korkusu olmadan tehdit edici iletiler gönderebilmektedirler (Rogers, 2010).

Fotoğraf/video zorbalığı: Teknolojideki gelişmeler sayesinde bireyler istedikleri zaman ve mekân da bluetooth aracılığı ile video klipler hazırlayıp sosyal paylaşım

sitelerinde yayınlayıp kişileri tehdit ederek, rahatsızlık ve utanmışlık hissi vermekte ve yaptıkları fiziksel tacizi kayda alarak paylaşım yapılabilirler (Rogers, 2010).

Web sitesi aracılığıyla zorbalığı: Web sitesi ana sayfa, resim, video ve metin gibi belgelerden oluşmaktadır. Web sitelerinin yayınlanabilmesi için sunucu (Hosting) adı verilen hizmetin alınması gerekmektedir (Bhat, 2008). Dökümanlar HTML (HyperText Markup Language) adı verilen işaretleme dili ile biçimlendirilmiştir. Web siteleri kişiler, kuruluşlar ya da bir organizasyon tarafından kurulabilir. Genellikle web sitelerinin kimin oluşturduğu bilinmez böylece korkusuzca web siteleri kullanılarak zorbalık yapılabilir.

Sosyal paylaşım siteleri zorbalığı: Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sosyal paylaşım sitelerinin kullanımını artırmaktadır. Sosyal paylaşım sitelerinde bireyler kişisel hesap oluşturarak kendileri ile ilgili özel bilgilerini buraya aktararak profillerini oluşturabilirler. Böylece farklı kişilerle iletişim kurarak, kişi listesini ve bu kişilerin bağlantılı olduğu sosyal ağ sitelerini görebilmektedirler. Sosyal paylaşım ağları (Facebook, Myspace, Orkut, Kontakte, Friendster vb.) üyelerine birçok yeni uygulamalar sunarak ara yüzlerini de geliştirmişlerdir (Toprak ve diğerleri, 2009).

Anlık mesajlaşma yoluyla zorbalık: Anlık mesajlaşma, bireylerin internet yolu ile eş zamanlı çevirim içi ortamda karşılıklı mesajlaşmalarıdır. Kullanıcılar listelerinde bulunan kişilerle aynı anda iletişim kurabilir ve aynı zamanda listede bulunmayan kişileri de iletişime davet edebilir (Willard, 2007). Bireyler art niyetli amaçlar için kimliğini gizleyerek gerçek dışı profiller gönderebilir, arkadaş grubunu bloke edebilir ve başka kişilerin anlık iletilerini büyük bir gruba gönderebilir (Bhat, 2008).

Sohbet ve oyun odaları zorbalığı: Sohbet odaları, bireylerin konuşmalarını eş zamanlı olarak gerçekleştirdiği, fikirlerini paylaştığı ve sohbetlerini belirli kişilerle sınırlayabileceği platformlardır. Sohbet odaları sesli veya görüntülü iletişim kurma imkânı sağlamaktadır (Kowalski ve diğerleri, 2008; Willard, 2007; Yaman ve diğerleri, 2011). Bireylerin istediği zaman sohbe katılabildiği sohbet odalarında bazı kişiler siber zorbalığa maruz kalabilmektedirler. Ayrıca diğer teknolojik araçlarda olduğu gibi sohbet odalarında da bireyler kimliklerini gizleyerek karşıdaki kişilere kendilerini farklı tanıtabilirler. Bireyler çevirim içi oyunlarda gerçek kimliklerini gizleyerek saldırgan, tehditkâr ve kaba üslup kullanarak iletişime geçebilirler.

Kowalski ve diğerkleri (2008)'e göre bireyin sanal ortamda oyun oynadığı kişileri gercek kişi olarak görmemesi ve kimliğini gizlemesi onun saldırgan davranışlar sergilemesine neden olmaktadır.

2.1.6. Siber Zorbalığın Sebepleri

Zorbalık ile yapılan araştırmalarda zorba davranışların tek nedene bağlı olmadan ortaya çıktığı bulgulanmıştır. Zorba davranışlar öğrencilerin okul alanlarında ya da arkadaş ortamlarında karşılaşabilecekleri basit olaylar olarak görölmemelidir. Zorba davranışların ortaya çıkmasında ele alınan bireysel nedenlerden yaş ve cinsiyet faktörüne göre yapılan araştırmalarda erkek öğrencilerinin daha fazla siber zorba davranışlarda bulundukları ve yaşı büyük olan öğrencilerin küçüklere göre daha fazla zorba davranışlarda bulundukları araştırma sonuçlarına göre ortaya çıkmıştır (Genç ve Aksu, 2010). Çocukların zorba davranışlarda bulunma sebepleri; öfke, şiddet, baskın karakter yapısı, kurallara uymama, problem çözme becerilerinin düşük olması, psikolojik ve fiziksel açıdan güçlü olmaları yapılan araştırmalar sonucunda elde edilmiştir. Aileleri tarafından ihmal edilmiş olan çocukların siber zorba davranışlara yöneldikleri gözlemlenmektedir (Sönmezay, 2010).

Hoover ve diğerkleri (1992), çalışmasında siber zorbalığa uğramanın temel sebeplerini aşağıdaki gibi açıklamıştır;

1. Bireyin grup içinde uyum göstermemesi,
2. Fiziksel olarak kendini diğerklerine göre güçsüz hissetmesi,
3. Fazla duygusal olup huysuz bir karaktere sahip olmak,
4. İçine kapanık olmak,
5. Derslerinde başarılı olma.

Mccabe ve Martin (2005), ise siber zorbalığın temel sebeplerini aşağıdaki gibi açıklamıştır;

1. Yetiştiği ortam gibi sosyal sebepler,
2. Arkadaş çevresi,
3. Aile ortamı,
4. Okul ortamı olarak sıralanmaktadır.

2.1.7. Siber Zorbalığın Etkileri

Araştırmalar siber zorbalığın hem zorbalar hem de mağdurlar üzerinde birçok olumsuz etkiye sebep olduğunu göstermektedir. Serin (2012)'e göre siber zorba davranışların etkileri, mağdur ile zorba arasında ilişki bulunmasa da zorbalığa maruz kalan kişilerin psikolojik yönden zarar gördüğü ve özellikle kendini çaresiz hissetmesi, üzüntülü, kızgın, öfkeli, depresyonda olması, kendini suçlu hissetmesi, okuldan kaçma isteği, okul başarısında düşüş, okulu bırakma isteği, intihar girişiminde bulunma, sosyal ilişkilerinin bozulması vb. psikolojik davranışlarla karşılaşılabilir. Diamanduros ve diğerleri (2008)'e göre “ siber zorbalığa maruz kalan kişilerde telafisi zor olan psikolojik sorunların görülebileceği” belirtilmiştir.

Beran ve Li (2005)'in yaptığı çalışmada 7-9 sınıflarında okuyan 432 Kanadalı öğrenciden oluşmaktadır. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerde konsantrasyon eksikliği, okul başarısında düşüş ve okul devamsızlığı sonucuna ulaşılmıştır. Siber zorbalığa yönelik katılımcıların %57'sinin sinirlendiğini, %36'sının ise üzülüp/kırıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Wolak ve diğerleri (2007), siber mağdurların aileleri ile sürekli olarak problemler yaşadığını, saldırgan davranışlarda bulunduğunu, sosyal ilişkilerde zorbalığa maruz kaldığını ve sorunlar yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Siber mağdurun yaşadığı stresi artıran davranışlar ise; aynı kişi tarafından uzun süre siber zorbalığa maruz bırakılmak, zorbanın yaşının 18'den büyük olması ve mağdurdan kendine ait fotoğraflarını istemesi sonucuna ulaşılmıştır.

Vandebosch ve Van Cleemput (2009), 10-18 yaşlarındaki öğrencilere uyguladığı çalışmada en acı çektirici siber zorbalık türlerini; izinsiz hesabına giriş, kişisel bilgilerin izinsiz alınması, paylaşılması ve yayınlanması, son olarak ise sanal ortamda dedikodular çıkarılması sonucuna ulaşılmıştır. Kimliğini gizleyerek davranma en sık karşılaşılan siber zorbalık türlerinden olsa da mağduru üzerinde daha az yaralayıcı problemlere yol açtığı bulunmuştur.

Şahin ve diğerleri (2010)'un yaptığı çalışmaya göre, kız ve erkek mağdurların yaşadığı tek ortak davranışın, öfke olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kızların sadece üzüntü ve aşağılanmışlık duygusu yaşadıkları erkeklerin ise nefret ve intikam duygusu yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Turan ve diğerleri (2011)'nin yaptığı araştırmaya göre, siber zorbalık karşısında bireylerin gösterdiği duygusal tepkinin en çok korku olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada ortaya çıkan diğer duygusal tepkiler ise, panik, kızgınlık, utanma, incimle ve kendini suçlama olarak belirlenmiştir.

Bauman ve diğerleri (2013)'ün yaptığı çalışmaya göre, siber zorbalık genelde erkek zorba ve erkek mağdurların intihar girişimiyle ilişkili olmaktadır. Erkek zorbaların şaka amaçlı başlattıkları davranışların kısa sürede büyük kitlelere ulaşması ve davranışlarının mağdurlar üzerinde yaratacağı olumsuz sonuçlara yol açmasıdır. Kız öğrencilerde ise siber zorbalıkla intihar girişimleri depresyonda olmaları ile ilişkilidir. Sebebi ise sanal ortamda arkadaşlarına ve sosyal saygınlıklarına zarar veren davranışları birçok kişinin izlediğini düşünmesi ve depresyona girmesi olarak bulunmuştur.

Brown ve diğerleri (2014)'ün yaptığı araştırmaya göre, siber mağduriyetin kızlarda depresyon, duygusal sıkıntılar, sosyal stres ile ilişkili olduğu, erkeklerde ise sosyal ve duygusal açıdan olumsuz sonuçları olmadığı bulunmuştur.

2.1.8. Siber Zorbalıkla Başa Çıkabilme Stratejileri

Siber mağdurların zorba davranışlarla mücadele etmeleri pek de kolay değildir. Çünkü siber zorbaların geneli anonimdir (Shariff, 2005). Siber zorbalar gerçek kimliklerini gizleyerek kolaylıkla saldırgan ve düşmanca eylemlerde bulunabilirler (Li, 2007). Araştırmacıların yaptığı çalışmalara göre siber zorbalığa maruz kalan bireylerin; duygusal, psikolojik, fiziksel ve sosyal açıdan etkilendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Siber zorbalığa maruz kalmamak ve siber zorba davranışlarla başa çıkabilmek için çeşitli yöntemler uyguladıkları gözlemlenmektedir.

Agatston ve diğerleri (2007)'nin yaptığı çalışmaya göre, zorba davranışlardan korumaya yönelik siber mağdurların izledikleri yollar, kişiyi engellemek ve gönderilen mesajları önemsememek olduğunu belirtmiştir.

Juvonen ve Gross (2008)'in yaptığı araştırmaya göre; siber mağdurların zorba davranışlarla baş etmede kullandıkları en etkili yol siber zorbanın hesabını engellemek olduğu tespit edilmiştir. Kullandıkları diğer yöntemler ise; arkadaş listesindeki kullanıcı hesaplarını kısıtlamak, kullanıcı hesabını kapatmak ya da zorbaya uyarı mesajı yollamak gibi sonuçlar elde edilmiştir.

Riebel ve diğerleri (2009)'un yaptığı çalışmaya göre, siber mağdurların zorba davranışlarla baş etmede kullandıkları stratejileri 4 grup da incelemiştir. Bunlar; sosyal, saldırgan, çaresiz ve bilişsel olmaktadır. Sosyal; siber mağdurların zorbalık karşısında aile, arkadaş ve öğretmenden yardım istemesi. Saldırgan; zorba davranışlara aynı şekilde karşılık vermek, tehdit etmek ve fiziksel saldırıda bulunmak. Çaresiz; zorbadan uzak durmak, umutsuzluk ve pasif tepkiler vermek. Bilişsel; zorbanın davranışını ve zorbalık olayını analiz etmek olduğu belirlenmiştir.

Price ve Dalglish (2010)'un yaptığı çalışmaya göre, siber zorbalığa maruz kalan bireylerin % 71,4'unun zorbayı engellediğini, %45,9'unun zorbayı arkadaş listesinden çıkardığını, %44,2'sinin gerçek hayatta zorba ile yüzleştiğini, %39,4'unun durumu arkadaşları ile paylaştığını, %32,3'unun çevirim dışı kalması, %29,4'unun ebeveyni ile paylaştığını, %24,6'sının öğretmeni ya da yönetici ile paylaştığını, %23,2'sinin telefon numarasını değiştirdiğini, %24,6'sının umursamadığını ve %9'unun ise siber zorbalığa uğradıklarını çocuk yardım hattına bildirdikleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Livingstone ve diğerleri (2011)'e göre 25 farklı ülkede yapılan çalışmada 9-16 yaş aralığındaki katılımcılardan %77'sinin siber zorbalığa maruz kaldığında durumu başkaları ile paylaştığını, %52'sinin arkadaşları ile paylaştığını, %13'unun kardeşiyle paylaştığını, %42'sinin ebeveynleri ile paylaştığını, %8'inin güvendiği herhangi bir yetişkin ile paylaştığını ve %7'sinin ise öğretmenleri ile paylaştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Parris ve diğerleri (2012) yaptığı çalışmaya göre, ergen öğrencilerin siber zorbalığa maruz kaldıklarında 3 tür başa çıkma becerisi kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunlar tepkisel strateji; mesajları silmek veya görmezden gelmek. Önleyici strateji; siber zorbayla konuşma veya güvenliğini artırması. Hiçbir şey yapmamak; siber zorbanın davranışlarını önemsememek.

Cross ve diğerleri (2012), yaptığı çalışmada öğrencilerin %62'si baş etme stratejilerinin işe yaradığını ve zorbaları durdurmaya yardım ettiğini belirtmiştir. Siber mağdurlar zorba davranışlar ile karşı karşıya kaldıklarında %57'si bu davranışları öğretmeniyle paylaştığını, %61'inin ise ebeveynleri ya da diğer yetişkin kişilerle paylaştığını ifade etmiştir.

Sezer ve diğerleri (2013), yaptığı çalışmada siber mağdurların zorba davranışlarla başa çıkmada en az tercih ettikleri yöntemler; ebeveynlerini haberdar etmeleri, hesaplarını kapatmaları ve siber zorbalara zorbalık yaparak karşılık vermeyi tercih etmemektedirler. En fazla tercih ettikleri yöntemler ise, siber zorbalığa uğradığı sitenin yöneticilerine şikayetler de bulunulması sonucuna ulaşılmıştır.

Safaria (2016), siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin %49'unun bu gibi davranışlara aldırış etmediğini, %32'sinin mücadele ettiğini, %8'inin bu gibi davranışları öğretmenleri ve okul yöneticileri ile paylaştığını, %7'sinin ailesi ile paylaştığını, %6'sının ise arkadaşları ile paylaştıkları sonucunu ifade etmiştir.

Kowalski ve Limber (2007), siber mağdurların zorbalıkla baş edebilmeleri için 9 tip mücadele yöntemi bulunduğunu ifade etmektedir.

1. *Kanıtları kaydetme*: Zorba davranışlarla ilgili mesajları ya da web sitesini kopyalayarak çıktısını alınız.
2. *İlk savunma*: Zorba mesajları okumayın, görmezden gelin, silin ya da kişiyi engelleyin.
3. *Raporlama*: Adınıza saldırganlık içeren bir profil oluşturulmuşsa hemen bu durumu site yöneticilerine bildirin.
4. *Araştırma*: Aile filtreleme programları kullanarak çocuğunuzun online olarak yaptıklarını izleyiniz.
5. *İletişim*: Zorbalık yapan kişi çocuğunuzun okuldan arkadaşı ise bunu okul yöneticileri ile paylaşın.
6. *Ebeveyn katılımı*: Çocuğunuza zorbalık yapan kişiyi tanıyorsanız mutlaka ailesi ile iletişime geçin.

7. *Yasal tavsiye*: zorba davranışlarda bulunan kişinin ailesi gereken önlemleri almıyorsa ve zorba davranışları yapmaya devam ediyorsa hukuki olarak yardım alınız.
8. *Hukuki yaptırım*: Zorba davranışları polise bildirin.
9. *Ruh sağlığı desteği alın*: Çocuğunuz siber zorba davranışlara mağruz kaldığında duygusal sıkıntı ya da kendine zarar verme gibi düşünceleri ifade ediyorsa, okul danışmanı ya da ruh sağlığı uzmanından yardım isteyiniz.

2.1.9. Siber Zorbalığın Önlenmesi

Günümüzde siber zorbalık çocuklar ve gençler üzerinde birçok olumsuzluklara ve en önemlisi intihar girişiminde bulunma düşüncelerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu sorunların çözülebilmesi için önleme ve müdahale etme çalışmalarının yapılmasını gerekli kılmaktadır. Mağdurların siber zorbalıkla baş etmeleri için; öncelikle siber zorba olaylarını tanımaları daha sonra ise önleme ve müdahale etme yollarını bulmaları gerekmektedir (Keser ve Kavuk, 2015). Yapılan araştırmalar sonucunda siber zorbalık olaylarının okullarda yapılacak olan önleme programlarıyla azaltılabileceği belirtilmiştir (Uysal ve diğerleri, 2014).

Wright ve diğerleri (2009), yapmış olduğu çalışmaya 12-14 yaş aralığındaki ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma öğrencilerin siber zorbalık konusundaki farkındalığını artırmaktır. Öğrencilere yaşadıkları siber zorbalık olaylarını açıkça ifade etmeleri için second life içinde senaryo ve simulasyon geliştirmişlerdir. Araştırma sonucunda dedikodunun siber zorbalığa neden olduğunu ve öğrencilerin farkındalığının artırılması gerektiği belirlenmiştir. Simulasyonu kullanan öğrencilerde ise siber zorbalık olaylarıyla karşılaştıkların da kendi başlarına baş etmek yerine bir yetişkine anlatmaları gerektiği mesajını aldıklarını belirtmişlerdir.

Nedim-Bal ve Kahraman (2015), yapmış olduğu çalışmayı 13-14 yaş aralığındaki öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada üstün yetenekli ergenlik dönemindeki bireylerin siber zorba davranışlara maruz kalmasını önlemek amacı ile bir grup rehberlik programı uygulamıştır. Bu program 8 oturumdan ve her oturum 60 dakikadan oluşmaktadır. Araştırmanın sonucunda rehberlik programının siber zorbalık duyarlılığı üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Tanrıku, (2013) yaptığı tez çalışmasında aynı yöntemi 14-19 yaş aralığındaki öğrencilere uygulayarak aynı verileri elde etmiştir.

Williford ve diğerkleri (2013), araştırmasında siber zorbalığı önlemeye yönelik “The Kiva Antibullying Programını” uygulamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu deney ve kontrol grubu oluşturmaktadır. Deney grubunu Kiva eğitimini alan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda deney grubunda bulunan öğrencilerin kontrol grubunda bulunan öğrencilere göre siber zorbalığa uğrama oranları arasında anlamlı bir şekilde düşüş olduğu görülmüştür. Ayrıca Kiva programı yaşı küçük olan öğrencilerde daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Garaigordobil ve Valderry (2014), araştırmasında siber zorbalığı önlemeye yönelik “Cyberporgram 2.0” bir program geliştirmiştir. Bu programın 4 ana amacı bulunmaktadır. Birincisi; siber zorbalık/ zorbalığın tanımlanması ve kavramlaştırılması, ikincisi siber mağdurlar, zorbalar ve izleyiciler üzerinde siber zorbalık/ zorbalık sonuçlarının analizi, üçüncüsü zorbalık siber/zorbalığı önlemek için başetme stratejileri geliştirilmesi, dördüncüsü ise empati, aktif dinleme, sosyal beceriler, yapıcı çatışma çözme, öfke kontrolü, hoşgörü, çeşitli görüşlerin olduğunu kabul etme gibi becerilerin geliştirilmesidir. Program 60 dakikalık 19 oturumdan oluşmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu 13-15 yaş aralığındaki 176 öğrenci oluşturmaktadır. Bunlardan 93 kişisini deney grubu, 83 kişisini ise kontrol grubu oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda ise program zorbalığın azalmasında ve pozitif sosyal davranışların artışında anlamlı bir etkisi olmuştur.

Doane (2011), yapmış olduğu araştırmada “The Brief Internet Cyberbullying Prevention Programını” geliştirerek 18-23 yaş aralığındaki 375 öğrenciye uygulamıştır. Geliştirilen program ile öğrencilerin siber zorbalık bilgisini, siber mağdurlara karşı empatiyi artırma, zorbalığa karşı olumlu tutumu azaltmak ve siber zorbalık niyetini azaltmaktır. Araştırmanın sonucunda bu program öğrencilerin siber zorbalığa olan pozitif tutumları ve siber zorbalık davranışlarını azaltmıştır. Ayrıca öğrencilerin siber zorbalık bilgilerinin artışını da sağlamıştır.

2.2. İlgili Araştırmalar

2.2.1. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Festl ve diğerleri (2015)'de Almanya'da yapmış olduğu araştırmayı lise öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma öğrenciler arasında siber zorbalık deneyimleri açıklamalarının sosyal etkileri üzerindeki ilişkisine bakılmıştır. Zorbalıkla ilgili bulunan sonuçlara bakıldığında internet kullanım sıklığı ve yoğunluğu zorbalığa etki eden bireysel faktörler olarak değerlendirilmiştir. Siber zorba davranışlara sınıf özelliklerinin risk etkisinin düşük olduğu belirlemiştir.

Jung ve diğerleri (2014)'de Kore'de yapmış olduğu çalışmaya 11-14 yaş aralığındaki 4531 kişi oluşturmaktadır. Gençlerin %9,7'sinin siber zorbalık davranışlarında bulunduğu, %3,3'ünün hem mağdur olduğu, %3,4'ünün sadece zorba olduğu ve %3'ünün hem mağdur hem de zorba olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bauman ve diğerleri (2013)'de siber zorbalık ve mağduriyet ile intihar düşüncesi ve depresyon arasındaki ilişkiyi bulmaya yönelik yapılan çalışmaya 491 ergen katılmıştır. Elde edilen verilere göre intihar etme düşüncesi ile depresyon ve siber mağduriyet arasında ilişki bulunmuştur. Ancak siber zorbalık arasında ilişki bulunamamıştır.

Monks ve diğerleri (2012)'de yaptığı araştırma 7- 11 yaş grubundaki değişen çocuklardan oluşmaktadır. Araştırmada öğrencilerin %21'inin siber zorbalığa uğradığını, %5'inin ise siber zorba davranışlarda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin siber zorba davranışlara maruz kaldıklarında endişelendiklerini, utandıklarını, korktukların vb. duygular hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Schenk ve Fremouw (2012), Amerika'da yapmış olduğu araştırma 799 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmada siber zorbalığın yaygınlığı, psikolojik etkileri ve başa çıkma stratejilerini belirleme amaçlanmıştır. Elde edilen verilere göre mağduriyet yaşayan öğrencilerin daha yüksek intihar düşüncesi, planlaması ve girişiminde bulunduğu ve aynı zamanda depresyon, anksiyete ve paranoya yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Mağdurlar başa çıkmada genel durumu başkaları ile paylaşarak çözüm buldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Popovic-Citic ve diğerleri (2011)'de siber zorba davranışlarda bulunmaya yönelik yapılan çalışmada öğrencilerin %10'unun siber zorba davranışlarda bulunduğu, %20'sinin ise maruz kaldığı ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorba davranışlarda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Brown (2011)'de yapmış olduğu araştırmada siber zorbalığa uğrayan öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma durumlarıyla ilişkili olduğunu ve okuldan kaçma, okulu bırakma, madde kullanma gibi sorunları da beraberinde getirdiği araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Akran zorbalığı ve siber zorbalığın benzer bir yapıya sahip oldukları da yapılan araştırma sonucunda belirlenmiştir.

Hinduja ve Patchin (2010)'da Amerika Birleşik Devletleri'nde yapmış olduğu araştırmaya ortaokul düzeyindeki öğrenciler katılmıştır. Araştırmada siber zorbalık davranışı gösteren birey ile maruz kalan bireylerin, siber zorba davranışı göstermeyen ve maruz kalmayan bireylere göre intihar girişiminde bulunma düşüncesinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Wang ve diğerleri (2010)'da yaptıkları araştırmada siber zorbalığa maruz kalan ergenleri farklı özelliklerle incelemiştir. Bunlar; fiziksel açıdan, sözel, söylenti çıkarma ve sosyal dışlama. Araştırmaya katılan ergenler 3 şekilde gruplanmıştır. Birinci grup da bütün zorbalığa maruz kalanlar, ikinci grup da sosyal ve ilişkisel zorbalığa maruz kalanlar, üçüncü grup da ise hiçbir zorbalık türüne maruz kalmayanlar olarak belirlenmiştir. Bütün zorbalık türüne maruz kalanların daha çok erkekler olduğu belirlenmiştir. Araştırmada tüm zorbalık türlerine maruz kalan ve sosyal- ilişkisel zorbalığa maruz kalan ergenlerin hiçbir zorbalık türüyle karşı karşıya kalmayan ergenlerle karşılaştırıldığında uyku problemi, sinirlilik, depresyon ve yaralanmalara karşı daha fazla eğilim gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Diamanduros ve diğerleri (2008), yaptıkları çalışmada okul psikologlarının ve danışmanların siber zorbalığı önleme rolünü araştırmışlardır. Elde ettikleri verilerin sonucunda, okullarda siber zorbalığı önlemek için yönetici, öğretmen, okul psikologları ve danışmanlarına büyük görev düştüğü belirlendi. Başlıca bu görevler, siber zorbalığın çocuklar ve gençler üzerindeki etkilerine yönelik farkındalık geliştirerek etkili bir lider olmak, siber zorbalığın yaygınlığına yönelik anketler

uygulatmak, siber zorbalığı önleyici programlar hazırlamak, siber zorbalığı müdehal edici eylem planları yapmak, diğer okullarla iş birliği içinde bulunarak nasıl baş edilebileceğine yönelik politikalar geliştirmek.

2.2.2. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Teknolojinin hızlı bir şekilde gelişmesi ve insan hayatında önemli bir yere sahip olması sonucu karsımıza çıkabilecek olan problemlerden habersiz olunması araştırmacılar tarafında siber zorbalık kavramı ilgi çekici hale gelmiştir. Günümüzde önem kazanan ve araştırmacılar tarafından sürekli olarak araştırmalar yapılan siber zorbalık kavramı ile ilgili yapılan bazı çalışmalar şu şekilde açıklanmıştır:

Metin (2017), çalışma grubunu Ankara ili Keçiören ilçesindeki ortaokullarda görev yapan 22 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada ortaokul öğretmenlerinin siber zorbalık yaşama düzeyleri ve siber zorbalık ile başa çıkma stratejileri belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak öğretmenlerin siber zorbalığı önlemeye yönelik şifrelerini değiştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Semerci (2017), araştırmasını lise öğrencilerinin siber zorbalık davranışı sergileme ve siber zorbalık mağduru olma durumları ile sınıf düzeyi, internet kullanım süresi, interneti kullanım amacı ve internete bağlanma kaynağı arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Araştırma 2014-2015 eğitim ve öğretim yılı Ankara ilindeki 266 lise öğrencisine uygulamıştır. Araştırma sonucuna göre 12. Sınıfta okuyan öğrencilerin daha fazla siber zorba davranışı sergiledikleri ve siber zorba davranışına maruz kaldıkları, 9. Sınıf öğrencilerinin ise en az siber zorba davranışlarına maruz kalan ve siber zorba davranışı sergileyen sınıf olduğu belirlenmiştir. Araştırmada öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet durumları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu fakat günlük internet kullanım süresi, interneti kullanma amaçları ve internete bağlanma faktörü arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özer (2016)'da yaptığı araştırmada, ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeyleri ile siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkileri ve öğrencilerin siber zorbalıkla baş etme stratejileri incelenmiştir. Araştırma, Ankara ilindeki Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 7. ve 8. sınıflarda öğrenim gören 381 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin, siber zorbalığa düşük düzeyde

maruz kaldığı, siber mağdurların en fazla sanal ortamda engelleme ve zarar verme ile sanal ortamda cinsel zorbalık davranışlarıyla karşılaştıkları bulunmuştur. Ayrıca siber mağdurların, zorbalıkla baş etmede genellikle kişiden gelen mesajları bloke etme, zorbalığı yapan kişiden davranışını sonlandırmasını isteme, kullandığı internet hesaplarının şifresini değiştirme, bilinmeyen ve özel numaraları cevaplamama gibi stratejiler uyguladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Karaman ve Ünsal (2016), çalışmalarını Ankara Keçiören ilçesinde bulunan 6 ortaokulda uygulamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 7 rehber öğretmen, 7 bilişim teknolojileri öğretmeni ve 7 okul yöneticisi oluşturmuştur. Araştırmada, ortaokullarda yapılan siber zorbalık çalışmalarını ve siber zorbalığın azalması ya da önlenmesinde öğretmenlerin önerilerinin belirlenmesidir. Elde edilen veriler incelendiğinde, en fazla öğrencilere yönelik bilgilendirme yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Okullarda siber zorbalığı önlemek için kimlerin görev almasına yönelik verdikleri cevaplar ise bilişim teknolojileri öğretmenleri ve rehber öğretmenler olarak belirlenmiştir.

Tatlıhoğlu (2016)'da yaptığı araştırma ortaöğretim okulunda bulunan yönetici, öğretmen ve öğrencilerin okullarda şiddetin kaynaklarına ilişkin görüşlerini belirlemek. Araştırma Konya merkez ve ilçesindeki ortaöğretim kademesinde öğrenim görmekte olan 9. 10. ve 11. Sınıf öğrencileri, bu okullarda görev yapan yönetici, öğretmen ve öğrenci velilerinden oluşmaktadır. Araştırmaya toplam 237784 kişi katılmıştır. Bunun %26,73'ünü kız öğrenciler, %24'ünü erkek öğrenciler, %42,70'ını öğrenci velileri ve %6,55'ini idareci öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin çoğunluğu “televizyon dizilerinin etkisi altında kaldığını, öğretmenlerin olumsuz sözlerinden etkilendiklerini, bilgisayarda şiddet içeren oyunlar oynadıklarını, öfkelerine hâkim olmadıklarını, ailelerinin kendilerini anlamadıklarını” belirtmişler. Öğrenci velileri ise “çocuklarının televizyon dizilerinden olumsuz etkilendiklerinin, okulla yeterince iş birliğinde bulunmadıklarını, ekonomik sıkıntılar yaşadıklarını, çevredeki zararlı maddelerin yaygın olduğunu ve aile içi iletişim yetersizliğini yaşadıklarını” belirtmişler. Yönetici ve öğretmenler ise “ailelerin çocukları hakkında bilgi sahibi olmadıkları, aile ekonomik durumlarının düşük olması, öğrencilerin akademik başarılarının düşük olması, öğrencilerin yeteneklerini sergileyebilecek ortamlarının yetersiz olması ve öğrencilerin internet kafe gibi yerlerde çok zaman geçirdiklerini” belirtmişler.

Temel (2015), yaptığı araştırmada, ortaöğretim öğrencilerinde görülen siber zorbalık davranışları, siber mağdurluk yaşantıları ile ortaöğretim okullarında görev yapan yönetici ve öğretmenlerin farkındalıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma, Denizli ilinin, Bekilli ve Baklan ilçelerinde, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 6 ortaöğretim okulundaki 252 öğrenci, 56 öğretmen ve 15 okul yöneticisi ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırmada, Arıcak vd. (2011), tarafından geliştirilen “Siber Zorbalık” ve “Siber Mağduriyet” ölçekleri ile Serin (2012), tarafından geliştirilen öğrenci, okul yöneticileri ve öğretmenler için siber zorbalık davranışları farkındalık anketi ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda ise öğrencilerin %6,8'inin bir ya da daha fazla siber zorbalık yaptığını, %20,2'sinin de siber zorbalığa maruz kaldığını belirtmişlerdir. Okul yöneticilerinin %93,3'ünün, öğretmenlerin %73,2'sinin siber zorba ve siber mağdur kavramını daha önceden duyduklarını fakat okul yöneticilerinin %73,3'unun, öğretmenlerin %17,9'unun siber zorbalığa karşı okullarda önleyici çalışmalar yaptıkları tespit edilmiştir.

Bayram ve Saylı (2013)'de yaptığı araştırmaya 612 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırma üniversite öğrencileri arasında ne ölçüde olduğunu belirlemeye yönelik yapılmıştır. Araştırma sonucunda %30,6'sının bir kez tehdit altında kaldığını ve küçük düşürmek amacıyla siber zorba davranışlara maruz bırakıldıkları belirlenmiştir. Siber zorba davranışların daha çok gerçekleştiği alanlar; e-posta adresleri, sohbet odaları, mesaj panoları ve yorumlardır. Araştırmada erkek öğrencilerin daha fazla siber zorba davranışlarda bulunduklarını kız öğrencilerin ise siber zorba davranışlara maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Mağdurların siber zorba davranışlardan kendilerini uzak durarak, online materyalleri engelleyerek, saldırı içerikli materyalleri silerek başa çıktıkları sonucuna varılmıştır.

Akbaba ve Eroğlu (2013)'de ilköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyeti bazı değişkenlere göre incelemişlerdir. Araştırma Sakarya ilindeki çeşitli ilköğretim okulunda okuyan 6, 7 ve 8 sınıflar oluşturmaktadır. Araştırmanın %54,5'ini kız öğrenciler, %45,5'ini ise erkek öğrenciler oluştururken araştırmaya toplam 231 ilköğretim öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonucuna göre ilköğretim öğrencilerinin anne baba eğitim seviyesinin düşük olması öğrencilerde siber zorba davranışları artırdığı ortaya çıkmıştır. Anne babanın interneti kullanma beceri algısının yüksek olması ve ebeveyn denetiminin artırılması ilköğretim öğrencilerinin siber zorba

davranışlarda bulunmalarında azalma olduğu yapılan araştırma sonucunda ortaya konmuştur.

Serin (2012)'de yaptığı araştırma 727 okul müdürü, 916 öğretmen ve 4291 öğrenciden oluşmaktadır. Okul müdürü ve öğretmenlerin siber zorbalık yaşantıları ve farkındalık düzeyleri yapılan görüşmelerle araştırılmıştır. Öğrencilerin ise siber zorbalık ve siber zorbalığa maruz kalma yaşantıları incelenmiştir. Öğrencilerin %9,42'sinin siber zorba davranışlarda bulunduğu, %11,79'unun siber zorbalığa maruz kaldığı ve %5,31'inin ise hem siber zorba davranışlarda bulundukları hem de siber mağdur oldukları yapılan araştırma sonucunda tespit edilmiştir.

Çetinkaya (2010) tarafından yapılan araştırmaya 648 öğrenci katılmıştır. Araştırmada, ortaöğretim kademesindeki öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarına maruz kaldıklarında başvurdukları çözüm yolları belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin %34,3'ü ne yapması gerektiğini bilmediğini, %23,1'i ailesine söyleyeceğini, %8,3'ü bir daha yapmaması için uyaracağını, %5,9'ü o siteye bir daha girmeyeceğini, %4,5'i aynı davranışı uygulayacağını, %4,2'si polise şikayet edeceğini, %3,9'u döveceğini, %3,1'i site yöneticilerine şikayet edeceğini, %2,9'u yeni e-posta adresi alacağını, %2,5'i kişiyi engelleyeceğini, %1,4'ü bir daha internete girmeyeceğini, %0,6'sı öğretmenlerine söyleyeceğini, %0,5'i koruyucu şifre koyacağını, %0,3'ü ise o kişiyi ailesine şikayet edeceğini belirtmişlerdir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma gurubu, veri toplama süreci, veri toplama araçları, araştırma süreci ve uygulama, eğitim ortamının hazırlanması, uygulama ve araştırmacının rolü ile ilgili bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma, bireylerin duygularını, inançlarını, değerlerini, algılarını, tutum ve deneyimlerini anlamak, keşfetmek, incelemek, netleştirmek ve açıklamaktır (Çokluk, 2014). Nitel araştırma ortamının yapısı gereği bir olayı kendi gerçekliği içinde bütünüyle inceleme amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve çalışmanın desenini “Durum Çalışması” oluşturmaktadır. Durum çalışması, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı “nasıl” ve “niçin” sorularını temel alarak derinliğine incelemesine olanak vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Patton (2002) ise durum çalışmasını, araştırma kapsamında tanımlanan bir durumun belirlenen alt problemler ya da araştırma soruları çerçevesinde tüm boyutlarıyla ayrıntılı bir şekilde betimlemesi olarak ifade etmektedir.

Araştırma kapsamında amaca ulaşabilmek için yönetici ve öğretmenlerin siber zorbalığa ilişkin bilgi düzeylerini belirlemeye yönelik ihtiyaç analizi çalışması yapılmıştır. İhtiyaç analiz sorularını hazırlama aşamasında literatür taraması yapılarak genel sorunlar belirlenmiştir. Araştırmacı tarafından 7 açık uçlu görüşme sorusu hazırlanarak sorular 2 alan uzmanı, 1 dil uzmanı, 1 ölçme değerlendirme uzmanı ve 1 psikolojik danışmanlık ve rehberlik uzmanından görüş alınarak değerlendirilmiştir. Uzmanların yapmış olduğu geribildirimler sonucunda düzeltmeler yapılarak görüşme sorularına son hali verilerek hazırlanmıştır. İhtiyaç analiz çalışması Yakın Doğu Koleji’nde görev yapmakta olan 221 yönetici ve öğretmenden 121 kişiye uygulanmıştır. Yönetici ve öğretmenlerin vermiş olduğu cevaplar değerlendirilerek seminer konuları belirlenmiştir. Seminer sürecine katılan 20 yönetici ve öğretmene ön değerlendirme formu ve son değerlendirme formu uygulanmıştır. Ön değerlendirme formu aşamasında yönetici ve öğretmenlerin konu ile ilgili mevcut bilgi ve becerileri

belirlenmiştir. Son değerlendirme formunda ise yönetici ve öğretmenlerin 5 hafta boyunca devam eden “Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık” seminer süreci sonunda kazanmış oldukları bilgi ve beceriler belirlenmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın pilot çalışma grubunu 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Yakın Doğu Kolejinde görev yapan 221 yönetici ve öğretmenden 121 kişi oluşturmaktadır.

Araştırmada eğitim verilen çalışma grubunu “Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık” seminerine katılan 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaöğretim kademesinde görev yapmakta olan gönüllü 20 yönetici ve öğretmen oluşturmaktadır.

3.2.1. Eğitim Verilen Grubun Demografik Özellikleri

Eğitim verilen çalışma grubunun demografik özelliklerine ilişkin bazı bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Eğitim verilen Çalışma grubunun demografik özellikleri

		F
Cinsiyet	Kadın	16
	Erkek	4
Öğrenim durumu	Lisans	7
	Yüksek lisans	12
	Doktora	1

Tablo 1’de görüldüğü gibi çalışma grubu 16 kadın, 4 erkek olmak üzere toplam 20 yönetici ve öğretmen oluşturmaktadır. Yönetici ve öğretmenlerin bir çoğunun (n=12) yüksek lisans düzeyinde olduğu, 7’sinin lisans, 1’inin ise doktora düzeyinde olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Süreci

Araştırma verilerinin toplanması aşamasında ortaöğretim kademesinde bulunan yönetici ve öğretmenlerin siber zorbalıkla ilgili farkındalıklarını belirlemeye yönelik ihtiyaç analizi çalışması yapılmıştır. Görüşme sorularının hazırlanması aşamasında öncelikle literatür taramasına yer verilerek güncel sorunlar belirlenmiştir. Böylece

belirlenmiş olan görüşme soruları uzman görüşüne sunulup gerekli düzeltmeler yapılarak uygulanmıştır. Görüşme formu kullanarak yönetici ve öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Daha sonra görüşme kayıtları transkript edilmiştir. “Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık” eğitim seminerine başlamadan önce yönetici ve öğretmenlerin siber zorbalık farkındalıklarını belirlemeye yönelik ön değerlendirme formu uygulanmıştır. Seminer süreci sonunda yönetici ve öğretmenlerin elde ettikleri kazanımları belirlemeye yönelik son değerlendirme formu uygulanmıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak ilk aşamada yönetici ve öğretmenlerin bilgilerini belirlemeye yönelik araştırmacı tarafından 7 açık uçlu görüşme sorusu hazırlanarak ihtiyaç analizi çalışması yapılmıştır. Bu soruların hazırlanması aşamasında, literatür taraması yapılarak yaşanan problemlere yer verilmiştir. Hazırlanan açık uçlu görüşme soruları, 2 alan uzmanı, 1 dil uzmanı, 1 ölçme değerlendirme ve 1 psikolojik danışmanlık rehberlik uzmanının görüşleri doğrultusunda değerlendirilerek hazırlanmıştır. Bunun yanında araştırmada veri toplama aracı olarak ön değerlendirme formu ve son değerlendirme formu kullanılmıştır. Bu araçlara yönelik bilgiler aşağıda sunulmuştur.

3.4.1. İhtiyaç Analizi Formu

Araştırmada ortaöğretim kademesinde görev yapan yönetici ve öğretmenlerin siber zorbalık bilgilerini belirlemeye yönelik ihtiyaç analizi çalışması yapılmıştır. İhtiyaç analizi formu araştırmacı tarafından geliştirilerek uzman görüşüne sunulmuştur. İhtiyaç analizi formu üzerine gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra son şekli verilmiştir. İhtiyaç analizi formu 7 açık uçlu görüşme sorusunda oluşmaktadır. İhtiyaç analizi formu (Ek 1)’de verilmiştir.

3.4.2. Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık Ön Değerlendirme Formu

Seminer öncesinde katılımcıların “Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık” ile ilgili bilgilerini belirlemek amacı ile ön değerlendirme forumları hazırlanmıştır. Ön değerlendirme formu araştırmacı tarafından geliştirilerek uzman görüşüne sunulmuştur. Ön değerlendirme formu üzerinde gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra son şekli verilmiştir. Ön değerlendirme formu 4 açık uçlu görüşme sorusundan oluşmaktadır. Ön değerlendirme formu (Ek 2)’de verilmiştir.

3.4.3. Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık Son Değerlendirme Formu

Seminer sonrasında katılımcıların “Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık” ile ilgili kazanmış oldukları bilgi ve becerileri belirlemek amacı ile son değerlendirme formu. Son değerlendirme formu araştırmacı tarafından geliştirilerek uzman görüşüne sunulmuştur. Son değerlendirme formu üzerinde gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra son şekli verilmiştir. Son değerlendirme formu 6 açık uçlu görüşme sorusundan oluşmaktadır. Son değerlendirme formu (Ek 3)’de verilmiştir.

3.5. Araştırma Süreci ve Uygulama

Araştırmanın ilk aşamasında Yakın Doğu Kolejinde görev yapmakta olan yönetici ve öğretmenlerin siber zorbalıkla ilgili farkındalıklarını belirlemek amacı ile görüşlerini almaya yönelik ihtiyaç analizi çalışması yapılmıştır. Yönetici ve öğretmenlerin görüşlerini belirlemeye yönelik uzman görüşü doğrultusunda 7 tane açık uçlu görüşme sorusu hazırlanarak pilot okul olarak belirlenen Yakın Doğu kolejinde görev yapmakta olan yönetici ve öğretmenlere uygulanmıştır. Çalışma grubunu oluşturan 221 öğretmenden 121 katılımcı görüşme sorularını yanıtlamayı kabul etmiştir. Çalışmada elde edilen verilere göre yönetici ve öğretmenlerin siber zorbalıkla ilgili farkındalıklarının yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca bağlı olarak ortaöğretim kademesinde görev yapan yönetici ve öğretmenlere “Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık” seminer hazırlıklarına başlanmıştır. İhtiyaç analizi çalışması doğrultusunda seminer içerik ve konuları belirlenerek uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşü doğrultusunda ders içerikleri gerekli düzenlemeler yapılarak belirlenmiştir. Eğitim hazırlıkları tamamlandıktan sonra Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığına gerekli izinlerin alınması için başvuru yapılmıştır. İzin süreci tamamlandıktan sonra Genel Orta Öğretim Dairesi ve Eğitim Ortak Hizmetler Dairesi Müdürlüğü Ortaöğretim kademesine bağlı tüm okullara gerekli duyurular yapılmıştır. Araştırmacı tarafından ilgili okullar tek tek gezilerek yönetici ve öğretmenlere seminer içeriği ile ilgili bilgiler verilerek seminer için hazırlanmış olan afişlerin asılması sağlanmıştır. Hazırlıkların ardından seminerin açılışı Yakın Doğu Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi ES-2-D08 numaralı derslikte yapılmıştır. Seminerin açılış günü katılımcılara izlenecek olan süreç hakkında gerekli bilgi ve açıklamalar yapıldıktan sonra “Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalıkla” ilgili görüşlerini belirlemeye yönelik ön değerlendirme görüşme

soruları uygulanmıştır. Yapılan ön değerlendirmelerin ardından konu hakkında farkındalığı artırmak amacı ile seminer sürecine geçilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından alınan izin doğrultusunda seminer süreci haftada 2 gün toplam 5 hafta boyunca katılımcılarla gerçekleştirilmiştir. Seminerin son dersi olan 2 Şubat 2018 tarihinde katılımcıların kazanmış olduğu bilgi ve becerileri düzeylerini değerlendirmek için son değerlendirme soruları uygulanmıştır.

Aşağıdaki tabloda seminer programı verilmiştir.

Tablo 2

Seminer programı

Seminer	İçerik	Yer
1	Katılımcılar ile tanışma ve ön Değerlendirme Formu uygulanması.	Yakın Doğu Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi
2	Bilinçli Teknoloji Kullanımı	Yakın Doğu Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi
3	Siber zorbalık nedir?	Yakın Doğu Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi
4	Siber zorbalıkta ortam ve araçlar	Yakın Doğu Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi
5	Siber zorbalıkta roller ve Siber zorbalık yapma nedenleri.	Yakın Doğu Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi
6	Siber zorbalık nasıl önlenbilir?	Yakın Doğu Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi
7	Qustodio Professional Business Programının tanıtımı.	Yakın Doğu Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi
8	Qustodio Professional Business Programının uygulanması	Yakın Doğu Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi
9	Son Değerlendirme Formu Uygulaması	Yakın Doğu Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi

“Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık” seminerinin ilk aşamasında katılımcılarla tanışma ve iletişim bilgilerinin alınmasına yer verilmiştir. Daha sonra “Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık” bilgilerini belirlemeye yönelik katılımcılara ön değerlendirme formu uygulanmıştır. Ardından dersler yüz yüze ve

çevirim içi olarak devam edeceğinden UZEM personeli tarafından katılımcılara nasıl üye olacakları ve seminer klasörüne nasıl ulaşacakları hakkındaki bilgilere yer verilmiştir. İkinci seminerde katılımcılara günümüzde internetin sağladığı avantaj ve dezavantajlardan bahsedilerek bilinçli ve güvenli internet kullanımına yönelik bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü seminerde katılımcılara siber zorbalık kavramına yönelik bilgiler verilerek, türlerinden örneklerinden ve yaygınlığından bahsedilmiştir. Dördüncü seminerde katılımcılara siber zorbalığın gerçekleştiği ortam ve araçlardan bahsedilmiştir. Beşinci seminerde katılımcılara siber zorbalıktaki rollerden ve siber zorbalık yapma nedenlerinden bahsedilmiştir. Altıncı seminerde katılımcılara siber zorba davranışları nasıl önleyebilecekleri ile ilgili bilgilere yer verilerek başa çıkma yöntemlerinden bahsedilmiştir. Yedinci seminerde katılımcılara siber zorbalıkla başa çıkabilme yöntemlerinden olan aile filtreleme programı “Qustodio Professional Business” programının tanıtımına yönelik bilgilere yer verilmiştir. Sekizinci seminerde katılımcılardan “Qustodio Professional Business” programını akıllı telefonlarına indirmeleri sağlanarak katılımcıların da kendi telefonlarından uygulama yapmaları sağlanmıştır. Dokuzuncu seminerde ise seminer süreci boyunca gerçekleştirilen farkındalık eğitimlerine yönelik kazanımlarını belirlemek için son değerlendirme formu uygulanmıştır.

3.5.1. Eğitim Ortamı ve Materyallerin Hazırlanması

Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık semineri yüz yüze ve çevirim içi ortamda yürütülmüştür. Çevirim içi ortamın tercih edilme sebebi; seminere katılamayan katılımcıların derse yönelik içeriklere ulaşabilmeleridir. Yüz yüze yapılan dersler Atatürk Eğitim Fakültesi ES-2-D08 numaralı derslikte yapılırken çevirim içi olan dersler de uzem.neu.edu.tr adresi üzerinden takip edilmiştir. Böylece katılımcılara istedikleri yer ve zamanda sisteme erişerek ders içeriklerini takip etme ve ilgili videolara ulaşma imkânı sağlanmıştır. Yakın Doğu Üniversitesi UZEM sisteminin tercih edilme sebebi ise katılımcıların kolay ve ücretsiz bir şekilde sisteme üye olabilmeleridir. Çevirim içi ortamın hazırlanması aşamasında Yakın Doğu Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi Müdürlüğüne başvuru yapılmıştır. Gerekli izinler alındıktan sonra UZEM tarafından oluşturulan eğitimci hesabı yönetici olarak değiştirilmiştir. Daha sonra <http://uzem.neu.edu.tr> adresinden sisteme yönetici olarak giriş yapılmıştır.

Buraya ilk defa mı geliyorsunuz?

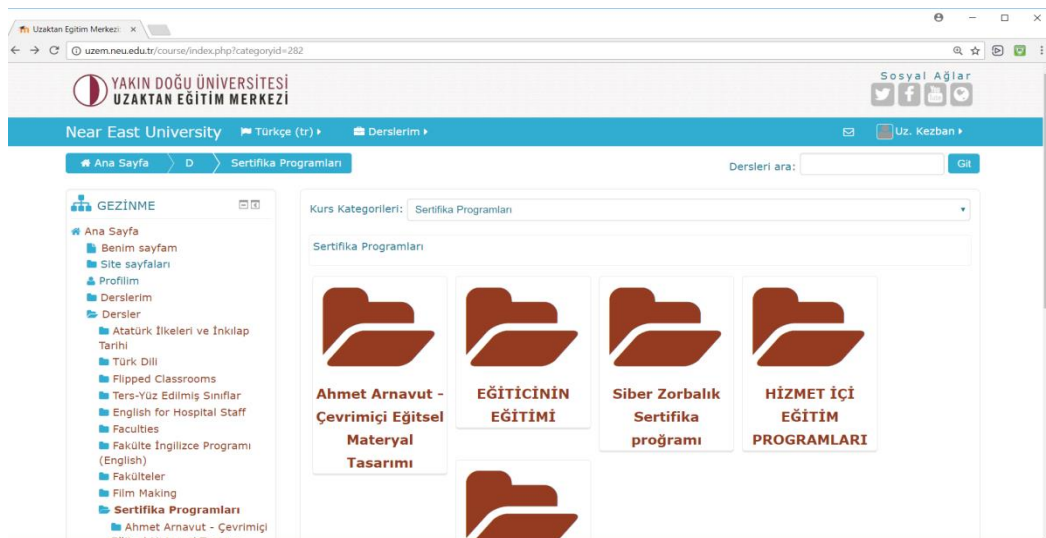
Merhaba! Bu sitedeki derslere tam erişim için bir kaç dakikanızı ayırarak hesap açmanız gerekmektedir. Derslerden bazılarının sadece ders kaydı için bir defalığına kullanılacak ve sonradan gerekmeyecek "Kayıt Anahtarı" olabilir. Şu adımları izleyin:

1. Bilgilerinizi **Yeni Hesap** formuyla girin.
2. E-posta adresinize hemen bir mesaj gönderilir.
3. Mesajınızı okuyun ve içerdiği web bağlantısını tıklayın.
4. Bundan sonra hesabınız onaylanır ve giriş yapabilirsiniz.
5. Katılmak istediğiniz dersi seçin.
6. Sizden bir "Kayıt Anahtarı" istenirse, eğitimcinizin size verdiği anahtarı kullanın. Bu, sizin derse "kaydınızı" yapacaktır.
7. Artık derse erişebilirsiniz. Bundan sonra kayıtlı olduğunuz derslere erişmek için yapmanız gereken tek şey, bu sayfadaki formdan kullanıcı adınız ve şifrenizle giriş yapmaktır.

Yeni hesap oluştur

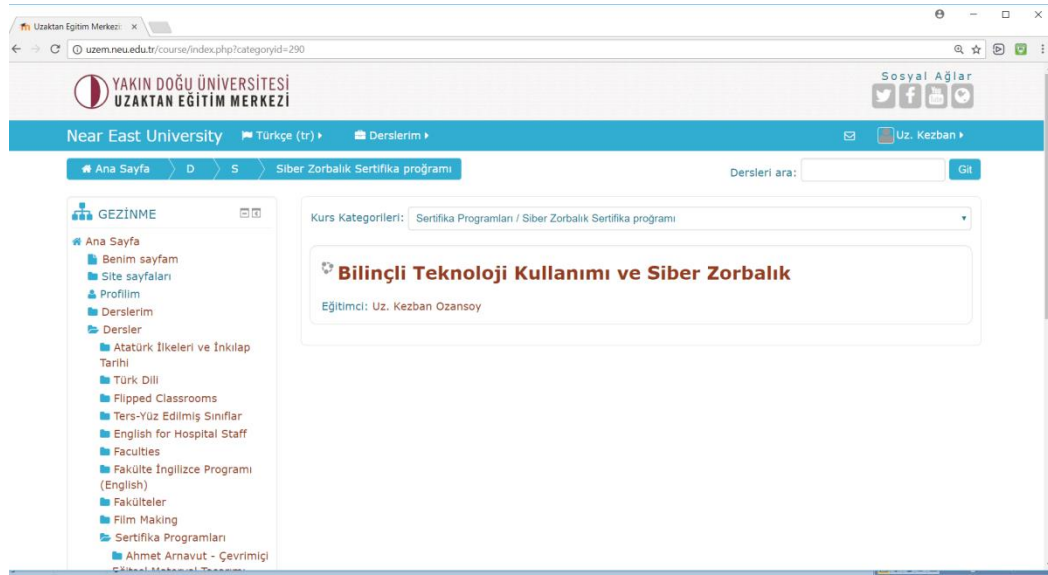
Şekil 1. Sistemde yeni hesap oluşturma görüntüsü

Katılımcılar UZEM sisteminde kayıt işlemlerini tamamladıktan sonra UZEM tarafından oluşturulan “Siber Zorbalık Sertifika Programı” dosyasını seçerek derse kaydolmaları gerekmektedir. Seminerin açılış gününde katılımcılara UZEM sistemine kayıt olmaları için araştırmacı tarafından hazırlanan ve gerekli bilgileri içeren kullanım kılavuzu hazırlanmış aynı zamanda da uygulamalı bir şekilde anlatılmıştır. UZEM tarafından hazırlanan dosyaya giriş yapıldığında katılımcılara sistem otomatik olarak “Derse Kaydol” seçeneğini sunmaktadır. UZEM sisteminde kayıt işlemlerini tamamlayan katılımcılar “Öğrenci” olarak kayıt olmaktadır.

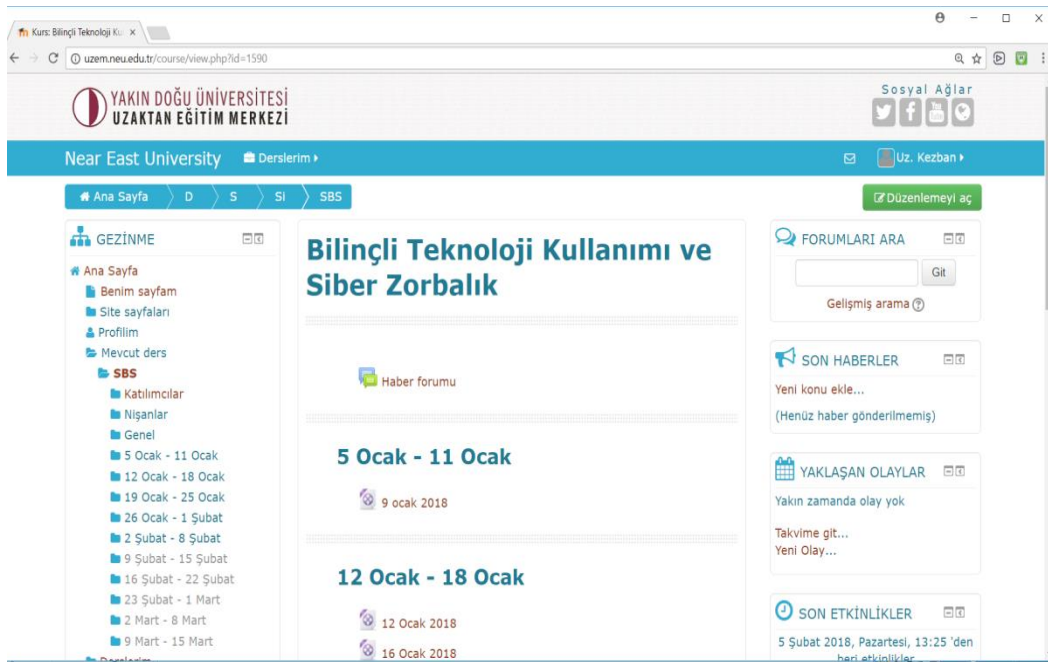
Şekil 2. Seminer klasörünün sistemdeki görüntüsü

Uzaktan Eğitim Merkezi Müdürlüğü tarafından sistem üzerine ders içeriklerinin yer alacağı dosya eklenmiştir (Şekil 2).

Şekil 3. Seminer linkinin sistemdeki görüntüsü

Sistem üzerinde gerekli dosyaların oluşturulması ile dosyanın içinde yer alan “Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık” başlıklı eğitim dosyası açılmıştır (Şekil 3).

Şekil 4. Seminer klasörünün sistemdeki görüntüsü

Seminer kendi içerisinde 5 haftaya bölünmüştür. Her dersin içeriği uygulandığı tarihe göre sistem içerisine katılımcıların ulaşabileceği şekilde eklenmiştir (Şekil 4).

Katılımcıların UZEM sistemine kayıt olabilmesi için öncelikle adres çubuğuna “uzem.neu.edu.tr” adresini yazıp giriş yapmaları gerekmektedir. Katılımcılar sisteme giriş yaptıktan sonra “Giriş yap” butonunu tıklayarak sayfada bulunan “Yeni hesap oluştur” seçeneği ile kendi mail adreslerini kullanarak kayıt işlemini gerçekleştirebilirler.

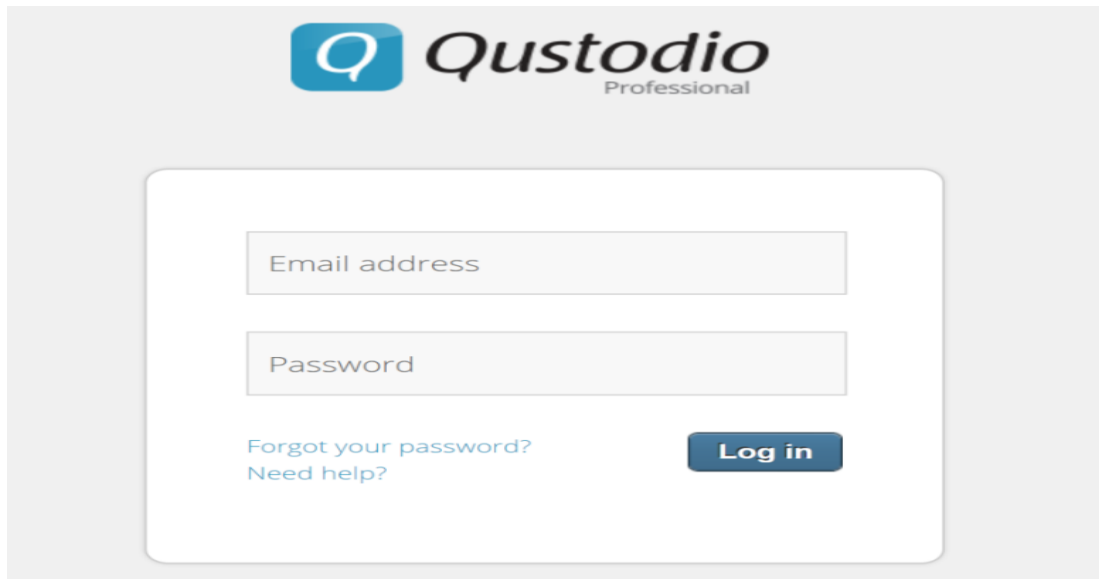
Şekil 5. Yönetici tarafından sistemdeki öğrenci sayı görüntüsü

Şekil 5’de görüldüğü gibi çalışma grubunu oluşturan 20 katılımcıdan 19’u UZEM sistemi üzerinden kayıt işlemini gerçekleştirmiştir. Böylece sistem üzerinden ders içeriklerine aktif bir şekilde ulaşabilmektedirler.

Hazırlanan diğer bir eğitim materyali ise siber zorbalıkla başa çıkabilme yöntemlerinden olan “Qustodio Professional Business” aile filtreleme programı katılımcılara tanıtılmıştır. Qustodio Professional Business programı ile ilgili detaylı bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.5.2. Qustodio Professional Business Programı

Qustodio Professional Business programı Mac, Windows, Ios, Kindle ve Nook programlarında çalışmaktadır. Seminerin çalışma kapsamında android mobil cihazlarındaki kurulumu ele alınmıştır. Katılımcılar Android cihazlarına programı indirebilmek için “Google play” uygulamasını kullanmışlardır. Koruma altına alınan cihazlar <https://manage.qustodio.com/> web adresinden yönetici tarafından kontrol altına alınmaktadır.

Şekil 6. Qustodio Professional Business üye girişi

Üye girişi sağlandıktan sonra ana sayfa ekranı karşımıza gelmektedir.

Şekil 7. Qustodio Professional Business ana sayfa görüntüsü

Qustodio Professional Business programının ana sayfasında; activity summary, social activity, web activity, activity timeline ve rules buttonları bulunmaktadır.

Activity Summary (etkinlik butonu): Kullanıcı tarafından gerçekleştirilen etkinlikleri ve bu etkinliklerde harcanan süreyi yüzdelik olarak görüntüler. Etkinlikler bir pasta grafiği biçiminde gösterilir. Etkinlik butonu aşağıdaki bilgilere ulaşmanızı sağlar.

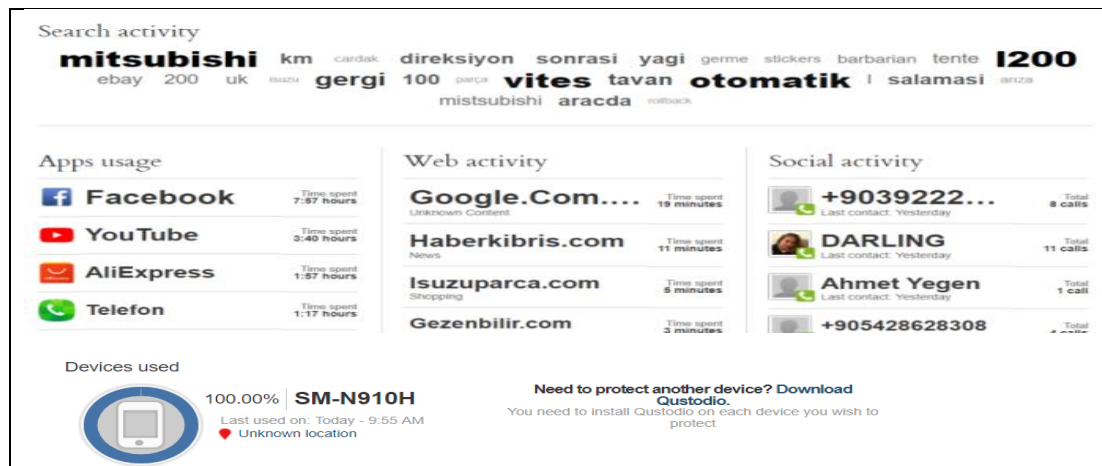
Search activity (arama etkinliği): Kullanıcı tarafından kullanılan anahtar kelimeleri görüntülemeyi sağlar.

Apps usage (uygulama kullanımı): Kullanılan uygulamaları ve her uygulama için harcanan etkin sürelerini görüntüler.

Web activity (web aktivitesi): Ziyaret edilen web sitelerinin listesini her web sitesinde harcanan zamanla birlikte görüntülenmesini sağlar.

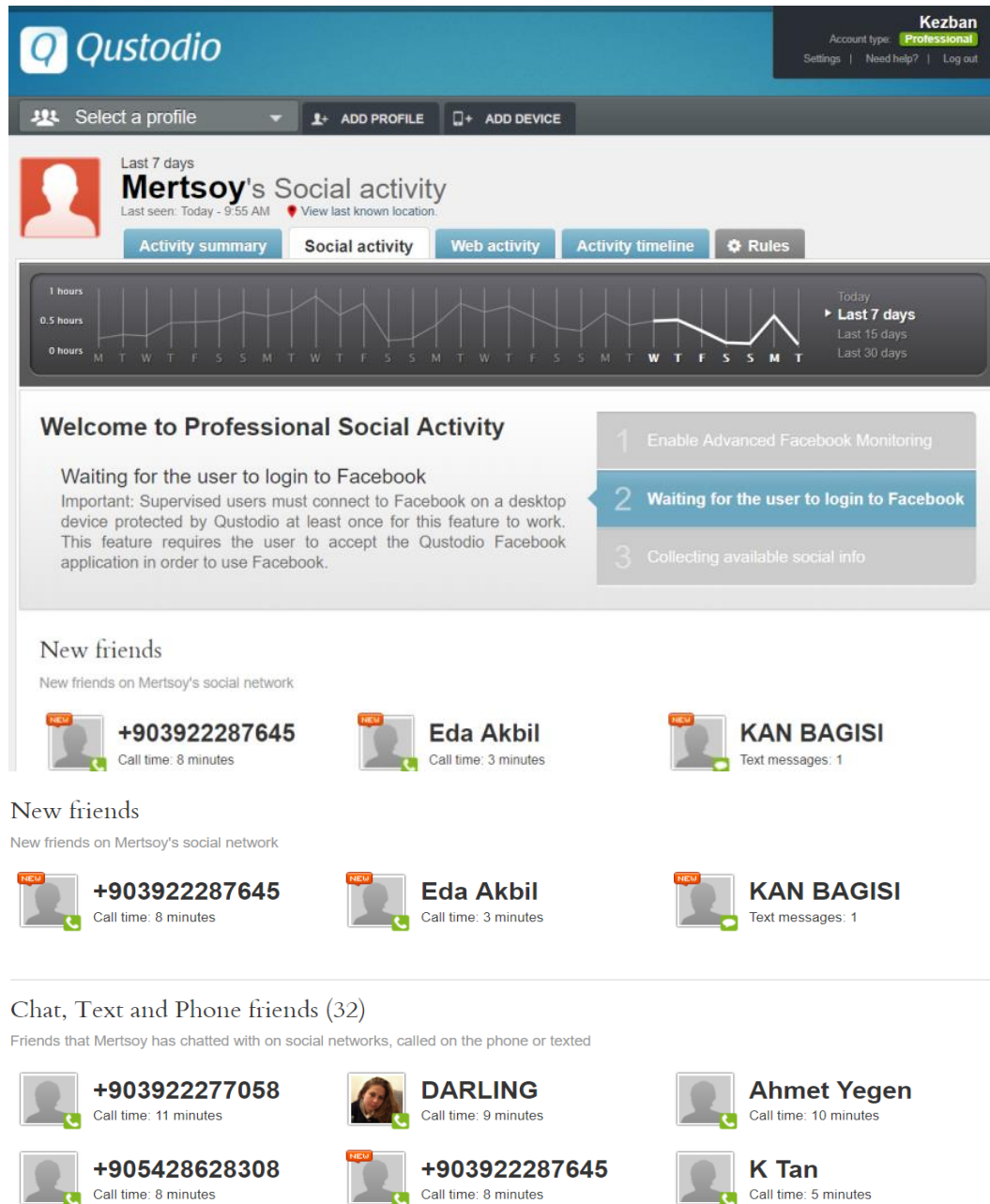
Social activity (sosyal aktivite): Facebook, twitter, yahoo, messenger etkinliğinin yanı sıra çağrılar, metin mesajları ve içeriği hakkında bilgileri görüntülemeyi sağlar.

Devices used (kullanılan cihazlar): Yöneticinin koruma altına aldığı cihazları görüntülemeyi sağlar. Aynı zamanda cihazların çevirim içi ya da çevirim dışı bilgileri hakkındaki görüntüleride sağlar.

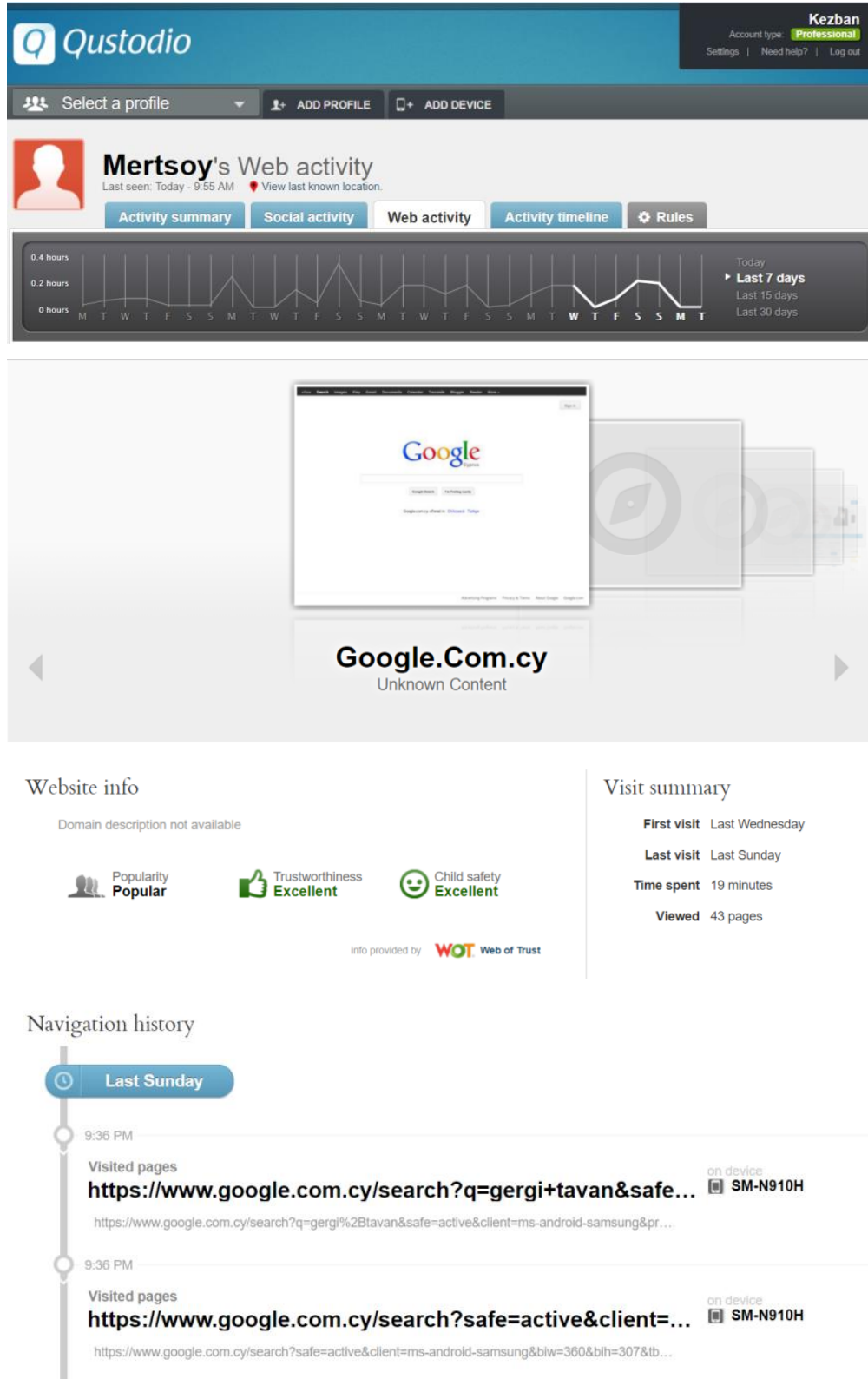
Şekil 8. Etkinlik buton görüntüsü

Social activity (sosyal aktivite): Facebook, twitter, yahoo, masenger etkinliğinin yanı sıra gönderilen ve alınan metin mesajlarını çağrılar ve içerik mesajları hakkındaki bilgileri raporlar.

Şekil 9. Sosyal aktivite ekran görüntüsü

Web activity (web aktivitesi): Kullanıcı tarafından ziyaret edilen web sitesinin gezinme geçmişini listelemeyi sağlar.

Şekil 10. Web aktivite ekran görüntüsü

Activity timeline (etkinlik zamanı): Kullanıcı tarafından gerçekleştirilen etkinliklerin listesini ve kullanıcının etkinlikler üzerinde harcadığı süreyi görüntüler. Etkinlik zaman butonu aşağıdaki bölümleri içermektedir.

All activity: Etkinliklerde harcanan süreyi görüntüler.

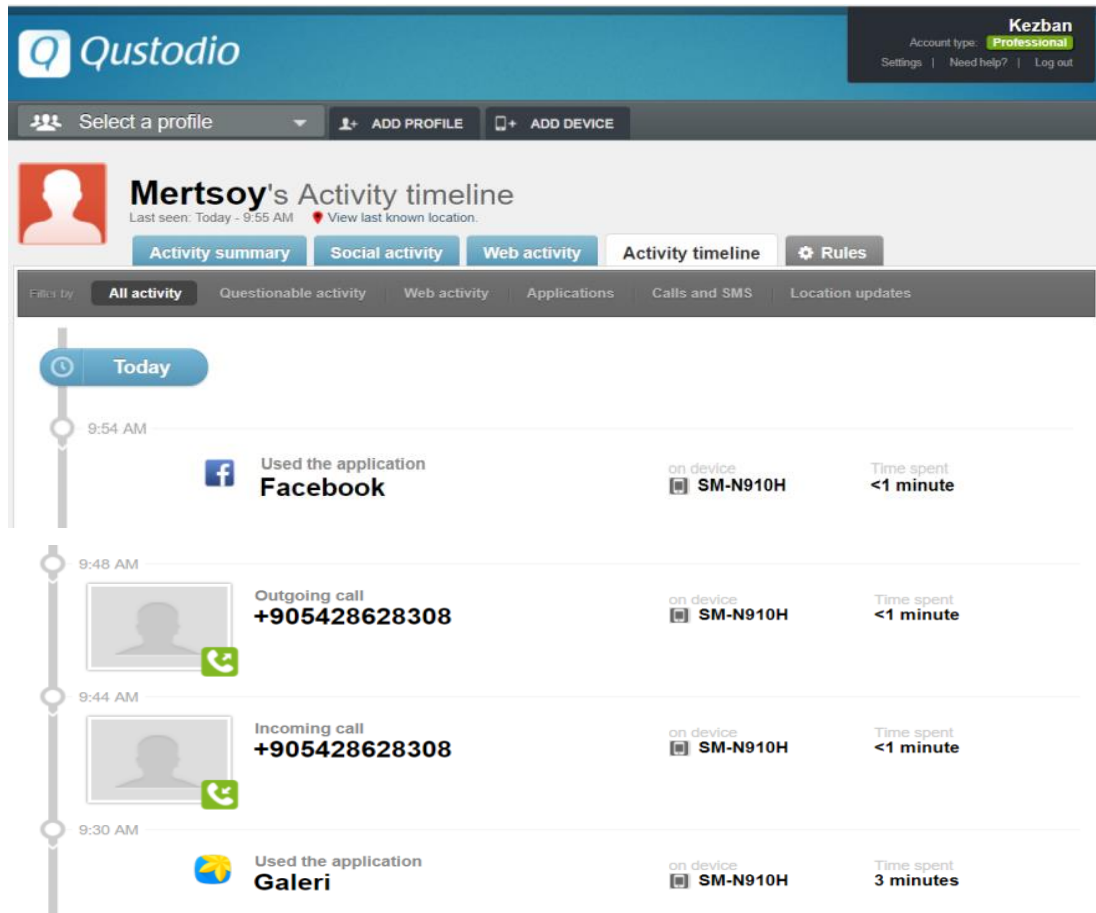
Questionable activity (şüpheli etkinlik): Qustodio'nun potansiyel olarak güvensiz şekilde sınıflandırılmış etkinliklerin listesini görüntüler.

Web activity: Kullanıcı tarafından gerçekleştirilen web etkinliğini görüntülemeyi sağlar.

Applications (uygulamalar): Kullanılan uygulamaların listesini görüntülemeyi sağlar.

Calls and sms: Alınan çağrılar, metin mesajlarını ve içeriğini görüntülemeyi sağlar.

Location updates (konum güncelleme): İzlenen cihazların o anki ve önceki konumlarını görüntülemeyi sağlar.

Şekil 11. Etkinlik zaman ekran görüntüsü

Rules (Ayarlar)

Web browsing rules (web tarama kuralları): Kullanıcıların erişebileceği web sitelerindeki katagorileri sınırlamayı ve web sitelerini engellemeyi sağlar.

Time usage limits (zaman kullanım sınırları): Kullanıcının cihazı ve interneti kullanma süresi sınırlanabilir ya da engellenebilir.

Application rules (uygulama kuralları): Denetlenen bir kullanıcının belirli bir uygulamalara erişmesini veya belirlenen her uygulama için zaman sınırı belirlemesini sağlar.

Social monitoring: Gelişmiş Facebook izlemeyi etkinleştirmeyi sağlar. Gözlemlenen kullanıcının facebook hesabına doğrudan bağlanmasını sağlar.

Call and sms: Telefon görüşmelerini, sms ve metin mesajlarını görüntülemeyi ve engellemeyi sağlar.

Location (konum): Android mobil cihazlarınızın yerini bir haritada izlemenize izin verir.

Panic button: Android akıllı telefonda panik düğmesini ayarlamayı sağlar. Etkinleştirildiğinde kullanıcılar konum bilgileri ile birlikte akıllı telefonlarından güvenilir kişiler listesine acil durum uyarısı gönderebilir.

Qustodio Account type: **Professional** Settings | Need help? | Log out

Select a profile | ADD PROFILE | ADD DEVICE

Mertsoy's Rules settings
Last seen: Today - 9:55 AM | View last known location.

Activity summary | Social activity | Web activity | Activity timeline | **Rules**

Web browsing rules | Time usage limits | Application rules | Social monitoring | Calls and SMS | Location | Panic Button

This page contains settings that allow you to limit or monitor the type of websites users can access, as well as the types of results they receive from search engines.

Website categories

Use this setting to allow or restrict a user's access to specific website categories, or to receive alerts when the user accesses a site in a specific category.

Enable website category restrictions **YES**

☒ Educational	☒ Technology	☒ Social Network	☒ Mature Content
☒ Government	☒ Games	☒ Chat	☒ Pornography
☒ Entertainment	☒ Travel	☒ File Sharing	☒ Alcohol
☒ Search Portal	☒ Religion	☒ Gambling	☒ Drugs
☒ News	☒ Shopping	☒ Loopholes	☒ Tobacco
☒ Sports	☒ Employment	☒ Violence	
☒ Business	☒ Webmail	☒ Weapons	
☒ Health	☒ Forums	☒ Profanity	

set all as: Allow Alert Block
Restore default values

Website exceptions

Use this setting to override other access settings for specific websites you wish to monitor, block, or allow.

Add website exception

example: google.com | Allow | Add

Domain | Show: All Domains (0) | Search

No domain exceptions

Uncategorized websites

Use this setting to specify whether Qustodio should allow or block access to websites that cannot be categorized. Selecting "NO" ensures that no potentially harmful sites can be accessed.

Allow unknown websites **YES**

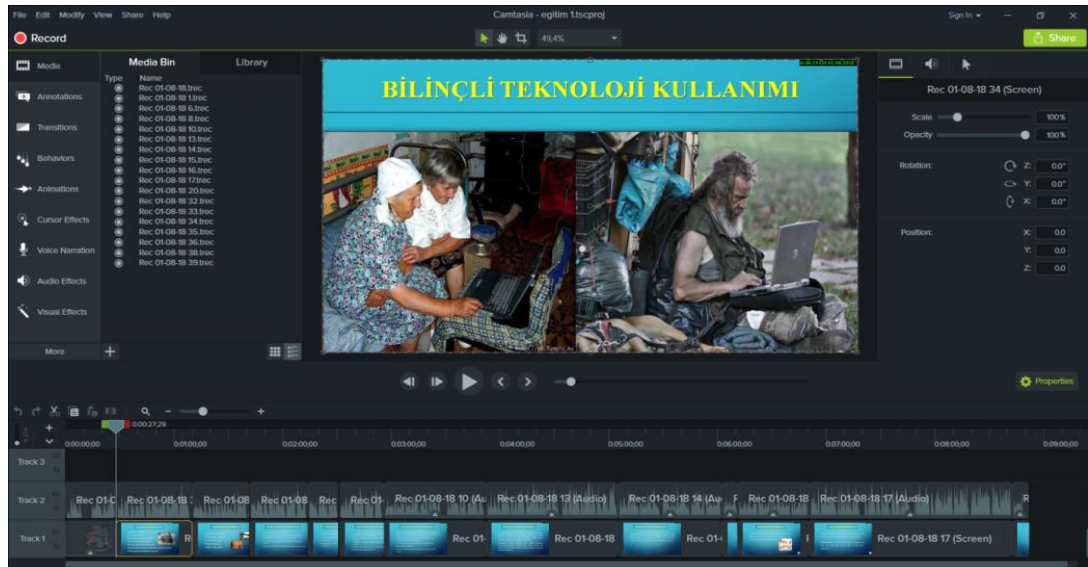
Safe Search

Use this setting to specify whether Qustodio should limit search results to eliminate potentially harmful content.

Şekil 12. Ayarlar ekran görüntüsü

3.5.3. Uygulama

Araştırma kapsamında Seminere katkı sağlayan katılımcılar yönetici ve öğretmenden oluşmaktadır. Katılımcılar Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaöğretim kademesinde görev yapan 20 kişiden oluşmaktadır. Seminer dersleri Yakın Doğu Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi ES-2-D08 numaralı derslikte yapılmıştır. Katılımcılar belirlenen tarihler arasında akıllı telefonları ile derslere katılım göstermişlerdir. Katılımcılara internet imkânı kablosuz olarak sağlanmıştır. Seminerin gerçekleştirildiği derslikte bulunan kablosuz internete tüm katılımcılar cihazları ile bağlanarak derse katılmışlardır. Seminerler araştırmacının kendi bilgisayar ekranını projeksiyon aracılığı ile duvara yansıtarak katılımcıların her adımı buradan takip etmesini sağlamıştır. Ders içerikleri Microsoft Office Power Point programı kullanılarak hazırlanmıştır. Ayrıca hazırlanmış olan ders içerikleri UZEM sistemi üzerine yükleneceğinden “Camtasia Studio 9” programı kullanılarak hem sesli hem görüntülü videolar oluşturulmuştur.

Şekil 13. Camtasia Studio 9 ekran görüntüsü

3.6. Verileri Analizi ve Yorumlanması

Araştırmacılar verilerin toplanması aşamasında ve sonunda “veriler ne anlama gelmektedir?” sorusunu yöneltirler. Araştırma soruları belirlendiyse, bu sorulara yanıt aranmaktadır (Uzuner, 2005). Nitel araştırmalarda veri analizi çeşitlilik göstermektedir. Veri analizinin standart hale getirilmesi araştırmacıları sınırlayacağını belirtmektedir (Strauss, 1987).

Araştırma kapsamında mevcut bulunan problem ve alt problemlerin çözümlenmesi için elde edilen veriler betimsel analiz yöntemlerinden biri olan içerik analizine başvurulmuştur. İçerik analizi, kalıpları, temaları, ön yargıları ve anlamları tespit etmek amacı ile dikkatli, ayrıntılı ve sistematik olarak materyalin incelenmesi ve yorumlanmasıdır (Aydın, 2015). Yıldırım ve Şimşek, (2013) ise içerik analizini, elde edilen verilerin derinlemesine bakılarak analiz edilmesini ve daha önceden belirlenmemiş olan kategori ve temaların hazırlanmasını öngörmek şeklinde ifade etmektedir.

Bu araştırma Staruss ve Corbin (1990) tarafından önerilen içerik analizi ile 4 aşamadan meydana gelmektedir. Aşamalar aşağıdaki gibidir:

1. Verilerin kodlanması aşamasında görüşme sorularına uygun paragraf ve cümleler ayrıştırılmıştır. Sonrasında ise kelime grupları ile kısıtlanmıştır.
2. Temaların oluşturulmasında verilerden genel ifadeler çıkarılarak, kategorize edilmiş ve genel kavramlara dönüştürülmüştür.
3. Temaların ve kodların düzenlenmesi aşamasında kavram ve temalar birbiri ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Kodlar diğer araştırmacılar tarafından da incelenmiştir.
4. Bulguların yorumlanması aşamasında verilere anlam kazandırılarak önemi vurgulanmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler, forumlarda sunulan açık uçlu sorular temelinde değerlendirilmiştir. Forumlarda yer alan her soru için katılımcıların yanıt vermeleri istenmiş ve veriler yanıtlardan kodlar çıkarılmıştır. İçerik analizi ile ulaşılan kodlar anlamlandırılıp sınıflandırılmış ve benzer kodlar aynı tema altında yazılmıştır.

Temalar, bir üst anlam bütünü olan kategoriler de sunulmuş ve kategoriler frekans şeklinde verilmiştir.

Katılımcıların görüşlerini sunabilmek amacı ile birebir alıntılara yer verilmiştir. Araştırmada katılımcı isimleri gizlenmiş, görüşler italik ve tırnak içinde verilmiştir.

3.6.1. Geçerlilik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğinin sağlanması için iç geçerlik (inandırıcılık), dış geçerlik (aktarılabirlik), iç güvenirlik (tutarlık) ve dış güvenirlik (tekrar edilebilirlik) çalışmaları yapılmıştır.

3.6.1.1. İç Geçerlik (İnandırıcılık)

Araştırmada ortaya çıkan bulgular, araştırmanın temel konusuyla bir bütünlük sağlayacak niteliktedir. Bulgular, alt problemler temelinde sunulmuştur. Araştırma sorularının oluşturulmasında, veri toplama araçlarının geliştirilmesinde, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması sürecinde kavramsal çerçeve ile ilişki kurulmuş; söz konusu bağlantının nasıl kurulduğu tezde detaylı bir biçimde açıklanmıştır. Araştırmacı tez süreci boyunca, verilerin toplanması ve geliştirilmesi aşamasında nesnel ve eleştirel bir yaklaşım benimsenmiştir.

3.6.1.2. Dış Geçerlik (Aktarılabirlik)

Araştırmada dış geçerliliğin sağlanabilmesi için, katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilerek, çeşitleme ve ayrıntılı betimleme yapılmıştır.

3.6.1.3. İç Güvenirlik (Tutarlılık)

Araştırmacı tarafından veriler analiz edilmiş, kod, tema ve kategoriler belirlenmiştir. Araştırmada veri analizinin güvenilirliğini belirlemek amacıyla forumlar da yer alan sorular çözümlenmiş ve kodlar belirlendikten sonra ayrı ayrı temalaştırma süreci gerçekleştirilmiştir. Araştırmada gerçeğin doğru temsili, tutarlı ve yansız olması sağlanmaya çalışılmıştır.

3.6.1.4. Dış Güvenirlik (Tekrar Edilebilirlik)

Araştırmada katılımcıların özellikleri açık bir biçimde sunulmuştur. Böylece, ileride bu çalışmaya benzer araştırma yürütecek kişiler, örneklem oluştururken bu özellikleri dikkate alıp karşılaştırmalar yapabilir. Ayrıca araştırmanın verileri gerekli görüldüğü takdirde veri kaynakları gösterilebilir.

3.7. Araştırmacı ve Araştırmanın Rolü

Araştırmacı Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri alanında 9 yıllık tecrübesi bulunan bir öğretmendir. Araştırmacı problemi belirlemeye yönelik ihtiyaç analizi çalışması için Yakın Doğu Üniversitesi Etik Kurulundan gerekli izinleri aldıktan sonra uygulama aşamasına geçmiştir. İhtiyaç analizi görüşme soruları (Ek-6)'da verilmiştir. Belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda ortaöğretim kademesinde görev yapan yönetici ve öğretmenlere araştırmacı tarafından verilecek olan eğitim semineri hazırlıklarına başlanmıştır. Araştırmacı tarafından seminer tanıtım afişi (Ek-4) hazırlanarak ortaöğretim kademesinde görev yapan yönetici ve öğretmenlerin haberdar edilmesi sağlanmıştır. Araştırmacı tarafından belirlenen seminer konuları power point sunu programı kullanılarak hazırlanmış aynı zamanda UZEM sistemine yüklenen ders içerikleri “Camtasia Studio 9” programı kullanılarak videolar hazırlamıştır. Yapılan hazırlıkların ardından seminer süreci başlamıştır. Araştırmacı aynı zamanda seminerin eğitmenidir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Nitel çalışma sonucunda ortaya çıkmış bir sorunu ele alarak araştırma sonucunda elde edilen bulguların açıklanması, yorumlanması ve anlam kazanması süreci incelenmiştir (Gürbüz ve Şahin, 2014). Buna göre araştırmada elde edilen veriler katılımcıların görüşleriyle desteklenmiş ve yorumlanmıştır.

4.1. İhtiyaç Analizi Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular

İhtiyaç analizi çalışmasına 221 yönetici ve öğretmenden 121'i sorulara yanıt vermiştir. İhtiyaç analizi görüşme formu 7 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Aşağıda açık uçlu görüşme soruları ile ilgili temalara yer verilmiştir.

Tablo 3

İhtiyaç analizi formundaki “siber zorbalık nedir?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular

Yönetici, öğretmen (121 kişi)	Siber zorbalık kavramına yönelik algılar	F
	Teknolojiyi kötü amaçlı kullanma	119
	Bilgi sahibi olmayanlar	2

Tablo 3 incelendiği zaman “siber zorbalık nedir?” sorusuna yönetici ve öğretmenler toplam 121 ifadeden (119)’u teknolojiyi kötü amaçlı kullanma ve (2)’si ise konu hakkında bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmiştir.

Teknolojinin kötü amaçlı kullanıldığına ilişkin görüşler şu şekildedir:

“Bilgi iletişim teknolojileri aracılığı ile bir birey yada grubun diğerlerine yönelik düşmanlık, korkutma, tehdit, sindirme, taciz amaçlı yazılı ve görsel iletileri kasıtlı ve düzenli şekilde göndermeleridir.” (Katılımcı 12)

“Siber zorbalık teknolojiyi kullanarak birey ya da gruplara zarar vermek, kişisel şifreleri ele geçirmek hesaplarını hacklemek ya da spam içeren mailler göndermek.” (Katılımcı 22)

“İnternet, sosyal medya üzerinden insanların kişilik veya karakterlerine karşı yapılan yıpratıcı yayınlar ya da bir kuruma ait web sitesi gibi ticari sayfaların hacklenmesi.” (Katılımcı 50)

“Bir ya da birden fazla kişinin elektronik iletişim araçlarını kullanmak sureti ile belirli bir zaman içerisinde ve sürekli olarak kendisini savunma gücüne sahip olmayan bir kişiye yönelik gerçekleştirilen kasıtlı saldırgan davranışlardır.” (Katılımcı 90)

“Siber zorbalık internet üzerinden hesapların çalınması insanları kandırarak kredi kartı bilgilerini almak ve gençleri taciz etmek.” (Katılımcı 110)

Tablo 4

İhtiyaç analizi formundaki “siber zorbalığın sebepleri nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular

Yönetici, öğretmen (121 kişi)	siber zorbalığın sebeplerine yönelik algılar	F
	Aile ilişkileri	7
	Psikolojik ve kişisel bozukluklar	34
	Teknolojinin etkisi	73
	Bilgisi olmayanlar	7

Tablo 4 incelendiği zaman “Siber Zorbalığın Sebepleri Nelerdir?” sorusuna yönetici ve öğretmenler toplam 121 ifadeden (7)’si aile ilişkileri, (34)’ü psikolojik ve kişisel bozukluklar, (73)’ü teknolojinin etkisi ve (7)’si ise bilginin yokluğu şeklinde ifade etmiştir.

Aile ilişkilerine yönelik yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Kişisel gelişim eksikliği, ahlaki değerlere saygısızlık ve yetiştirilmedeki ilgi sevgi eksikliği.” (Katılımcı 1)

“Ev ortamında huzursuz ve mutsuz olan çocukların başka çocukları bu şekilde mutsuz etmeye çalışmalarıdır.” (Katılımcı 45)

“Yetersiz ebeveyn çocuk etkileşimi, az gelişmiş sosyal beceriler, kimlik gizleme kolaylığı.” (Katılımcı 64)

“Aile içi sorunlar. Küçük yaşta çocukların eline verilen telefonlar ilgilenilmeyen, sevgisiz davranışlardır.” (Katılımcı 68)

“Bence ego, aile içi sorunlu, sevgisiz yetişen kişilerin yaptığı davranışlardır.” (Katılımcı 80)

Psikolojik ve kişisel bozukluklara yönelik yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Kişilerdeki nöro-psikolojik durumlardan kaynaklanır. Kişilerin kendini yalnız aitlik duygusunun olmayışı ya da yüksek ego patlaması hırsızlık yapmak ihtiyacı gibi nedenler olabilir.” (Katılımcı 10)

“İnsanların yapacak daha iyi bir iş bulamaması kimilerinin psikolojik anlamdaki rahatsızlıkları bazılarının ise bu yöntemlerle amaçlarına varabilecekleri düşünceleri.” (Katılımcı 54)

“Güç gösterme isteği başkaları üzerinde hakimiyet kurma arzusu veya psikolojik sorunlar.” (Katılımcı 81)

“Psikolojik bozukluk, çevresel faktörler, kolay erişim.” (Katılımcı 102)

“Kişilik bozukluğu, çevresel faktörler, psikolojik problemler.” (Katılımcı 103)

Teknolojinin etkisine yönelik yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Öncelikle sanal paylaşım sitelerinde yapılan paylaşımların çok fazla özel hayatı herkesin görebileceğini ve üzerinde birçok farklılıklar yapılabilecek pozların yayınlanması doğru ve samimi bulmuyorum. Bunu kötüye kullanmak isteyenlerin de amacı her türlü şekilde kişiye özel zarar verici durumlar olabilir. Ör: fotoğraflarını kullanarak özel alanlara girilmesi.” (Katılımcı 9)

“Başka kişilere zarar verebilmenin kolaylığıdır. Düşük maliyet kolay erişim ve kimliğini kolay gizleyebilme, akıl sorunu da eklenirse siber zorbalık sebepleri kişiler arasında yaygınlaşabilir.” (Katılımcı 12)

“Bilinçsiz internet kullanımı.” (Katılımcı 69)

“Kolay erişim, düşük maliyet, uygun olmayan davranışların model alınması, yetersiz ebeveyn çocuk etkileşimi internet kullanımında yetersiz süper vizyon.” (Katılımcı 90)

“İnsanların birbirlerine olan düşmanlığı özellikle çocukların okullarda çözemedikleri sorunları internet üzerinden ya da sosyal medya üzerinden çözmeye çalışmaları.” (Katılımcı 119)

Tablo 5

İhtiyaç analizi formundaki “Öğrencilerinizin siber zorbalıkla karşılaştığını düşünüyor musunuz? Nasıl?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular

Yönetici, öğretmen (121 kişi)	siber zorba davranışlarla karşılaşma durumları	F
	Teknolojik ortamda karşılaşanlar	95
	Tanık olmayanlar	26

Tablo 5 incelendiği zaman “öğrencilerinizin siber zorbalıkla karşılaştığını düşünüyor musunuz? Nasıl?” sorusuna yönetici ve öğretmenler toplam 121 ifadeden (95)’i siber zorba olaylarla teknolojik ortamlarda karşılaştığını ve (26)’sı ise siber zorba olaylara tanık olmadığını ifade etmiştir.

Teknolojik ortamda siber zorbalıkla karşılaşan yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Evet karşılaşıyorlar. Şu an ergenlik dönemlerinde oldukları için sürekli arayış içindeler ve kendilerini ıspatlama aşamalarında olduklarından bunu da internet üzerinden kolayca karşılamaya çalışırken farklı durumlarla karşılaşıyorlar.” (Katılımcı 10)

“Bazı öğrencilerimin siber zorbalıkla karşılaştığını biliyorum. Örneğin bir öğrencimin uygunsuz fotoğrafları erkek arkadaşı tarafından yayılmıştı.” (Katılımcı 31)

“Karşılaştıklarına birkaç kez şahit oldum. İstem dışı yükledikleri fotoğraflara yapılan yorumlar veya hakaret seviyesinde yazılan yüklenen videolar.” (Katılımcı 40)

“Evet facebook ve benzeri paylaşım sitelerinin bireylerin siber ortamda tanıştıkları anlık ileti göndermek sureti ile sohbet ettikleri sesli ve görsel beğenileri paylaştıkları sosyal bir platforma dönüşmüş olması siber zorbalığı yaygınlaştırmaktadır.” (Katılımcı 90)

“Evet en büyük karşılaşma yeri sosyal ağlardaki başkaları tarafından ergenlerin iletişim istekleri veya sosyal medyadan paylaşılan paylaşımlara yapılan yorumlar.” (Katılımcı 100)

Siber zorba olaylara tanık olmayan yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Tanık olduğum bir durum olmadı.” (Katılımcı 48)

“Fark etmedim.” (Katılımcı 52)

“Düşünmüyorum.” (Katılımcı 71)

“Bildiğim kadarı ile böyle bir öğrenci yok.” (Katılımcı 103)

Tablo 6

İhtiyaç analizi formundaki “siber zorbalıkla başa çıkabilme yolları nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular

Yönetici, öğretmen (121 kişi)	siber zorbalıkla başa çıkabilme yolları	F
	Eğitim ve bilinçli Teknoloji	95
	Bilişim Yasası	13
	Okul- aile iş birliği	6
	Bilgi sahibi olmayanlar	7

Tablo 6 incelendiği zaman “siber zorbalıkla başa çıkabilme yolları nelerdir?” sorusuna yönetici ve öğretmenler toplam 121 ifadeden (95)’i eğitim ve bilinçli teknoloji, (13)’ü bilişim yasası, (6)’sı okul-aile iş birliği ve (7)’si ise bilgi sahibi olmadığını ifade etmiştir.

Eğitim ve bilinçli teknoloji kullanımına yönelik yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Ebevyenler çocukların interneti ne şekilde kullandıklarını ve bu alandaki faaliyetlerini takip etmeli. Kişisel bilgilerini yabancılarla sosyal medya üzerinden paylaşmamaları gerektiğinin önemini vurgulamalıdırlar.” (Katılımcı 38)

“Öğrenciler, aileler ve öğretmenler tarafından bilinçlendirilmesi gerekir. Sosyal medya kullanımı ile ilgili seminerler düzenlenmeli.” (Katılımcı 46)

“İnternet ve teknolojiyi sınırlı kullanmak” (Katılımcı 112)

“Tanımadığınız kişilerle sanal ortamda arkadaşlık etmemek bilmediğimiz sitelere girmemek” (Katılımcı 115)

“İnternet kullanımı çok önemlidir insanlar kişisel bilgilerini asla paylaşmamalı çok dikkatli olmalıdırlar.” (Katılımcı 121)

Bilişim yasasına yönelik yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Gerekli yasaların devreye girmesi ile.” (Katılımcı 62)

“Hiçbir zaman bu sorunu diğer sorunlardaki gibi 0’a indiremeyiz fakat çıkarılan bilgi iletişim yasası ile en azından bu siber zorbalık azaltılabilir.” (Katılımcı 66)

“Gerekli olan yasaların çıkarılarak cezaların verilmesi.” (Katılımcı 78)

“Sitelerin sıkı denetimi.” (Katılımcı 93)

“Kurallar ve yasa kapsamında geniş kapsamlı çalışmalar yapmak.” (Katılımcı 94)

“Ülkemizde internet yasasının olmayışı bu durumların başlıca sebeplerindendir.” (Katılımcı 111)

Okul-aile iş birliğine yönelik yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Okul, aile, kamuoyu iş birliği çevresinde siber zorbalıkla mücadele ilkeleri ve sebepleri orta konmalı.” (Katılımcı 64)

“Aile ve okulda kontrol olmalı.” (Katılımcı 117)

“Sürekli aile, öğrenci ve öğretmen iletişim içinde bulunmalıdır.” (Katılımcı 119)

Tablo 7

İhtiyaç analizi formundaki “siber zorbalık eğitime ihtiyaç var mıdır?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular

Yönetici, öğretmen (121 kişi)	Siber zorbalık farkındalık eğitime F ihtiyaçları
Eğitime ihtiyaç duyanlar	109
Eğitime ihtiyaç duymayanlar	7
Cevap vermeyenler	5

Tablo 7 incelendiği zaman “siber zorbalık eğitime ihtiyaç var mıdır?” sorusuna yönetici ve öğretmenler toplam 121 ifadeden (109)’u siber zorba farkındalık eğitime ihtiyaç duyduğunu, (7)’si siber zorba farkındalık eğitime ihtiyaç duymadığını ifade etmiştir. Geriye kalan (5)’i ise cevap vermemiştir.

Siber zorbalık eğitime ihtiyaç duyan yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Evet vardır. Çünkü boyutları hızlı bir şekilde artan bir durum önlem alınmalıdır.” (Katılımcı 10)

“Bu çağda evet siber suçlar olduğu gibi siber zorbalık eğitime de ihtiyaç vardır” (Katılımcı 21)

“Giderek daha da zorunlu hale gelmektedir. Kesinlikle belirli zamanlarda gelişen teknolojiye yönelik eğitimler verilmelidir” (Katılımcı 29)

“Günümüzde iletişim araçları pek çok kişi tarafından bilinçsizce kullanıldığından siber zorbalıkla mücadele hususunda kişilerin bilinçlendirilmesi için gereklidir” (Katılımcı 38)

“Evet kesinlikle vardır. Özellikle öğrencilere yönelik bir eğitim mutlaka şarttır. Çünkü öğrenciler bazen arkadaşları ile özel resimler paylaşabiliyor fakat bunun yayınlanacağını düşünemiyor. Eğitim ile bunun farkındalığı gelişebilir.” (Katılımcı 82)

“Kesinlikle evet. Hem saldırıyı oluşturan insanların suçu tespiti dahilinde psikolojik ve kültürel tedavi ve eğitime tabi tutmak hem de saldırıya maruz kalan kişilerin bu konuda bilgilendirilmesi toplumun aydınlatılması.”
(Katılımcı 92)

Siber zorbalık eğitimine ihtiyaç duymayan yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Birey kendini geliştirip kendi eğitimini sağlayabilir.” (Katılımcı 4)

“Gerek yoktur. Daha önce böyle bir eğitime katıldık ayrıca okulda bu konuda yaşadığımız deneyimlerden bayağı bilgi sahibi olduğumuza inanıyorum.”
(Katılımcı 40)

“Hayır.” (Katılımcı 70)

Tablo 8

İhtiyaç analizi formundaki “eğitime ihtiyacınız var mı? Var ise nasıl bir eğitim gerçekleştirilebilir?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular

Yönetici, öğretmenler (121 kişi)	Eğitim seminerleri ihtiyacına yönelik algılar	F
	Farkındalık semineri	93
	Cevap vermeyenler	28

Tablo 8 incelendiği zaman “eğitime ihtiyacınız var mı? var ise nasıl bir eğitim gerçekleştirilebilir?” sorusuna yönetici ve öğretmenlerin toplam 121 ifadesinden (93)’ü farkındalık seminerine ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir. (28)’i ise bu soruya cevap vermemiştir.

Farkındalık seminerleri yapılmasına yönelik yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Dediğim gibi başta aile olmalı ailelerin de bundan haberi olmayabileceği için de özellikle okullara bu alanda bilgi sahibi olup araştırma yapan akademisyenler tarafından önemsenerek sistemli bir şekilde her okulda seminer düzenlenebilir.” (Katılımcı 9)

“Okullarda psikolojik danışmalar eşliğinde öğrencilere uzman kişiler tarafından seminer düzenlenmelidir. Ayrıca aileler de bu seminere davet edilebilir.” (Katılımcı 18)

“Bilgisayar derslerinde konu olarak işlenmeli öğretmenler tarafından bilinçlendirilmeli.” (Katılımcı 43)

“Okullarda siber zorbalık semineri verilmeli.” (Katılımcı 94)

“Eğitim olarak ilk önce siber zorbalığın ne olduğunu ve nasıl olduğunu bazı öğretmenlere açıklamak gerekir ben şahsen bu konuda bilgili olduğum için herhangi bir eğitime ihtiyaç duymam ancak çok ileri düzeyde bir eğitim olursa katılırım.”(Katılımcı 11)

4.2. Ön Değerlendirme Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular

Ön değerlendirme formu 4 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Aşağıda açık uçlu görüşme formu ile ilgili temalara yer verilmiştir.

Tablo 9

Ön değerlendirme formundaki “siber zorbalık kavramı hakkındaki görüşleriniz nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular

Yönetici, öğretmenler (27 kişi)	Siber zorbalık kavramına yönelik algılar	F
	Bilinçsiz internet kullanımı	16
	Kötü iletişim	9
	Bilişim yasası	2

Tablo 9 incelendiği zaman “Siber zorbalık kavramı hakkındaki görüşleriniz nelerdir?” sorusuna toplam 27 ifadeden (16)’sı bilinçsiz internet kullanımı, (9)’u kötü iletişim, (2)’si ise bilişim yasası diye ifade etmiştir.

Bilinçsiz internet kullanımını ifade eden yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Bilgisayar ortamında internetin bilinçsiz kullanılması sonucu maruz kalınan durum.” (Katılımcı 1)

“Aile bireylerinin özellikle sanal ortamlarda karşılaşılabilecekleri durum.” (Katılımcı 9)

“Aslında konu teknoloji ile alakalı olunca artık yeni yeni buluşlar ve zorluklar karşımıza geliyor. Güvenlik derecesi ne kadar artsa da saldırılarda o kadar güçlenmektedir.” (Katılımcı 10)

“Çağımız yabancı insanların bilgisayar ortamında kimliğini açıklayamadığı için hem kendi hem de başkalarına şiddet uygulamasıdır.” (Katılımcı 12)

“Siber zorbalık hakkındaki görüşlerim çocukların birbirlerini tehdit edecek boyutta interneti bilinçsiz kullanmaları ve kötü amaçla kullanmaları.” (Katılımcı 17)

Kötü iletişimi destekleyen yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Siber zorbalık sanal oramda yapılan bir zorbalıktır. Normal hayatta olan zorbalığa benzemektedir ve en az onun kadar tehlikelidir.” (Katılımcı 4)

“İnternet ortamında yapılan kötü amaçlı iletişim.” (Katılımcı 3)

“Öğrencilerin bilerek ya da bilmeyerek kötü amaçlı internet kullanımıdır.” (Katılımcı 19)

“Telefon ve bilgisayarın bilinçsiz kullanımı.” (Katılımcı 21)

“İnternet ortamında birilerini rahatsız etme son derece yaygın.” (Katılımcı 27)

Bilişim yasasını destekleyen yönetici ve öğretmen görüşleri:

“Siber zorbalığın suç olarak kabul edilmesi ve bu konuda yasal düzenleme yapılması gerekir.” (Katılımcı 2)

“Sosyal ortamda karşılaşılan davranışların (zorbalık) siber ortamda (sosyal medya ortamındaki kişisel blog ile) haberleşme yazılımları gibi platformlarda kişilere yönelik yapılması zorbalık uygulayan kişilerin kimliklerini kolayca gizleyebilmesi veya farklı gösterilebilmesi de siber zorbalığın artmasına neden olmaktadır.” (Katılımcı 29)

Tablo 10

Ön değerlendirme formundaki “siber zorbalığı kısaca tanımlayınız?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular

Yönetici, öğretmen (27 kişi)	Siber zorbalığın tanımlanması	F
	Teknolojinin bilinçsiz ve kötü amaçlı kullanılması	25
	Teknoloji bağımlılığı	2

Tablo 10 incelendiği zaman “siber zorbalığı kısaca tanımlayınız?” sorusuna toplam 27 ifadeden (25)’i teknolojinin bilinçsiz ve kötü amaçlı kullanılması ve (2)’si ise Teknoloji bağımlılığı diye ifade etmiştir.

Teknolojinin bilinçsiz ve kötü amaçlı kullanılması yönelik yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“İnternet üzerinden özellikle sosyal paylaşım sitelerine insanların çeşitli suçların hedefi olmasıdır. Bunlar arasında taciz, hakaret, dolandırıcılık bulunmaktadır.” (Katılımcı 2)

“Teknolojinin bilinçsizce kötü amaçlı kullanılması olayı sanal ortamda bireylerin tehdit edilmesi özel bilgilerine bile ulaşılabilmesi de eklenebilir.” (Katılımcı 3)

“İnternet kullanımının arttığı günümüzde kişilerin bunu kullanıp amaç dışı karşı tarafa zarar vermesidir.” (Katılımcı 18)

“Spam, e-mail gizli program aracılığı ile kullanıcının farketmeden bilgisayarına ulaşp alay etme gibi davranışların gerçekleştirilmesidir.” (Katılımcı 19)

“Siber zorbalık kendi istemimiz dışında internet aracılığı ile bilgisayar veya ağ üzerinden bilgi ve özel bilgi veya kurumsal bilgilerin.” (Katılımcı 26)

Teknoloji bağımlılığına yönelik yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir;

“Günümüzde toplum içerisinde teknolojiye bağımlılık olarak tanımlanabilir.” (Katılımcı7)

“Teknoloji bağımlılığı olarak tanımlanabilir.” (Katılımcı 8)

Tablo 11

Ön değerlendirme formundaki “siber zorbalığın çocuk ve insan hayatına etkileri nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular

Yönetici, öğretmen (27 kişi)	Siber zorbalığın çocuk ve insan hayatına etkileri	F
	Psikolojik yönden etkiler	26
	Maddi açıdan etkiler	1

Tablo 11 incelendiği zaman “siber zorbalığın çocuk ve insan hayatına etkileri nelerdir?” sorusuna toplam 27 ifadeden (26)’sı Psikolojik yönden etkiler, (1)’i ise Maddi açıdan etkiler diye ifade etmiştir.

Psikolojik yönden etkilediğini destekleyen yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Bu nedenle mağdur olan kişilerin haberlerinin medyada okumaktayız. Amerika ve İngiltere’de siber zorbalığa hedef olan bazı çocuk ve gençlerin intiharıyla sonuçlanan vakalar mevcuttur.” (Katılımcı 2)

“Hem video aracılığı ile kullanın çocuklar hem de internette buna maruz kalan çocuklar psikolojik bir şiddetle karşı karşıya bırakılıyor. “insanın insana yaptığını” gözler önüne serene toplumsal mutsuzluk yaratır.” (Katılımcı 12)

“Çocuk yaştaki gençlerin ya da çocukların masumane davranışlarını kullanarak bunları kötü niyetlerine amel edip onları istismar edebilirler. Bu da çocukları gerek psikolojik gerek fizyolojik olarak kötü etkiler.” (Katılımcı 16)

“Gerek çocuk gerek yetişkinlerin hayatında baskı yaratması kişinin kendini savunmasız korunmasız hissetmesi istemediği eylem ve davranışlara yönlendirilmesi bunalıma girmesi söz konusudur.” (Katılımcı 18)

“Özellikle küçük yaştaki bilgisayar kullanıcılarının küçük düşme ve alay edilmesi gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir.” (Katılımcı 19)

“Vardır artık sadece küçük yaşta değil tüm yaşta etkileri vardır. İnsanları istenmedik yollara ve sitelere çekerek tuzak haline getirip hayatının kararmasına sebep olur.” (Katılımcı 26)

“Hem yetişkin hem de çocukların hayatlarının olumsuz yönde etkileyebilecek ciddi problemlere sebep olabilecek davranışlara maruz kalınabiliyor.” (Katılımcı 29)

Maddi yönden etkilediğini destekleyen yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir;

“Maddi ve manevi zararlara yol açabilir.” (Katılımcı 1)

Tablo 12

Ön değerlendirme formundaki “siber zorbalığı önleme konusunda neler yapılmalıdır?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular

Yönetici, öğretmen (27 kişi)	Siber zorbalığı önleme	F
	Eğitim verilmeli	23
	Bilişim yasası olmalı	4

Tablo 12 incelendiği zaman “siber zorbalığı önleme konusunda neler yapılmalıdır?” sorusuna yönetici ve öğretmenler toplam 27 ifadeden (23)’ü eğitim verilmeli, (4)’ü ise bilişim yasası olmalı diye ifade etmiştir.

Eğitimlerin verilmesine yönelik yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir;

“Gençlerin bilgilendirilmesi gerekir. Güvenli internet kullanımı hakkında kişisel bilgilerini herkese açık bir şekilde paylaşmamaları konusunda bilinçlendirilmelidirler.” (Katılımcı 2)

“Ebeveynler bilinçlendirilmeli. Zaman kısıtlaması yapılabilir. Ebeveyn kontrolü altına alınabilir.” (Katılımcı 7)

“Eğitim ve öğretimde insanların hayatını kolaylaştıran ve geliştiren sistemler kurarak bunlar önlenabilir.” (Katılımcı 14)

“İnternet ortamı güvenliği artırılmalı aileler bilinçlendirilmeli özellikle çocuklara sınırlar koyulabilmelidir.” (Katılımcı 18)

“Çocukları kontrol etmek arada bilgisayarda neler yaptığını sorgulamak.”
(Katılımcı 22)

“Okullarda bu konularda seminerler verilmeli. Özellikle rehber öğretmenler bu konuda bilinçlendirilmeli.” (Katılımcı 27)

“Bilinçli sosyal medya kullanımı kimlik bilgileri güvenlik konuları hakkında bilgilendirilmeli toplum ve okul.” (Katılımcı 29)

Bilişim yasasını yönelik yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir;

“Ceza sistemi uygulanabilir. Kötü amaçlı kullanan kişiler engellenmelidir.”
(Katılımcı 3)

“Siber zorbalığı önlemek için bilişim teknolojileri yasalarının olması lazım.”
(Katılımcı 4)

“Bilinçli internet kullanımı kullanıcı eğitimi bilişim yasası çıkarılmalıdır.”
(Katılımcı 23)

“Devlet politikası sart eğitimle birlikte güvenli ağların oluşturulması izin yasa ve kuralların konulup uygulanması gerekir.” (Katılımcı 26)

4.3. Son Değerlendirme Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular

Son değerlendirme formu 6 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Aşağıda açık uçlu görüşme formu ile ilgili temalara yer verilmiştir.

Tablo 13

Son değerlendirme formundaki “siber zorbalığın ne olduğuna dair ayrıntılı bilgin var?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular

Yönetici, öğretmen (20kişi)	Siber zorbalığa yönelik farkındalık	F
	Siber zorbalık kavramı hakkında bilgi sahibi olanlar	20

Tablo 13 incelendiği zaman “siber zorbalığın ne olduğuna dair ayrıntılı bilgin var?” sorusuna yönetici ve öğretmenlerin (20)’si Siber zorbalık kavramı hakkında bilgi sahibi olduklarını ifade etmiştir. Yönetici ve öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir;

Siber zorbalık kavramı hakkında bilgi sahibi olan yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Siber zorbalık geleneksel zorbalığa benzer ancak; internet üzerinden bilgisayar veya sms gibi araçlarla gerçekleştirilir. Aşağılama, dışlama, taciz, hakaret, kandırma, mağdur, hakkında dedikodu, yayma gibi davranışları içerir. Sosyal paylaşım siteleri e-mail bloglar forumlar vb. aracılığı ile yapılabilir.” (Katılımcı 2)

“Siber zorbalık geleneksel zorbalıktan farklılık göstererek bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak yapılan bir zorbalıktır. Alay küfür alay etme vb. davranışları sosyal ağ ortamında yapılmasıdır.” (Katılımcı 4)

“İnternet sosyal medya üzerinden karşıdaki kişiye baskı yapması yaptırım gücünü kullanarak kişiye zorbaca davranışlarda bulunmasıdır.” (Katılımcı 5)

“Evet var. Elektronik ortamda bir kişinin ya da kişilerin başka kişi ya da kişileri kasıtlı ve tekrarlı olarak zarara uğratmasıdır.” (Katılımcı 16)

“İnternet ortamında kişilerin özel hesaplarına girme taciz etme özel yaşamlarına müdahaledir. Ayrıca telefon ve sms’le yapılan tacizler de buna dahildir.” (Katılımcı 21)

“Siber zorbalık bilgi ve iletişim teknolojileriyle kişilere yönelik yapılan teknik ve iletişimsel olarak yapılan saldırılardır. Teknolojinin gelişmesiyle siber zorbalıkta artış gözlenmektedir.” (Katılımcı 28)

“Siber zorbalık internet ortamında kişinin psikolojik durumunu etkileyecek şekilde rencide edilesidir diye anlatılabilir. Normal hayatta zorbalık yapan kişilerininkine benzer saldırıların internet ortamında kimlik gizleyerek veya daha cesaretle bir ruh haliyle kurana saldırmasıdır.” (Katılımcı 29)

Tablo 14

Son değerlendirme formundaki “bir kişinin siber zorba davranışlarda bulunup bulunmadığını kolaylıkla anlarım?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular

Yönetici, öğretmen (20)	Siber zorba davranışlarda bulunan kişileri anlarım	F
	Siber zorba davranışlara farkındalığı olanlar	20

Tablo 14 incelendiği zaman “Bir kişinin siber zorba davranışlarda bulunup bulunmadığını kolaylıkla anlarım?” sorusuna yönetici ve öğretmenlerin (20)’si siber zorba davranışlara farkındalığı olanlar şeklinde ifade etmiştir. Yönetici ve öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir;

Siber zorba davranışlara farkındalığı olan yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Öfkeli, saldırgan, davranışlar sergileyen, okul başarısında düşüklük, depresyon, sürekli telefon kullanımı, okula silah getirme, suskunluk iletişime girmeme.” (Katılımcı 11)

“Bir kişi eğer kaba davranıp (sanal- elektronik ortamda) zarar verip, empati kurmayıp (karşısındakinin zarar göreceğini düşünmeden) saldırganca çabuk öfkelenen yapıdaysa “ siber zorba davranışlarına” örnek teşkil etmiştir.” (Katılımcı 16)

“Siber zorbalar kısasa kısas, güç ve iktidar peşindedir. Kızdırma\ kışkırtma, taciz, iftira, başkasının kimliğine bürünme, dışlama, açığa çıkarma gibi davranışlarda bulunur.

“Evet arkadaşlarına karşı öfkelenen küçük düşürmeye çalışılan kendini kabul ettirmeyi isteyen ders notları düşen çocukların genel karakterlerindendir.” (Katılımcı 20)

“Güç gösterisinden hoşlanma, çabuk öfkelenme, kolayca hüsrana uğrama, kabadayı gibi görünme, kurallara uymakta zorluk, empati kuramama ve az merhamet gösterme , yetişkinlerle saldırganca ilişki kurma.” (Katılımcı 21)

“Bir kişinin siber zorba davranışlarda bulunup bulunmadığını kolaylıkla anlarım. Siber zorbalar genellikle kendini kanıtlama, gücünü gösterme kaba davranışlarda bulunma kötü sözler söyleme gibi davranışlar sergileyen.

Kısasa kısas, mağduru küçük düşürme, dışlama gibi eğilimler gösterir.”

(Katılımcı 28)

Tablo 15

Son değerlendirme formundaki “siber zorba davranışların insan hayatı üzerindeki etkilerini biliyorum?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular

Yönetici, öğretmen (20 kişi)	Siber zorba davranışların insan hayatı üzerindeki etkileri	F
	Fiziksel ve psikolojik etkiler	20

Tablo 15 incelendiği zaman “siber zorba davranışların insan hayatı üzerindeki etkilerini biliyorum?” sorusuna yönetici ve öğretmenler toplam 20 ifadeden (20)’si fiziksel ve psikolojik açıdan yarattığı etkileri hakkında bilgi sahibi olanlar diye ifade etmiştir. Yönetici ve öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir;

Fiziksel ve psikolojik açıdan yarattığı etkiler hakkında bilgi sahibi olan yönetici ve öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

“Psikolojik baskı, korku, huzursuzluk, içe kapanma, utanç gibi duygular. Sosyal bakımdan yaşanan olumsuzluklar (bireyin özel hayatıyla ilgili bilgilerin açığa çıkarılması sonrası yaşanabilecek olumsuzluklar gibi.)”
(Katılımcı 2)

“İnsanın sosyal, kültürel, maddi ve en önemlisi psikolojik olarak etkiler.”
(Katılımcı 12)

“Özellikle ergen ve çocuklarda siber zorba davranışa uğrayanların toplumdan arkadaşlarından uzaklaştığı depresyona girdikleri ve bunun sonucunda intihar dahi ettiklerini biliyorum.” (Katılımcı 13)

“İnsan hayatı üzerindeki etkilerini biliyorum. Özellikle ergenlik döneminde intihara kadar sürükleyebilir. Siber zorbalar bazen sırf kendi isteklerini tatmin etmek amacıyla karşısındaki kişiye son derece zarar verebilirler.”
(Katılımcı 18)

“Olumsuz ve hayatı tehdit edici davranışlara sahip olan siber zorbalar gerek teknolojik aletler ile gerekse de sosyal medya tartışma forumları e-mail

bloglar üzerinden siber zorba mağdurlarına ulaşabilirler. Örneğin videosunu izlediğim lizzie vasquezin hayatı ve yaşadıkları buna örnektir.” (Katılımcı 19)

“İnsan hayatı üzerinde çok ciddi hasarlara hatta ölümlere yol açtığını öğrendim. Çocuklar şaka ve eğlence amacıyla başlanıp kötü sonuçlara varıldığını gördüm.” (Katılımcı 23)

“Siber zorba kişinin tüm hayatını etkileyecek biçimde etkiler bırakabilir. İnternet ortamında yapılan saldırı her daim ortadadır ve aynı anda tek bir ortamda değil birçok ortamda görünürlüğü vardır psikolojik etkileri ciddidir intihar eğilimini dahi kurbanı düşündürür. Kurbanın kişilik özellikleri ile etkinin az veya çokluğu da söz konusudur.”(Katılımcı 29)

Tablo 16

Son değerlendirme formundaki “siber zorbalığı önleme konusunda neler yapılmalıdır?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular

Yönetici, öğretmen (20 kişi)	siber zorbalığı önlemeye yönelik farkındalık	F
	Önlemeye yönelik bilgi sahibi olanlar	20

Tablo 16 incelendiği zaman “siber zorbalığı önleme konusunda neler yapılmalıdır? ” sorusuna yönetici ve öğretmenler toplam 20 ifadeden (20)’si siber zorba davranışların önlenmesine karşı bilgi sahibi olanlar diye ifade etmiştir. Yönetici ve öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir;

Siber zorba davranışların önlenmesine yönelik bilgi sahibi olan yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Bilinçli internet kullanımını bilmek, farkındalık yaratmak gerekir, koruma yazılımı kullanma ve güncel tutmak, filtreleme yazılımı kullanmak gerek, ortak anlayış geliştirerek süper vizyon aşamasından sonra program geliştirmek gereklidir.” (Katılımcı 9)

“Filtre programı kullanma, bilinçli internet kullanımı konusunda konuşma, bilgisayar aile gözetiminde belli saatler içinde kullanılmalı, aile içi iletişimi ve güveni artırma, internette özel bilgilerin paylaşılmaması konusunda bilgi

verme çocuklarla iletişime girme, yabancı insanlara güvenmeme, böyle bir tehdit karşısında aile ile konuşma.” (Katılımcı 11)

“Evet sahibim. Aile koruma programı yardımı, siber zorbalık yapan kişilerin engellenmesi, internet ortamında profilimin sadece tanıdıklarım köşesinin tıklanması, tanımadığımız kişilerle kişisel bilgilerin paylaşılmaması vb.” (Katılımcı 13)

“Öğretmenler, ebeveynler, okul ve öğrenciler arasında farkındalık yaratma ortak anlayış, süper vizyon, ve program geliştirme eğitici olmaktadır. Filtreleme programları Qstodio professional business, akinsoft filter plus, child control önler. Web kamerasının kullanılmadığı zamanalar kaplı olması, çocuğun internet kullanımının ortak alanda ve süre bakımından sınırlı olması gerekir.” (Katılımcı 19)

“Çocuğunuzun telefonuna veya bilgisayarına qustodio professional gibi programlar yüklenerek onların hangi sitelerde ne kadar zaman geçirdiklerini hangi siteleri ziyaret ettiklerini kontrol edilebilir.” (Katılımcı 21)

“Siber zorbalığın önlenmesi için bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli bir şekilde kullanmalıyız. Çocuklarımızı bu zorbalıktan korumak için interneti kullanma sürelerini, ziyaret ettikleri sayfaları sık sık kontrol etmeliyiz. Gerekirse teknoloji ile ilgili veliler eğitilmelidir. Çocuklarımıza kişisel bilgileri, okul adres vb. bilgilerini tanımadıkları insanlara kesinlikle vermemeleri gerektiğini nedenleriyle birlikte anlatmalıyız. Güncel anti-virüs programları kullanmalıyız.” (Katılımcı 28)

“Sahibim. Öncelikle internet ortamında kendi kişisel bilgilerimizin paylaşılması sınırlı olmalıdır. Resimlerimizin kişisel verilerimiz olmamalıdır. Herhangi bir kullanıcı kötü niyetli bizin profilimizdeki güvenlik duvarını kırabilir. Kimliğimize saldırıda bulunabilir, hatta kimliğimiz kimlik hırsızları tarafından çalınabilir. Sadece siber zorbalık değil internette işlenen ciddi suçlarda kimliğimizi kullanabilir.” (Katılımcı 29)

Tablo 17

Son değerlendirme formundaki “siber zorbalık konusunda ebeveynlere önerilerde bulunma?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular

Yönetici, öğretmen (20kişi)	Siber zorba davranışlarının önlenmesine yönelik öneriler	F
	Öneriler	20

Tablo 17 incelendiği zaman “siber zorbalık konusunda ebeveynlere önerilerde bulunma?” sorusuna yönetici ve öğretmenler toplam 20 ifadeden (20)’si Yönetici ve öğretmenlerin siber zorba davranışlar karşısında ebeveynlere sunduğu öneriler diye ifade etmiştir. Yönetici ve öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir;

Siber zorba davranışlar karşısında önerilerde bulunmaya yönelik yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Çocuklarına kişisel bilgilerini (ev adresi, telefon numarası gibi) paylaşımlarını öğretmek, çocuklarınızın internet kullanım süreleri hakkında onlarla birlikte karar verin, internet kullanırken sizin onu görebileceğiniz yerde olmasına dikkat edin, bilgisayarın kamerasını kullanmadığı durumlarda kapalı tutun yada üzerini örtün çocuğunuzu bu konuda bilinçlendirin.” (Katılımcı 2)

“Çocuklarının bilgisayarda ya da sosyal ağ ortamlarında neler yaptığını takip etmeleri çocuklarıyla her yönden ilerlemeleri gerekmektedir. Qustodio gibi uygulamaları kullanarak çocuklarının elektronik ortamda neler yaptığını takip edebilirler.” (Katılımcı 4)

“Öncelikle çocuğunuzla interneti güvenli kullanma konusunda konuşun, bilgi verin, zararlarını anlatın. Her türlü konuşabilecekleri güvenini verin. Aile filtreleme programları kullanılmalı. Böylelikle çocuklarını takip etme ve anında dönüt yapabilme imkanı sağlayın. Girecekleri siteleri beraber karar verin.” (Katılımcı 11)

“Ebeveynler çocuklarının güvenliğini kazanmalıdır. Bilgisayar gibi iletişim teknolojisi araçlarını ortak alanda kullanılmalı, kullanım saatleri ayarlanmalı bütün bilgilerini paylaşmamaları, kötü yazılımlar için anti-virüs vb. programlar kullanılmalı.” (Katılımcı 16)

“Önerilerim çocukların internette kalma sürelerini takip etmeleri internet sitelerine giriş çıkışlarını kontrol edeceklerini kontrol sistemi olan programları telefonlarına indirerek çocuklarını kontrol edebileceklerini.”
(Katılımcı 17)

“Anti-virüs programlarını sürekli olarak güncel tutmaları, qustodio professional business fitreleme programını kullanmaları, çocuklarını ortak bir alanda bilgisayar kullanmalarına izin vermeleri, internet tarama geçmişlerini izlemelerini ve çocuklarına üyelik isteyen sitelerde kişisel bilgi paylaşımlarını bildirmemeleri gerektiğini” (Katılımcı 19)

“Çocuğunuzla iletişim içinde olunuz, her konuyu sizinle paylaşmasını isteyin, uzmanlardan yardım alın, bilgisayarı ortak kullanım alanına koyun, çocuğunuzun internette kalma süresini belirleyin çocuklarınıza iyi birer örnek olun, bilinçli ve güvenli internet kullanımıyla ilgili çocuklarınızla konuşun. Güvenli internet ortamlarına girmelerini sağlayınız.” (Katılımcı 21)

“Siber zorbalık konusunda ebeveynlere önerilerde bulunabilirim. Çocuklarına karşı hoşgörülü davranmalarını çocuklarına kızmamalarını çocuklarının güvenlerini kazanmalarını gerektiğini söylerim. Çocuklarının internete giriş sürelerini kontrol edip, güvenli sitelere girmeleri için şifreleme yapabilecekleri bilgisini verebilirim.” (Katılımcı 28)

Tablo 18

Son değerlendirme formundaki “bilinçli teknoloji kullanımı ve siber zorbalık hakkında kazandığınız bilgi ve becerileri yazınız?” sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bulgular

Yönetici, öğretmen (20 kişi)	Seminerin etkililiğine yönelik algılar	F
	Kazanılan bilgi ve beceriler	20

Tablo 18 incelendiği zaman bu seminer sonucunda “Bilinçli teknoloji kullanımı ve siber zorbalık hakkında kazandığınız bilgi ve becerileri yazınız?” sorusuna yönetici ve öğretmenler toplam (20)’si seminer sonunda elde ettikleri bilgi ve beceriler diye ifade etmiştir. Yönetici ve öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir;

Seminer sonunda kazanılan bilgi ve becerilere yönelik yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Hem kendimizin hem de çevremizdekilerin siber zorbalıkla karşı karşıya kalmamaları için interneti kullanırken kişisel bilgilerini fotoğraflarını başkaları tarafından bilinmesini istemediği şeyleri yayınlamamız gerektiği aile koruma filtreleri sayesinde çocuklarımızı denetleyebileceğimizi bu programları nasıl edineceğimizi ve kullanabileceğimizi siber zorbalığın insanları maddi ve daha fazla önemlisi manevi açıdan ne kadar olumsuz etkilediğini öğrendim. Bu konuda farkındalık kazandım.” (Katılımcı 1)

“Filtreleme programı hakkında bilgi sahibi oldum. Programı kullandım ve kullanıyorum. Bilinçli internet kullanımının gerekli olduğunu biliyorum. Çocuklarımızla aramızdaki bağlantının güçlü olması gerektiğini bizlerin onlara örnek birer birey olmamız gerektiğini ona göre teknoloji kullanmak gerekmektedir.” (Katılımcı 9)

“Seminere başlamadan önce sadece siber zorbalığın ne olduğunu bilirken şimdi ise onun zararlarını kurbanlarına vereceği zararları onların nasıl korunabileceğini biliyorum. Siber zorbalık her türlü kötü niyetli kendini saklamak isteyen bireyler tarafından yapılabilir. Bunlara karşı en önemli koruma yolları kişisel bilgi ve fotoğraflarımızı herkesin görebileceği ortamda paylaşmamamız belirli kısıtlamalar koyma sadece istediğimiz insanlarla paylaşımda bulunma. Filtre programları kullanma. Kişisel şifre hesap bilgileri vb. özel şeyleri kesinlikle paylaşılmaması. Çocuklarınızı bilgilendirme ve bu konuda koruma.” (Katılımcı 11)

“Bilinçli teknoloji kullanımı hakkında çeşitli filtreleme programları özellikle de “Qustodio professional business” uygulamalı olarak öğrendim. Siber zorbalığın çeşitlerinin olduğunu siber zorbanın ve mağdurun tanımını yapabilirken ayrıca önleme yöntemlerini ve kullanıldığı alanları bilgi edinme sansı buldum. Yine siber zorbanın hangi davranış özelliklerine sahip olduğunu da öğrendim. Gerek slaytlar ile gerekse de videolar ile bilgi haznemde kalıcı bilgiler elde ettim. Çok teşekkür ederim.” (Katılımcı 19)

“Özellikle çocuklarımızın ve takibi bizlerin mağdur olmamamız için dikkatli olmamız gerektiğini bilmediğimiz kişilerin gönderilerini açmamamız gerektiğini ve çocuklarımıza aktarmamızı. Güvenli sitelere girmelerini sağlamalıyız onları rahatsız eden taciz eden olursa korkmadan bize bildirmelerini sağlamalıyız.” (Katılımcı 21)

“Bilinçli teknoloji kullanımı kontrollü ve kurallara uyma, siber zorbalık kaba ve farklı davranma teknoloji üzerinde kullanılması. Fitre programı hakkında bilgi sahibi oldum. Programı kullandım ve kullanıyorum.” (Katılımcı 22)

“Bu seminere katılmadan önce bu konu hakkında bilgilere sahip değildim. Bu seminer sonunda siber zorbalığın ne olduğuna dair ayrıntılı bilgiler öğrendim. Bu zorbalığa karşı kendimizi ve çocuklarımızı nasıl koruyacağımı, siber zorbaların davranış özellikleri, siber zorbalığa uğrayan mağdurların hayatlarında ne gibi olumsuzluklar yaşandığını anladım. Siber zorbalığa uğramadan teknolojiyi etkin bir şekilde nasıl kullanacağımı ve kontrolünü nasıl yapacağımı öğrendim.” (Katılımcı 28)

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, alt amaç ve bulgularla tutarlı olacak şekilde açıklanmıştır.

5.1.1. Yönetici ve öğretmenlerin siber zorbalık algılarına yönelik bilgileri

Çalışma kapsamında yönetici ve öğretmenlerin siber zorbalığa yönelik ön bilgilerini belirlemek amacı ile katılımcılara seminer öncesinde ön değerlendirme formu uygulanmıştır. Uygulanan ön değerlendirme formu sonucunda yönetici ve öğretmenlerin siber zorbalığa yönelik yeterli bilgiye sahip olmadıkları elde edilen veriler sonucunda belirlenmiştir. Serin (2012), çalışmasında okul yöneticilerinin (%53,2) ve öğretmenlerin (%47,6)'sının daha önce siber zorbalık kavramını duymadıklarını ve aynı zamanda okul yöneticilerinin (%58,7), öğretmenlerin (%58,3)'ü siber zorbalık kavramının tanımını bilmediği sonucunu elde etmiştir. Metin, (2017) yaptığı araştırma sonucuna göre çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin %95'inin siber zorbalık kavramını duyduklarını fakat maruz kalmadıklarını ifade etmiştir. Temel, (2015) okul yöneticileri ve öğretmenlere yönelik yaptığı çalışmada, araştırmaya katılan öğretmenlerin %73,2'si siber zorba ve siber mağdur tanımlarını duyduklarını ifade ederken okul yöneticilerinde ise bu oranın %93,3 olduğu belirlenmiştir. Bu çalışma literatürdeki diğer çalışmalar ile benzerlik göstermektedir.

Yapılan seminer süreci sonucunda katılımcıların siber zorbalığa yönelik elde ettikleri kazanımları belirlemek amacı ile son değerlendirme formu uygulanmıştır. Uygulanan ön değerlendirme formu ve son değerlendirme formu arasındaki verilere bakıldığında zaman katılımcıların seminer öncesinde yeterli bilgiye sahip olmadıkları fakat seminer sonrasında farkındalıklarının arttığı belirlenmiştir. Günümüzde teknolojik araçlar yaşamımızın bir parçası haline gelmiştir. Teknolojik araçlar ihtiyaç doğrultusunda sürekli kullanılırken aynı zamanda başkalarına zarar verecek şekilde de kullanılmaktadır. Günümüzde ebeveyn rolüne sahip olan yönetici ve öğretmenlere bu olumsuz davranışlara karşı farkındalık yaratmak için verilen bu seminer çalışmaya katılan öğretmenlerin ilgisini çekmiştir.

5.1.2. Bilinçli teknoloji kullanımı ve siber zorbalık eğitiminde elde edilen deneyim ve tecrübelerin yönetici ve öğretmenlere siber zorbalığın önlenmesine yönelik, strateji geliştirilmesine yönelik kazandırdığı becerilere yönelik görüşleri

Çalışmanın diğer bir amacı olarak yönetici ve öğretmenlerin okullarda yaşamış oldukları siber zorba davranışlar karşısında nasıl stratejiler uyguladıkları sorulduğu zaman yönetici ve öğretmenlerin siber zorbalık kavramı hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarından bu davranışlar karşısında yapılması gerekenler ile ilgili bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür. Seminer süreci boyunca katılımcılara siber zorba davranışlarla nasıl başa çıkabilecekleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Özer (2016), çalışmasında bireylerin siber zorbalık olaylarıyla karşılaştığı zaman ne yapılması gerektiğini bilmeleri ortaya çıkacak olan sorunların önlenmesine yardımcı olacağını belirtmiştir. Seminer sürecinde başa çıkma yöntemlerinden biri olan aile filtreleme programlarından “Qustodio Professional Business” programı hakkında bilgiler verilerek katılımcılara bu program uygulanmıştır. Yapılan seminer süreci öncesinde ve sonrasında siber zorbalıkla başa çıkma yöntemleri ile ilgili farkındalık yaratılmıştır. Newman-Carlson ve Horne (2004), çalışmalarında ortaöğretim kademesinde görev yapan 15 öğretmenin siber zorbalık becerilerini artırmak için “zorbalık avcıları programını” uygulamıştır.

Katılımcıların siber zorbalığın önlenmesine yönelik önerilerine bakıldığında zaman, teknolojinin bilinçli bir şekilde kullanılması, gençlerin ziyaret ettiği sitelerin sık sık kontrol edilmesi, kişisel bilgilerin paylaşılmaması, filtreleme programlarının kullanılmasıdır. Ayrıca tüm katılımcılar siber zorbalık hakkında yönetici, öğretmen, öğrenci ve ailelerin farkındalığının artırılmasına yönelik eğitim seminerlerinin düzenlenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

5.2. Öneriler

Bu bölümde araştırma sonuçlarından yola çıkarak öneriler geliştirilmiştir.

Öğrencilerin günlük hayatlarında iletişim teknolojilerini kullanmaları sonucunda siber zorba davranışlarla daha fazla karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle yönetici, öğretmen, ebeveyn ve öğrencilerin farkındalıklarını artırmak ve bu konuda eğitim seminerleri düzenleyip bilgilendirilmeleri önerilebilir.

Bu çalışma Milli Eğitim Bakanlığına bağı ortaöğretim kademsindeki yönetici ve öğretmenlerle yürütölmüştür. Bunda sonra yapılacak olan çalışmaların farklı örneklem grupları kullanılarak yapılması önerilebilir.

Siber zorbalığın önlenmesi ve yaygınlaşmasının önüne geçilebilmesi için tüm devlet kurumlarının bilgilendirilmesi ve birlikte çalışmalar yürüterek bilişim yasasının gündeme gelmesi önerilebilir.

Milli eğitim bakanlığı tarafından okul yöneticilerine, öğretmenlere, veli ve öğrencilere siber zorbalık davranışları ve bu gibi davranışlarla bahşetme stratejileri konusunda bilgilendirme çalışmaları yapılması önerilebilir.

Eğitim faköltelerinde bulunan öğretmen adaylarına bilinçli teknoloji kullanımı ve siber zorbalık konularında farkındalık yaratmak için eğitimler verilerek problemli davranışların çözümlenmesine katkı sağlanabilir.

Bilişim teknolojileri öğretmenleri ile rehber öğretmenler iş birliği içinde çalışarak okul idarecileri, öğretmenler ve öğrencileri bilinçli teknoloji kullanımı ile bilinçlendirmelidir.

KAYNAKÇA

- Agatston, P. W., Kowalski, R. ve Limber, S. (2007). Students' perspectives on cyber bullying. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 59-60.
- Akbaba, S. ve Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 105-121.
- Aksaray, S. (2011). Siber Zorbalık. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 405-432.
- Arıca, O. T. (2011). Siber zorbalık: Gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Kariyer Penceresi*, 2(6), 10-12.
- Arıca, O. T., Kınay, H. ve Tanrıku, T. (2012). Siber zorbalık ölçeği'nin ilk psikometrik bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 101-114.
- Arıca, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Ciplak, S., Yılmaz, N. ve Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *Cyberpsychology & behavior*, 11(3), 253-261.
- Ayas, T. ve Horzum, M. B. (2010). Sanal zorba/kurban ölçek geliştirme çalışması. *Akademik Bakış Dergisi*, 19, 1-17.
- Aydın, H. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Konya: Eğitim*.
- Bauman, S., Toomey, R. B. ve Walker, J. L. (2013). Associations among bullying, cyberbullying, and suicide in high school students. *Journal of Adolescence*, 36(2), 341–350. Erişim: <https://doi.org/10.1016/J.ADOLESCENCE.2012.12.001>
- Baykal, F. (2016). *Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin ailedeki koruyucu etmenlerle ilişkisi: Afyonkarahisar ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Bayram, N. ve Saylı, M. (2013). Üniversite öğrencileri arasında siber zorbalık davranışı. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71(1), 107-116.
- Belsey, B. (2004). Always on, always aware. *Cyberbullying*. Erişim: <http://www.cyberbullying.ca>.
- Belsey, B. (2006). (n.d.) "Definition". Erişim 9 Eylül 2017. Erişim: <http://www.cyberbullying.org/>
- Belsey, B. (2007). Cyberbullying: A real and growing threat. *ATA Magazine*, 88(1), 14-21.
- Beran, T. ve Li, Q. (2005). Cyber-harassment: a study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265–277. Erişim: <https://doi.org/10.2190/8YQM-B04H-PG4D-BLLH>
- Bhat, C. S. (2008). Cyberbullying: overview and strategies for school counsellors, guidance officers, and all school personnel. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 18(01), 53–66. Erişim: <https://doi.org/10.1375/ajgc.18.1.53>
- Blair, J. (2003). New breed of bullies torment their peers on the Internet. *Education Week*, 22(21), 6.
- Brown, C. F. (2011). *Middle school cyber victimization: Outcomes, grade and gender differences, and the overlap with traditional victimization*. Doctoral dissertation, Northern Illinois University.
- Brown, C. F., Demaray, M. K. ve Secord, S. M. (2014). Cyber victimization in middle school and relations to social emotional outcomes. *Computers in Human Behavior*, 35, 12–21. Erişim: <https://doi.org/10.1016/J.CHB.2014.02.014>
- Ceyhan, A. A. (2011). İnternet kullanma temel nedenlerine göre üniversite öğrencilerinin problemleri internet kullanımı ve algıladıkları iletişim beceri düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(1), 59-77.

- Collins, K., McAleavy, G. ve Adamson, G. (2004). Bullying in schools: a Northern Ireland study. *Educational Research*, 46(1), 55–72. Erişim: <https://doi.org/10.1080/0013188042000178827>
- Crick, N. R. ve Grotpeter, J. K. (1996). Children's treatment by peers: Victims of relational and overt aggression. *Development and psychopathology*, 8(2), 367-380.
- Cross, E. J., Piggin, R., Douglas, T. ve Vonkaenel-Flatt, J. (2012). Virtual violence II: Progress and challenges in the fight against cyberbullying. *London: Beatbullying*.
- Çelen, F. K., Çelik, A. ve Seferoğlu, S., S. (2011). Çocukların internet kullanımları ve onları bekleyen çevrim-içi riskler. *Akademik Bilişim*, 2-4.
- Çelik, L. (2007). *Bilişim teknolojileri*. Ankara: EDM Özel Eğitim Hizmetleri Yayıncılık.
- Çetinkaya, B. (2010). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde siber zorbalığın yaygınlığı*. (Doctoral dissertation). Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çınkır, S. ve Kepenekçi, Y. K. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 236-253.
- Çokluk, Ö. (2014). Araştırma Desenin Seçimi. Şekercioğlu, G. (Ed), Araştırma Yöntemleri Yeni Başlayanlar İçin Adım Adım Araştırma Rehberi içinde *Ankara: Edge akademi*.
- Çubukcu, A. ve Bayzan, Ş. (2013). Türkiye’de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, 5, 148-174.

- D'Cruz, P. ve Noronha, E. (2013). Navigating the extended reach: Target experiences of cyberbullying at work. *Information and Organization*, 23(4), 324–343. Erişim: <https://doi.org/10.1016/J.INFOANDORG.2013.09.001>
- Diamanduros, T., Downs, E. ve Jenkins, S. J. (2008). The role of school psychologists in the assessment, prevention, and intervention of cyberbullying. *Psychology in the Schools*, 45(8), 693–704. Erişim: <https://doi.org/10.1002/pits.20335>
- Dilber, Y. (2013). *Ergenlerde görülen siber zorba/mağdur yaşantılarının utanç/suçluluk ve intikam duyguları çerçevesinde incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.) Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Doane, A. N. (2011). *Testing of a brief internet cyberbullying prevention program in college students*. (Doctoral Thesis). Norfolk, VA: old Dominion University, Faculty of Philosophy and Psychology.
- Doane, A. N. (2011). Testing of a brief internet cyberbullying prevention program in college students. (Doctoral Thesis). Norfolk, VA: old Dominion University, Faculty of Philosophy and Psychology.
- D lek, N. (2002). *İlk ve orta  ğretim okullarındaki öğrenciler arasında zorbaca davranışların incelenmesi ve “zorbalığı  nleme tutumu geliştirilmesi programı”nın etkisinin araştırılması*. (Yayımlanmamış doktora tezi.) Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Erdur-Baker,  . (2010). Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools. *New media & society*, 12(1), 109-125.
- Erdur-Baker,  . ve Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni y z : siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, (27), 31-42.
- Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). Aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet: Yapısal eşitlik modeliyle bir inceleme. *Akademik Bakış Dergisi*, 27(1), 20.

- Festl, R., Scharkow, M. ve Quandt, T. (2015). The individual or the group: a multilevel analysis of cyberbullying in school classes. *Human Communication Research*, 41(4), 535–556. Erişim: <https://doi.org/10.1111/hcre.12056>
- Garaigordobil, M. ve V. M. Valderrey (2014). Effect of cyberprogram 2.0 on reducing victimization and improving social competence in adolescence. *Revista de psicodidactica*, 19(2), 289-305.
- Genç, G. ve Aksu, M.B. (2010). Genel lise öğrencilerinin zorba-kurban davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 413–448.
- Gezgin, D. M. ve Çuhadar, C. (2012). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 93-104.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2014). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayın.
- Hazler, R. J. (1996). Breaking the cycle of violence: Interventions for bullying and victimization. *Taylor & Francis*.
- Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29(2), 129–156. Erişim: <https://doi.org/10.1080/01639620701457816>
- Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2009). Bullying beyond the schoolyard: preventing and responding to cyberbullying. *Thousand Oaks, CA: Sage Publications*.
- Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2010). Cyberbullying fact sheet: Identification, prevention, and response. *Cyberbullying Research Center*. Erişim: 30 Ocak 2018.

- Hoover, J. H., Oliver, R. ve Hazler, R. J. (1992). Bullying: Perceptions of Adolescent Victims in the Midwestern USA. *School Psychology International*, 13(1), 5–16. Erişim: <https://doi.org/10.1177/0143034392131001>
- Jung, Y.-E., Leventhal, B., Kim, Y. S., Park, T. W., Lee, S.-H., Lee, M., ... Park, J.-I. (2014). Cyberbullying, problematic internet use, and psychopathologic symptoms among korean youth. *Yonsei Medical Journal*, 55(3), 826. Erişim: <https://doi.org/10.3349/ymj.2014.55.3.826>
- Juvonen, J. ve Gross, E. F. (2008). Extending the school grounds?-bullying experiences in cyberspace. *Journal of School Health*, 78(9), 496–505. Erişim: <https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2008.00335.x>
- Karaman, G. ve Ünsal H. (2017). Ortaokul rehberlik öğretmenleri, bilişim teknolojileri öğretmenleri ve yöneticilerinin okullarda yapılan siber zorbalık çalımlarıyla ilgili görüşleri ve siber zorbalığın önlenmesiye ilgili önerileri. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2) 62-85.
- Kartal, H. ve Bilgin, A. (2007). İlköğretim öğrencilerine yönelik bir zorbalık karşıtı program uygulaması: Okulu zorbalıktan arındırma programı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(2), 207-227.
- Kartal, H. ve Bilgin, A. (2008). Öğrenci, veli ve öğretmen gözüyle ilköğretim okullarında yaşanan zorbalık. *İlköğretim Online*, 7(2), 485-495.
- Keser, H. ve Kavuk, M. (2015). Okulda siber zorbalık farkındalık anketinin geliştirilmesi. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(1), 17-30.
- Klomek, A. B., Kleinman, M., Altschuler, E., Marrocco, F., Amakawa, L. ve Gould, M. S. (2011). High school bullying as a risk for later depression and suicidality. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 41(5), 501-516.
- Kowalski, R. M. ve Limber, S. P. (2007). Electronic Bullying Among Middle School Students. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 22–30. Erişim: <https://doi.org/10.1016/J.JADOHEALTH.2007.08.017>

- Kowalski, R. M., Limber, S. P. ve Agatston, P. W. (2008). *Cyber bullying. Bullying in the digital age*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools. *School Psychology International*, 27(2), 157–170. Erişim: <https://doi.org/10.1177/0143034306064547>
- Li, Q. (2007). Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimisation. *Australasian Journal of Educational Technology*, 23(4), 435-454.
- Li, Q. (2010). Cyberbullying in high schools: a study of students' behaviors and beliefs about this new phenomenon. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19(4), 372–392. Erişim: <https://doi.org/10.1080/10926771003788979>
- Li, T. B. Q. (2005). Cyber-Harassment: a study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265–277. Erişim: <https://doi.org/10.2190/8YQM-B04H-PG4D-BLLH>
- Livingstone, S., Haddon, L. G., Görzig, A. ve Ólafsson, K. (2011). The 2010 EU kids online survey: A technical report and a user guide.
- Metin, K. E. (2017). Ortaokul öğretmenlerinin siber zorbalık yaşama düzeyleri ve siber zorbalıkla başa çıkma stratejileri. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 33-49.
- Monks, C. P., Robinson, S. ve Worlidge, P. (2012). The emergence of cyberbullying: A survey of primary school pupils' perceptions and experiences. *School Psychology International*, 33(5), 477–491. Erişim: <https://doi.org/10.1177/0143034312445242>
- Olweus, D. (1991). Bully Victim Problems Among School Children: Basic Facts and Effects Of A School Based Intervention Program. *The Development and Treatment Of Childhood Aggression*, 17, 441-448.

- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What We Know and What We Can Do Understanding Children's Worlds. Oxford UK and Cambridge USA: Blackwell Publishing Ltd.*
- Olweus, D. (2001). Peer harassment: A critical analysis and some important issues. *Peer harassment in school: The plight of the vulnerable and victimized*, 3-20.
- Olweus, D. (2003). A profile of bullying at school. *Educational leadership*, 60(6), 12-17.
- Olweus, D., Limber, S. ve Mihalic, S. F. (1999). Bullying prevention program: Blueprints for violence prevention, book nine. *Blueprints for Violence Prevention Series (DS Elliott, Series Editor). Boulder, CO: Center for the Study and Prevention of Violence, Institute of Behavioral Science, University of Colorado.*
- Özbay, A. (2013). *Ergenlerde siber zorbalık, siber mağduriyet, aleksitimi ve öfke ifade etme biçimleri arasındaki ilişki.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özen, D. S. ve Aktan, T. (2010). Bağlanma ve zorbalık sisteminde yer alma: Basa çıkma stratejilerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 25(65), 101.
- Özer, H. (2016). *Ortaokul ve lise öğrencilerinin siber zorbalık tutum ve duyarlılıklarının drama metoduyla incelenmesi.* (Doktora tezi.) Marmara üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özer, G. (2016). *Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeyleri ile siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkileri ve öğrencilerin siber zorbalıkla başetme stratejileri.* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Parris, L., Varjas, K., Meyers, J. ve Cutts, H. (2012). High school students' perceptions of coping with cyberbullying. *Youth & Society*, 44(2), 284–306. Erişim: <https://doi.org/10.1177/0044118X11398881>
- Patchin, J. W. ve Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148–169. Erişim: <https://doi.org/10.1177/1541204006286288>
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*, (3rd edition). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-562.
- Popović-Čitić, B., Djurić, S. ve Cvetković, V. (2011). The prevalence of cyberbullying among adolescents: A case study of middle schools in Serbia. *School Psychology International*, 32(4), 412–424. <https://doi.org/10.1177/0143034311401700>
- Price, M. ve Dalglish, J. (2010). Cyberbullying: Experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young people. *Youth Studies Australia*, 29(2), 51.
- Riebel, J., Jäger, R. S. ve Fischer, U. C. (2009). Cyberbullying in Germany-an exploration of prevalence, overlapping with real life bullying and coping strategies. *Psychology Science Quarterly*, 51(3), 298.
- Rigby, K. (2011). What can schools do about cases of bullying? *Pastoral Care in Education*, 29(4), 273–285. Erişim: <https://doi.org/10.1080/02643944.2011.626068>
- Rogers, V. (2010). Cyberbullying: Activities to help children and teens to stay safe in a texting, twittering, social networking world. *Jessica Kingsley Publishers*.
- Roland, E. (1989). Bullying: the Scandinavian research tradition. *Bullying in schools*, 21-32.

- Safaria, T. (2016). Prevalence and impact of cyberbullying in a sample of Indonesian junior high school students. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 15(1), 150-165.
- Schenk, A. M. ve Fremouw, W. J. (2012). Prevalence, psychological impact, and coping of cyberbully victims among college students. *Journal of School Violence*, 11(1), 21–37. Erişim: <https://doi.org/10.1080/15388220.2011.630310>
- Semerci, A. (2017). Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(4), 1285-1300.
- Serin, H. (2012). *Ergenlerde siber zorbalık/siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sezer, M., Sahin, I. ve Aktürk, A. O. (2013). Cyberbullying victimization of elementary school students and their reflections on the victimization. *International Journal of Social, Human Science and Engineering*, 7(12), 1989-1992.
- Shariff, S. (2005). Cyber-dilemmas in the new millennium: School obligations to provide student safety in a virtual school environment. *McGill Journal of Education*, 40(3), 467.
- Sharp, S. ve Smith, P.K. (1994). Understanding Bullying, Tackling bullying in your school, 1-5.
- Šléglová, V. ve Cerna, A. (2011). Cyberbullying in adolescent victims: Perception and coping. *Cyberpsychology: journal of psychosocial research on cyberspace*, 5(2), 15-29.
- Slonje, R. ve Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49(2), 147–154. Erişim: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.2007.00611.x>

- Sönmezay, H. (2010). *Lise öğrencilerinde zorbalığın iletişim becerileri ve algılanan sosyal destek ile ilişkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.) Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Sönmezay, H. (2010). *Lise Öğrencilerinde Zorbalığın İletişim Becerileri ve Algılanan Sosyal Destek ile İlişkisinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Strauss, A. ve Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. Newbury Park, C. A.: Sage.
- Süslü, P. D. (2016). *Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyetin benlik saygısı, anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi*. (Doktora Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, M., Sarı, S., Er, S. ve Özer, Ö. (2010). Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(21) 257-270.
- Tanrıkulu, T. (2013). *Siber zorbalıkla ilgili değişkenlerin incelenmesi ve gerçeklik terapisi yönelimli bir müdahale programının siber zorba davranışlar üzerindeki etkisi*. (Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Sakarya.
- Tatlılıoğlu, K. (2016). Okullarda şiddet ve zorbalık: risk faktörleri, koruma, önleme ve müdahale hizmetleri: Konya örneği. *Journal of Social Sciences Institute/Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), 209-231.
- Temel, Y. (2015). *Ortaöğretim öğrencilerinde siber zorbalık davranışları / mağduriyetleri ve öğretmenler ile okul yöneticilerinin farkındalıkları*. (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyonkarahisar.

- Turan, N., Polat, O., Karapirli, M., Uysal, C. ve Turan, S. G. (2011). The new violence type of the era: Cyber bullying among university students: Violence among university students. *Neurology, Psychiatry and Brain Research*, 17(1), 21–26. Erişim: <https://doi.org/10.1016/J.NPBR.2011.02.005>
- Uysal, İ., Duman, G., Yazıcı, E. ve şahin, M. (2014). Öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları ve siber zorbalık duyarlılık ölçeğinin bazı psikometrik özellikleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 15(1), 191-210.
- Uzuner, Y. (2005). Baş Makale: Özel Eğitimden Örneklerle Eylem Araştırmaları, *Özel Eğitim Dergisi*, 2005, 6 (2), 39-51.
- Üneri, Ö. S. ve Tanidir, C. (2011). Evaluation of internet addiction in a group of high school students: a cross-sectional study. *Düşünen Adam: The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 24(4), 265.
- Vandebosch, H. ve Van Cleemput, K. (2008). Defining cyberbullying: A qualitative research into the perceptions of youngsters. *CyberPsychology & Behavior*, 11(4), 499–503. Erişim: <https://doi.org/10.1089/cpb.2007.0042>
- Vandebosch, H. ve Van Cleemput, K. (2009). Cyberbullying among youngsters: profiles of bullies and victims. *New Media & Society*, 11(8), 1349–1371. Erişim: <https://doi.org/10.1177/1461444809341263>
- Wang, J., Iannotti, R. J., Luk, J. W. ve Nansel, T. R. (2010). Co-occurrence of victimization from five subtypes of bullying: Physical, verbal, social exclusion, spreading rumors, and cyber. *Journal of Pediatric Psychology*, 35(10), 1103-1112.
- Willard, N. (2006). Cyberbullying and cyberthreats. *Eugene, OR: Center for Safe and Responsible Internet Use*.
- Willard, N. E. (2007). Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress. *Research Press*.

- Williams, K. R. ve Guerra, N. G. (2007). Prevalence and Predictors of Internet Bullying. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 14–21. Erişim: <https://doi.org/10.1016/J.JADOHEALTH.2007.08.018>
- Williford, A., Elledge, L. C., Boulton, A.J., Depaolis, K. J., Little, T. D. ve Salmivalli, C. (2013). Effects of the Kiva antibullying program on cyberbullying and cybervictimization frequency among finnish youth. *Journal of clinical child & adolescent psychology*, 42(6), 820-833.
- Wolak, J., Mitchell, K. J. ve Finkelhor, D. (2007). Does online harassment constitute bullying? An exploration of online harassment by known peers and online-only contacts. *Journal of adolescent health*, 41(6), 51-58.
- Wright, V. H., Burnham, J. J., Christopher, T. I. ve Heather, N. O. (2009). Cyberbullying: Using virtual scenarios to educate and raise awareness. *Journal of Computing in Teacher Education*, 26(1), 35-42.
- Yaman, E., Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). Başa ıkma stratejileri ile okul zorbalığı ve siber zorbalık. *Kaknüs Yayınları*.
- Ybarra, M. L. (2004). Linkages between depressive symptomatology and Internet harassment among young regular Internet users. *CyberPsychology & Behavior*, 7(2), 247-257.
- Ybarra, M. L., Mitchell, K. J., Wolak, J. ve Finkelhor, D. (2006). Examining characteristics and associated distress related to Internet harassment: findings from the Second Youth Internet Safety Survey. *Pediatrics*, 118(4), e1169-77. <https://doi.org/10.1542/peds.2006-0815>
- Yetim, S. (2015). Siber zorbalık, Türkiye ve ABD karşılaştırması (ABD v. Drew dosyası). *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 120, 325-384.
- Yıldırım, A. ve şimşek, H. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri* (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemi* (8. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 113.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemi* (9. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 446.

EKLER

EK 1: İhtiyaç Analizi

Değerli meslektaşlarım;

Aşağıdaki açık uçlu görüşme soruları, siber zorbalığa yönelik sorunları belirlemek amacı ile veri toplamak için hazırlanmıştır. Araştırmanın sağlıklı bulgulara ulaşması, açık uçlu görüşme sorularına vereceğiniz cevaplarla bağlı olduğundan lütfen bu sorulara gerçek düşünceleriniz doğrultusunda cevap veriniz. Tüm bilgiler gizli tutulacak ve ticari amaçlı kullanılmayacaktır.

İlginiz ve yardımlarınız için teşekkür ederiz.

Uzm. Kezban OZANSOY

Doç. Dr. Zehra Altınay Aksal

- 1) Sizce siber zorbalık nedir?
- 2) Sizce siber zorbalığın sebepleri nelerdir?
- 3) Öğrencilerinizin siber zorbalıkla karşılaştığını düşünüyor musunuz? Düşünüyorsanız nasıl?
- 4) Sizce siber zorbalıkla başa çıkabilme yolları nelerdir?
- 5) Siber zorbalık eğitime ihtiyaç var mıdır?
- 6) Var ise nasıl bir eğitim geliştirilmelidir?
- 7) Önerileriniz .

EK 2: Ön Değerlendirme Formu

Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık Farkındalık Hizmetiçi Eğitimi Ön Değerlendirme Formu

Aşağıda yer alan bilgi formundaki sorular, kişisel bilgilerinizi almak amacı ile hazırlanmıştır. “**Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık Farkındalık Hizmetiçi Eğitimi**” öncesinde sizden beklentimiz kişisel bilgileriniz hakkındaki kısmı doldurmanız ve formda yer alan açık uçlu soruları okuyup kendi düşüncelerinizi belirtmenizdir. İfadeleri samimi ve objektif olarak cevaplanması değerlendirmelerin sağlıklı olması açısından son derece önemlidir. Lütfen hiçbir soruyu cevapsız bırakmayınız. Teşekkür ederiz.

Adınız-Soyadınız:.....

KİŞİSEL BİLGİLER

Cinsiyetiniz :

☐ Kadın ☐ Erkek

Yaşınız:

☐ 20-29 ☐ 30-39 ☐ 40-49 ☐ 50-59 ☐ 60 ve üstü

Eğitim Düzeyiniz:

☐ Lisans ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora

Aşağıda belirtilen düşünce ve ifadelere ilişkin bilgi ve becerilerinizi açıklayınız.

1- Siber zorbalık kavramı hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

2- Siber zorbalığı kısaca tanımlayınız.

3- Siber zorbalığın çocuk ve insan hayatındaki etkileri nelerdir?

--

4- Siber zorbalığı önleme konusunda neler yapılmalıdır.

--

EK 3: Son Değerlendirme Formu

Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık Farkındalık Hizmet içi Eğitimi Son Değerlendirme Formu

Aşağıda yer alan bilgi formundaki sorular, kişisel bilgilerinizi almak amacı ile hazırlanmıştır. “**Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık Farkındalık Hizmetiçi Eğitimi**” sonrasında sizden beklentimiz kişisel bilgileriniz hakkındaki kısmı doldurmanız ve formda yer alan açık uçlu soruları okuyup kendi düşüncelerinizi belirtmenizdir. İfadeleri samimi ve objektif olarak cevaplanması değerlendirmelerin sağlıklı olması açısından son derece önemlidir. Lütfen hiçbir soruyu cevapsız bırakmayınız. Teşekkür ederiz.

Adınız-Soyadınız:.....

KİŞİSEL BİLGİLER

Cinsiyetiniz :

☐ Kadın ☐ Erkek

Yaşınız:

☐ 20-29 ☐ 30-39 ☐ 40-49 ☐ 50-59 ☐ 60 ve üstü

Eğitim Düzeyiniz:

☐ Lisans ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora

Aşağıda belirtilen düşünce ve ifadelere ilişkin bilgi ve becerilerinizi açıklayınız.

1- Siber Zorbalığın ne olduğuna dair ayrıntılı bilgim var.

2- Bir kişinin Siber Zorba davranışlarda bulunup bulunmadığını kolaylıkla anlarım.

3- Siber Zorba davranışların insan hayatı üzerindeki etkilerini biliyorum.

4- Siber Zorbalığın önlemesi için gerekli bilgiye sahibim.

5- Siber Zorbalık konusunda ebeveynlere önerilerde bulunabilirim.

6- Bu seminer sonucunda “Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık” hakkında kazandığınız bilgi ve beceriler yazınız.

EK 4: Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık Seminer Afişi

Ortaöğretim Kademesindeki Öğretmenlere
Yönelik Hizmetçi Eğitim

Bilinçli Teknoloji Kullanımı ve Siber Zorbalık

5 Ocak
2 Şubat
2018

Salı, 14:00
Cuma, 14:00

Ücretsiz

Milli Eğitim
Bakanlığı
Onaylıdır.

Açılış: 5 Ocak 2018, 14:00, YDÜ, Eğitim Sarayı

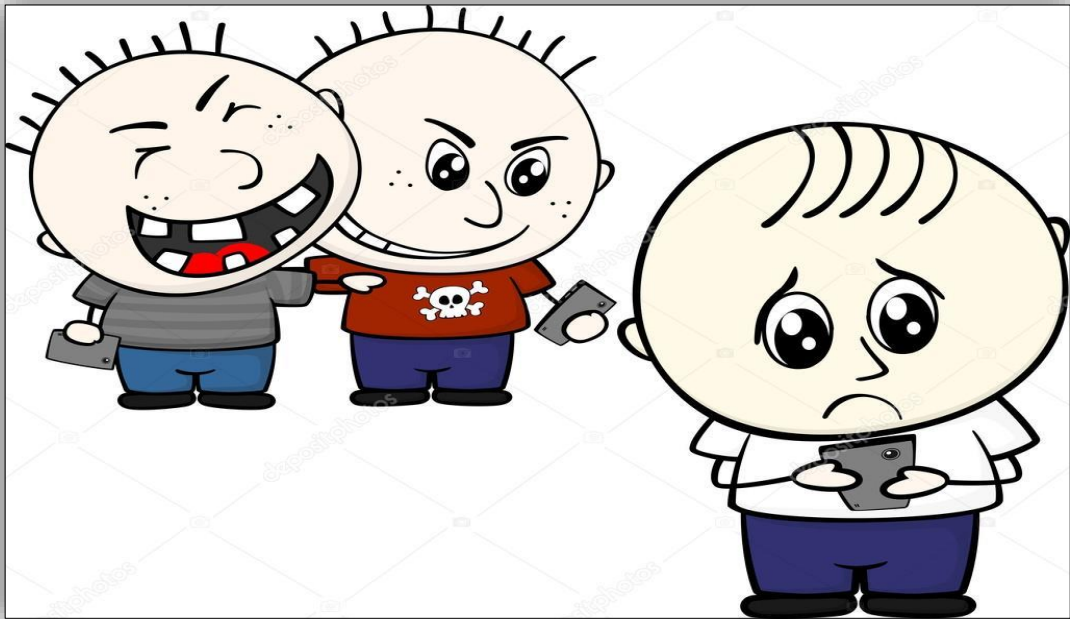
kezban.ozansoy@neu.edu.tr | 0542 865 17 55

EK 5: UZEM Kullanım Klavuzu

SİBER ZORBALIK

Ortaöğretim Kademesindeki Öğretmenler İçin Bir Rehber

- UZEM sistemine giriş.
- UZEM sistemine nasıl kayıt olunur.

Uz. Kezban Ozansoy

UZEM Sistem Giriş

Giriş yap

Kullanıcı adı

Şifre

☐ Kullanıcı adını hatırla

Kullanıcı adı veya şifrenizi mi unuttunuz?

Oturum desteği etkin olmalıdır

Bazı derslere konuk olarak erişebilirsiniz

Buraya ilk defa mı geliyorsunuz?

Merhaba! Bu sitedeki derslere tam erişim için bir kaç dakikanızı ayırarak hesap açmanız gerekmektedir. Derslerden bazılarının sadece ders kaydı için bir defaya için kullanılabilecek ve sonradan erişilemeyecek "Kayıt Anahatı" olabilir. Şu adımları izleyiniz:

1. Bilgilerinizi Yeni Hesap formuyla girin.
2. E-posta adresinize hemen bir mesaj gönderilir.
3. Mesajınızı okuyun ve içerdigi web bağlantısını tıklayın.
4. Bundan sonra hesabınız onaylanır ve giriş yapabilirsiniz.
5. Katılmak istediğiniz derse seçin.
6. Sizden bir "Kayıt Anahatı" istenirse, eğitmeninizin size verdiği anahatı kullanın. Bu, sizin derse "kaydınızı" yapacaktır.
7. Artık derse erişebilirsiniz. Bundan sonra kayıtlı olduğunuz derslere erişmek için yapmanız gereken tek şey, bu sayfadaki formdan kullanıcı adınız ve şifrenizle giriş yapmaktır.

Yeni Hesap Oluştur
butonuna tıklayınız.

Yeni hesap

Kullanıcı adınızı ve şifrenizi seçin

Kullanıcı adı*

Şifre*

Daha fazla bilgi

E-posta adresi*

E-posta (tekrar)*

Ad*

Soyad*

Şehir

Ülke

Bir ülke seç

Gerekli bilgileri doldurup işaretin gösterdiği butona tıklayınız. Sistem size bir onay maili gönderecektir. Mail gelmez ise bir gün sonra sistem üyeliğinize otomatik olarak onay verecektir. Belirlediğiniz kullanıcı adı ve şifre ile giriş yapınız.

EK 6: Tez Uygulama İzin Formu

20.04.2017

Sayın Kezban Ozansoy

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/EB/2017/7 proje numaralı ve **“Ortaöğretim Kademesinde Siber Zorbalığın Önlenmesine Yönelik Stratejilerin Geliştirilmesi”** başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Yardımcı Doçent Doktor Direnç Kanol

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Raportörü

Direnç Kanol

Not: Eğer bir kuruma resmi bir kabul yazısı sunmak istiyorsanız, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na bu yazı ile başvurup, kurulun başkanının imzasını taşıyan resmi bir yazı temin edebilirsiniz.

EK 7: Turnitin Tez Özgünlük Raporu

Feedback Studio - Google Chrome

Güvenli | https://ev.turnitin.com/app/carta/tr/?u=1059789047&lang=tr&o=977207761&s=1

ORTAÖĞRETİM KADEMESİNDE GÖREV YAPAN YÖNETİCİ VE ÖĞRETMENLERİN SİBER ZORBALığA YÖNELİK STRATEJİLER

Eşleşmelere Genel Bakış

%5

1 ssosyolojiuzerine.blogs...
İnternet Kaynağı %1 >

2 xemrex35.blogspot.com
İnternet Kaynağı %1 >

3 TATLILIOĞLU, KASIM. *
Yayın %1 >

4 SEMERCI, Ali. "Lise Öğr...
Yayın %<1 >

5 www.pegem.net
İnternet Kaynağı %<1 >

6 slideplayer.biz.tr
İnternet Kaynağı %<1 >

7 www.library.neu.edu.tr
İnternet Kaynağı %<1 >

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen hızlı değişim ve gelişmeler insanoğlunun hayatında önemli bir yere sahiptir. Bilişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler sayesinde teknolojik araçların maliyetlerinin düşmesine aynı zamanda ulaşılabilirlik ve kullanılabilirliklerinin de önemli oranda artmasına neden olmuştur. Bilişim teknolojileri insanoğlunun hayatının her alanında yer edinmeyi başarmıştır. Evlerde, eğitimde, devlet hizmetlerinde, sağlık hizmetlerinde, ticaretle ve daha bir çok alanda kullanımı gittikçe artmaktadır (Çelik, 2007).

Günümüzde yaşanan en önemli gelişmelerden biri elektronik iletişim ağı olan internet'tir. İnternet, bilgiye hızlı bir şekilde erişme, bilgiyi anında paylaşma, bilgiyi depolama ve bilgiyi üretendir (Çubukçu ve Bayzan, 2013). İnternet sayesinde bireyler sosyal ortamlarda rahatlıkla arkadaşlık kurmalarını, bu arkadaşlıkları devam ettirmelerini, düşüncelerini ve duygularını özgürce, kendisini tanıma korkusu

Sayfa: 1 / 77 Kelime Sayısı: 14556

EK 8: Tez Uygulama İzin Formu

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
MİLLÎ EĞİTİM VE KÜLTÜR BAKANLIĞI

Sayı: EOH.0.00.-08-17/ 1317 / 25.12.2017

Genel Ortaöğretim Dairesi Müdürlüğü,
Lefkoşa.

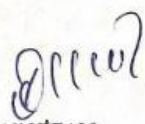
Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi alanında doktora yapan Özge Beyatlı'nın "**EDMODO**" kullanımı ve Kezban Ozasoy'un "**SİBER ZORBALIK**" konusunda Dairenize bağlı okullarda görev yapan öğretmenlere yönelik aşağıda detayları verilen hizmetiçi eğitimler düzenlenecektir.

05 Ocak 2018 tarihinde başlayacak olan eğitimler her Salı ve Cuma günü olmak üzere 02 Şubat 2018'de sona erecektir.

Kurs sonunda yapılacak sınavda başarılı olan öğretmenlere **Başarı Belgesi** başarılı olmayan öğretmenlere ise **Katılım Belgesi** verilecektir.

14.00-15.00 Siber Zorbalık (Atatürk Eğitim Fakültesi Drama Odası)
15.00-16.00 Edmodo (Atatürk Eğitim Fakültesi Drama Odası)

Bilgi ve gereğini saygı ile rica ederim.

Ali NİZAM
Müdür

AN/AB

Tel (90) (392) 227 9677
 Fax (90) (392) 228 7731
 E-mail meb@mebnet.net

Lefkoşa-KIBRIS

EK 9: Özgeçmiş

KEZBAN OZANSOY			
KİŞİSEL BİLGİLER			
Adres	Baltacı sok. No 21, K. Kaymaklı/Lefkoşa, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti		
Telefon	05428651755		
E-Posta	Kezban.ozansoy@neu.edu.tr		
Doğum Tarihi	29.03.1988		
EĞİTİM DURUMU			
Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği	Yakın Doğu Üniversitesi	2005-2009
Yüksek Lisans	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği	Yakın Doğu Üniversitesi	2009-2012
Doktora	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Anabilim Dalı	Yakın Doğu Üniversitesi	2012-2018
Yüksek Lisans Tezi			
Ozansoy, K. “Üniversite Öğrencilerinin Web Destekli Eğitimi Flash Eğitiminde Kullanması” Yakın Doğu Üniversitesi, 2012.			
Doktora Tezi			
Ortaöğretim Kademesinde Siber Zorbalığın Önlenmesine Yönelik Stratejilerin Geliştirilmesi.			
Yayınlar			
Basak, H. H., & Ozansoy, K. (2012, June). Comparison of traditional over WEB-Based Education: Case study" Adobe Flash". In <i>Information Technology Based Higher Education and Training (ITHET)</i>, 2012 International Conference on (pp. 1-8). IEEE. https://doi.org/10.1016/0165-2478(94)90053-1			

- Ozdamli, F., Karagozlu, D., Beyatli, O., & Ozansoy, K. (2015). The Trends in Education Regarding Could Computing Between The Years 2005 and 2013. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 182, 601-606.
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.790>
- Ozansoy, K., & Beyatli, O. (2017). Trends in 5e model research in education. *Ponte International Scientific Researchs Journal*, 73(10).
<https://doi.org/10.21506/j.ponte.2017.10.27>
- Ozansoy, K. (2017). Developing strategies for the prevention of cyberbullying in secondary education. *Ponte International Scientific Researchs Journal*, 73(8).
- Ozansoy, K., Altınay, Z. & Altınay, F. (2018). Developing Strategies to Prevent “Cyber-Bullying”. *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 14(5), 1925-1929.
<https://doi.org/10.29333/ejmste/85499>

İŞ DENEYİMİ

Kurum	Yıl	Görev
Yakın Doğu Üniversitesi	2009-	Öğretim Görevlisi
Yüksek Öğretim Planlama, Denetleme, Akreditasyon ve Koordinasyon Kurulu	2015- 2016	Asistan